

CĂRTI ALESE

I.

SATULŪ CU COMORILE

NOVELĂ

BCU Cluj / Central University Library Cluj

localisată de

PETRA-PETRESCU.

Edițiunea a doua.

Ioan Velocita
BIBLIOTECA UNIV. CLUJ

BRASOVŪ

EDITURA și TIPOGRAFIA ALEXI.

1887.

1. Alexandru se întorce din războiu. Ce vorbesc omenii de el?

Intr'o Duminică după-amiezi ședeau în satul Bogata copii și copile sub un bătrân și cântau și rideau de câte ori se impletea eșind din cârciumă câte unul, care se uitase pre mult în fundul sticlei. Ceilalți țărani împreună cu femeile ședeau în trei cârciume, beau, jucau, strigau, ori se băteau, după cum se 'ntemplă de obicei, când e estinut vinul și rachiul. BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pe atunci întră în sat un voinic bine legat. Putea să fiă de vr'o treizeci de ani. Era îmbrăcat c'o haină sură, la stânga avea o spadă lungă și pe spate un sac de ovėsă. Nu avea înfățișare tocmai atrăgătoare, mai vartos fiindă-că pe frunte avea un semn de rană și sub nas nisce mustăți negre, încât fugeau de el toți copii.

Dăr câteva femei bătrâne, cătră cari grăi el, îl cunoscără îndată și strigară: „Ei! dar ăsta e Sandu al dascalului, care s'a dus la miliția acum șeptespre-dece ani. Dău, uitați-vă la el, cum a crescut și cum s'a făcut de voinic!“ și cum strigau femeile astfel, alergau tineri și bătrani de sub teiu și din cârciume și cât dai în palme tot satul era în jurul lui Alexandru.

Alexandru dete mâna cu toți cunoscuții cei vechi, era tare prietinos cu toți și le spuse, că ăra voiesce

să se așeze în Bogata, pentru-că s'a săturatū de viața de la milițiā și îi pare fôrte bine, c'a scăpatū întregū și sănētosū d'acolo. Dup'acestea fie-care voia sē-lū tragă într'o cârciumă, întindēndu-lū unulū în drēpta, altulū în stānga numai și numai sē bea odată de bine ce l'a adusū Ddeu în mijloculū lorū întregū și sănētosū și sē le spună vre-o întēmplare din rēsboiu.

Sandū, acesta era numele lui în satū, le mulțāmia dicēndū: „Iertați-mē, dēr nu potū de astā datā, sunt ostenitū de drumū și vreau sē mē odihnescū. Dēr spuneți-mī, vē rogū cine șēde în casa rēposatului meu părinte și cine grijesce de locurile mele?”

Atunci pāșesce înainte morarulū și dise: „Eu am dat'o în chiriā lui Pavelū a lui Grigore împreună cu tōte locurile, dēr dēc'ai venitū tu, elū trebuie sē éśā și sē-și caute altū locū. Pe mine deregētoria comunālă m'a pusū tutorū preste averea ta. D'ocamdatā poți șēde la mine câteva zile până-și va căpēta Pavelū locū airea. Atunci ți-oiū face și o dare de sēmă.”

Morarulū se duce acum cu óspele-i acasā, îi prēgātesce o cinā și unū patū bunū. Alexandru însē avea sē-lū întrebe multe de tōte, pentru că voia sē scie: ce s'a întēplatū în satū, de când lipsesce dēnsulū, — morarulū și soția încă avea sē-i rēspondā multe. Povestirā în mórā astfelū până cătră mieđulū noptii. În timpulū acesta Sandū privia neînterruptedū preste mēsā la Irina, fata morarului. Se și plātia sē caute omulū în ochii ei negri, pentru că Irina era frumósă. Irina din parte-și încă privia bucurosū peste masā, căci și Sandulū era frumosū, dēcā se deda omulū nițelū cu mustāțile lui înfricoșate, și în purtarea lui avea ceva plăcutū și atrāgētorū, ca și când ar fi fostū unū domnū dela orașū. D'aceea nici nu se încumeta ea sē-i vorbēcā, din contra, când îi întēlnia privirea, nu

scia încătrău să-și plece ochii. Ceva despre mustăți totu i-a vorbitu....

A doua zi, când veni Sandu la dejun, mustățile îi erau mai îngrijite. În móră ar fi pututu trăi tótă viața pentru că morarul și femeea lui erau buni ómenî, ér din fața Irinei se resfrângea asemenea numai bunătate, dér după optu zile se și putu muta în casa lui și să-și vedă de moșiă. Elu avea o grădină și nisce liveđi, cu totul cam de cincî pogóne, și alte cincî pogóne locu de aratú. Cu banii economisiți de tutoru își cumpără Sandu o vacă frumoasă deocamdată.

Deórece casa îi era vechiă și cam stricată, comuna îi dete lemne și petró. Acum reparéză, albesce päreții, giluesce și spală. Elu, cu mâna lui, zidia, curăția, mătura, până séra, ca să fie frumoasă și totuși să nu-lú coste multu.

Spre tómnă casa lui era cea mai frumoasă și mai curată din totu satulú, ea se afla în mijloculú grădinei lângă vale. Și era frumoasă grădina ca una dela orașu; pe cărări între straturî era și nisipú. Și se bucura din inimă Sandu vedéndu câte-odată pe Irina cum privia în grădină preste îngrăditura cea vâpsită verde. Ea îi dăduse flori și, pe primăvéră, îi promisese mai multe.

Ómenii din Bogata nu-și puteau închipui ce se va alege din Sandu. Din rėsboiu s'a întorsú acasă sërăcú, precum se și dusesse. Asta o vedeau ei bine. Din orașu căpétase o ladă cu vestminte și rufe, ba și cărți vedurá în ea. Écă tótă averea lui. Banii, de sigură nu-i vor fi îngreunatú lada, își diceau sátenii.

„Lăsați-lú în pace,“ diceau unii, „e unú sërăntocú și jumétate, pe lângă aceea unú sërăntocú prostú, care în rėsboiu nu și-a priceputú datoria. Auđi acolo!

nică chiar Dumineca se nu mǎrgă elū într'o cârciumă, se bea odată. Afară de aceea trebuie se lucreze ca o vită, de cum se crépă de ȃiuă, până e întunerecū de nu-ți veți mâna. Noroculū lui c'a moștenitū ceva dela tatălū său, alt-felū arū căuta se-lū țină comuna pe spesele ei?“

„Dați-i pace,“ ȃiceau alții, „vitejii n'au isprăvitū multe, pentru că puține scie povesti. Cine scie, de unde a căpētātū nētântoculū lovitura aceea peste frunte. Lui îi pare bine, că nu mai e silitū se mirōse prafulū de pușcă.“

„Dați-lū încolo,“ ȃiceau ȃră unii, „nimērii nu-i ȃice o vorbă cum se cade și gândesce că, dȃc'a fostū elū soldatū (cătănă), toți trebuie se se închine și se tacă dinaintelū. Dȃr i-omū arȃta noi! E unū băiatū îngâmfatū. Sȃ-i pară bine, că nu-i dămū cu piciorulū.“

„Lăsați-lū în pace,“ ȃiceau alții mai departe, „în rȃsboiū n'a învȃțātū nimicū bunū. Are nisce cȃrți, carī nu le pōte ceti nimenea, pōte nică chiar pȃrintelele. În ele sunt litere și semne, de carī te apucă spaima. Ne prindemū, că e frate de cruce cu draculū și amȃndoi facū ce facū.“

„Dōmne, feresce!“ strigau alții, făcȃndu-și cruce, „lucru curatū nu este de bună sȃmă, asta se scie. În odaia lui din dosū încă n'a lăsatū se între nime-nea, nică chiar pe ai morarului, carī ȃu multe d'a face cu dȃnsulū. Pȃzitorii tōtă nōpȃea vȃdū lumina acolo. Cȃsulia asta și-o ține tōtă ȃiuva încuiatā și oblōnele nică odată nu sunt deschise.“

Astfe-lū vorbiau ōmenii despre Sandu și nu-lū crestau multū.

2. Ce observă Alexandru în satū?

Deși ōmenii nu țineau atȃta sȃmă de Sandu, elū totuși era prietenosū cu toți. La începutū mergea în

drépta și 'n stânga a casă la fie-care, cerceta pe unul după altul, întreba de copii, de moșii, de modul cum se lucrăză pământurile, cu unŭ cuvântŭ, de tôte împrejurările.

În timpulŭ vechi Bogata era unŭ satŭ vrednicŭ. Ómenii, de și nu vorŭ fi fostŭ toți avuți, dér cu toții au trebuitŭ să se afle în stare bună.

De aceea comuna s'a și numitŭ Bogata. Astăzi însé afară de câți-va economi și cârciumari bogati, stetéu réu, preste totŭ. Sărăcia se uita pe feréstră afară și pe vatra focului caliculŭ își fierbea ciorba (zéma) fără leacŭ de unsóre. Din vre-o sută de familii, cam douézeci își trămiteau copii cu desagii a cerși, vre-o șesezeci o omorau de ađi pe mâne sub sarcina datoriilorŭ, ér ceilalți mai erau în câțva în stare să plătéscă dările cele grele și d'abia s'o ducă de ađi până mâne.

De pe din afară și de pe case putea vedé omulŭ, ce sărăciă trébue să fie în lăuntru. Coperișele ruinate, zidurile, de pe cari căduse tencuéla, păreții și ușile mânjite, cum și ferestile sparte și lipite cu hărțiă ori împlute cu burdufŭ, erau dovadă învederată de mare caliciă. De întrai în o casă găsi ai murdăriă și simțiai unŭ mirosŭ greu de te trăsni în capŭ, masă și scaune necurățite, oglinda decă se mai afla undeva, era négră de musce, fața casei plină de găuri, podinele negre ca pământulŭ de murdăria învechită. În tinda care servia și de bucătăriă erau vase puține, cari nici nu se spălau curatŭ mai nici odată. În grădinele de pe lângă case nu era nici o rânduélă, ici colo puțină legumă, sădită fără nici o griă și cucte câtŭ casa. Ómenii erau bunŭ bucuroși, decă aveau cartofi de ajunsŭ pentru ei și pentru rîmători. Înaintea caselorŭ steteau una peste alta grămeđi de gunoiu, unelte de aratŭ, lemne și alte ce nu se pu-

teau pune sub coperișu. Bărbați și femei umblau cu ȳilele în haine rupte, pătate, séu cãrpitate rêu, cu pae și cu pene în përulü sburlitü, nepeptenați, nespãlați. Copilașii micuți remãneu adese în légãnu neprimeniți cãte o jumëtate de ȳi, cei mai mãrișori se jucau în noroiü pe dinaintea caselorü, golü ca napulü.

Nu este decü nici o mirare decã la o astfelü de murdãria cerșitorãscã se iveau adese tôte soiurile de bóle. În asemenea casuri mai bucuros alergau la babe, la vr'unü pãscãlierü séu la vreunü cãrpaciü de doctorü, numai se fie eștinü, decãtü se mérgã la unü doctorü iscusitü, cu praxã. Când, pe urmã, bãrbatulü și femeia erau nevoiți sã zacã și nu putéu lucra, economia fácea mersulü racului. Se începea cu vânđarea unei unelte, se vindeau apoi pe rëndü vite, cãte unü dãrabü de locü, ori se împrumutau banü pe camete grele. Asta ținea până când datoriile nu se mai puteau acoperi. Urma era mezatulü (licitarea) și apoi desagii și bëtulü de cerșitorü.

Decã Alexandru voia pe ici colea, sã dée sfatü bunü, séu decã dojenia disordinea și risipa, în locü de mulțãmitã se uitau cordișü la elü. Unii îi respundeau: „Ómenii sëraci nu potü sã le aibã tôte așa frumosü, pe strunã, ei sunt mulțãmiți, cã au și așa.“ Alții: ce-ți pasã ție? „Mãturã-ți mai bine dinaintea ușii tale.“

La economii cei avuți arêta mai plinü în casã, aici aflai mai multe scule și haine. Dér cu tôte astea și la ei gãsiai multã necurãțeniã și neorënduielã. Pentru cã, vedëndü ei neîntreruptü în tôte părțile numai gospodãrii de cerșitori, în fine se dedaserã cu acestea și nu cu multü se deosebiau de ele. Peste sêptemãnã erau murdari și strențoși, dér Dumineca jucau pe boerü. De aceea nici din gura lorü nu auđiai de cãtã jãluirü asupra timpurilorü grele, asu-

pra cârmuirei și asupra sătenilor. Fiind-că aproape toate familiile erau înglodate în datorii, d'aceea foarte puțin puteau plăti. Și deoțrece comuna în urma războiului avea să suporte o datoriă de mai multe mii, plățirea intereselor și a dării comunale cădea numai în sarcina celor cu stare bună. Împregiurarea asta îi făcea să fie totu mănioși și nemulțamiți.

În Bogata unul era ațîțat asupra celui-laltu. Era o certy nesferyită. Nici unul nu se încredea în altul. Fie-care scia să vorbească ceva rău de celalaltu. Seryacii nu vedeau cu ochi buni pe cei bogați, aceștia apăseau și necăjeau pe cei seryaci. Bogații, când împrumutau bani, făceau cămătăriile cele mai mari, luând 15, 20, 30 și mai multe procente pe anu, fără ca consciința lor creștină să le facă vreo remușcare. Seryacii de altă parte, își rēsbunau, precum facu blăstemyții, ei stricau în ascunsu arborii și pomii celor avuți, le furau legumele, pomele, strugurii, lemnele, găinele și alte, ce le venea în mână și puteau înstrăina ușor. Nu te puteai lăsa nici pe cuvēntul nici pe jurămēntul nimerui. Chiar între căsătorii domnia ură și certy. Lucrurile acestea le vedeau copiii în toate zilele, acestea le și învățau.

Pe lângă toate că comuna seryăcea vedēndu cu ochii, cu toate că fie care se plāngea asupra cārmuirei, în contra timpurilor grele și că nu au bani pentru cele mai de lipsă, totuși fie-care juca pe marele. Cu lucru nu-și pré amārau zilele. Cei cu stare mai bunisoră, când eșiau mai târziu la lucru séu când se lāsau de elu mai de vreme, diceau: „mulțamită lui D-deu, ne dă mâna să facem așa!“ Er cei seryaci și pālmașii, cându se opriau dela lucru, căscāndu gurile, diceau: „dór nici noi nu suntem vite, omul trebuie să și odihnescă.“

Dér, cându venea Sāmbătă séra, ori Duminecă,

fie-care avea bani, ca să-și petrecă în cârciumă la vin și rachiu. Atunci aușiai: „leicușo, înc'o păreche,“ „cârciumarū, înc'o porția,“ „ei, cărți aci!“ — Munca de pe o săptămână de odată era suptă, ba și mai mult. Jocul de cărți mergea fuiorū. Unii își prăpădeau agonisela în cărți, alții o slobozeau pe gâtlejū. Cârciuma nu se da uitării nici în decursul săptămânii. Ómenii nu suferiau să le rămână gâtulū uscatū. Intr'aceea, acasă nu aveau să mănânce o cójă de pâne. Dcă se întempla însē să aibă vreo doi bani în casă, atunci ține-te la traiu! „D-đeule,“ điceau atunci, și noi suntemū vrednici să avemū o đi, cum se cade. Ce avemū și noi din viața asta?“

Sărbători erau destule. Tóte trebuiau ținute. Têrgurile din vecinătate trebuiau cercetate, să-și facă și pe acolo câte unū chefū. Pe lângă acestea mai aveau totū felulū de drumuri și alergături, afaceri de procese, apoi înfățisari înaintea judeului și a diregătoriei. Cu acestea se opăciau dela lucru și aveau spese, câștigul se împuțina. Prin urmare în tóte familiile avearea mai multū scădea decâtū creștea. De aceea se întrecea unulū pe altulū în înjurături asupra vremilorū grele, asupra stăpânirii și asupra ómenilorū din satū.

3. Ce istorisesc morarulū cu minte.

Alexandru vedđendū atâtea pécate și atâta stricăciune în comună, se bolnăvia de necasū. Elū se duse la móră, cum făcea totdeuna, când nu era în voie bună și cândū aici fi suridea drăgălașa Irina, supărarea i se ducea de pe frunte, cum se duce cęța de pe cósta delului.

„Vai,“ đicea Alexandru cătră morarū, „da ce stricați mai suntū ómenii eştia, și ce ticăloșiă e prin

casele lor! Asta nu era odinióră. Pe câmpu era atunci hârnicia, în satu curăţenia, în case buna înţelegere şi în ştiri bogăţia. Ţeranii erau bine veduţi înaintea oraşeniloru dimpregiurú şi nu le diceau altmintrea de câtú: „domnii din Bogata.“ Astăđi s'au întorsú tóte pe dosú. Sërăcia cu rëutatea locuescú sub unú coperişu. Dómne, cum a mai schimbatú rësboiulú tóte!

La aceste rësponse morarulú: „satulú nostru a suferitú în rësboiu multú, ca şi alte sate şi oraşe. Aşeđatu-s'au la noi némurí străine şi ne mâncau avearea, soldaţiloru trebui'amú sê le dămú totú, ce cereau; cârmuirei trebuia sê-i plătimú camete şi dare; câştigú n'aveamú pentru că vëndare nu era de locú, nici o meseriă nu aducea nimicú; la aceste mai veniră aní şi vremurí grele, în câtú érba se putredia în picioré pe câmpu, bucatele pe arăturí, pómele pe pomí şi strugurii pe viţe. Nenorocirea nóstră însé nu se trage din rësboiu şi din scumpete. Pentru-că şi alte sate şi oraşe au suferitú ca noi şi totuşí începú a căpeta altă faţă. Dér în comuna nóstră din đí în đí merge totú mai réu. S'au mai cufundatú şi alte oraşe în ticăloşiă ca noi, dér cu ajutorulú lui D-đeu se ridică pe încetulú. De noi, sê nu pécătuescú, pare că şi-a uitatú D-đeu.“

„D-đeu să ne păzescă sê nu ne prăpădimú!“ strigă Alexandru. „Dér cum vine asta?“

„Étă cum: ceilalţi se silescú, ca sê înóte la ţermure, noi ne încredemú jocului undelorú şi scăparea nóstră o lăsămú întêmplării. Ce e mai multú aceia, carí ne-ar puté ajuta, ne apasă mai tare în veltóre.“

„Cine suntú aceia?“

„Ţi-i voiu descoperi între patru ochi,“ đise morarulú. „Când o comună dá înderëptú ca raculú, poţi jura că are cârmuire slabă. Deregătorii noştri

din sată suntă orî ómenî interesați, orî suntă proști și slabi. Doi din ei au cărciumele loră, asemenea și ginerele celui de ală treilea. De aceea le place cu multă mai bine când ómenii își petrecă la ei după masă, decâtă la lucru. Când se adună la sfată, satulă întregă îlă veđi aci într'o cărciumă, aci într'alta. Décă cei setoși nu au bani, li se dă pe omeniă. De nu potă plătí li se vinde locă de locă, orî li se iea pentru datoriă. Écă cerșitorii! De aicia vine că tóte locurile ajungă pe încetulă în mánile cătorva bocotanî. Cine vrea să împrumute se duce la ei și capătă cu interese îndoite și întreite. In modulă acesta, prin camete jidovesci, cei lipsiți ajungă mai iute la sapă de lemnă.

„Ei!“ strigă Alexandru, „cei-ce au lipsă de bani, de ce nu se împrumută airea, orî în orașe la ómenî cu sufletă mai creștinescă?“

„Pentru că în alte locuri comunei nóstre nu i se mai dă o para frântă pe credită,“ respunse morarulă.

„Pentru că, de óre-ce până acum deregătorii satului așa de blăstēmătesce scriau obligațiunile celoră ce luau bani, în cătă împrumutătorii perdeau séu o parte, séu chiar toți banii împrumutați. Astfelă prin nepăsarea cărmuirii nóstre amă perdută totă creditulă și tótă speranța de ajutoră străină. Fiindcă cetățenii nu vreau să ne mai împrumute, ai noștri înjură și blasphemă în tótă ziua amenințându cu focă și cu omoră. Când orașului i s'ar întêmpla vreo nenorocire, sērântocii noștri și-ar eși din piele de bucuriă, cu tóte că dela orașă avemă încă multă milă și ajutoră.“

„Asta e înspăimântătoră,“ strigă Alexandru. — „Bine, dér noi mai avemă o proprietate comunală mare.“

„Ei, hotarulă comunală încă este încărcată cu datorii și se folosese numai de cei avuți, pentru că

décă căpeteniile satului facū vreo daraveră, décă se uită odată la mieđuina moșiei, décă arétă, unde se se taie lemne, cu unū cuvântū, déca îndeplinescū numai ceva, — trebuie mâncatū și beutū pe spesele comunei. În modulă acesta averea comunei se strecură pe gâtlejulū lorū. Totū pasulū caută să li se plă-téscă. La acestea mai adauge că, de óre-ce numai cei avuți sunt în stare a ținé vite, totū numai ei folosescū și pășunea din pădure, ér sëracii nu tragū nicī unū folosū din moșia sătéscă.“

„Décă tu, morarule, scii tóte astea, de ce nu le spui comunei întregī, de ce nu deschidī ochii celorū orbiți?“ întrebă Alexandru necăjitū.

„Pentru că n'ajută nimicū,“ răspunse morarulū. Fiindcă cei mai mulți din comună suntū datorī la cei bogați, de aceea ei facū ce vreau și nu li se póte împotrivi nime. Și décă órecare s'ar cuteza să-și casce gura în contra mâncătorilorū și a chivernisirei celei rele cu averea satului, calicii éștia ar striga, de n'ai fi sigurū de viață. Deregétoria și avuții o sciu asta pré bine. Ei consideră pe ticăloșii cei sdrențoși de câinii lorū, și credū că îi potū amuța asupra fie-căruia, care li se pune în cale.“

„Infricoșatū lucru!“ exclamă Alexandru. „Dér, décă ómenii n'au nicī o pricepere, se aibă celū puținū consciință și temere de D-deu.“

„Da, să aibă,“ răspunse morarulū, „dér de unde să iee? Preotulū nostru este bétrânū și grijesce numai de stola și comoditatea lui, predică numai despre credință, de ceriu și de iadū, și slujba bisericéscă o îndeplinesce, cum își îndeplinesce orī-care altulū lucrulū de đī; după ce l'a isprăvitū odată, nu se mai intereséză de nimicū. Ce ar trebui ómenii să facă, în ce constă virtutea creștinéscă și cum trebuie omulū să-o sêvêrșéscă acésta, — astea nu le învêță. Elū nu

intră cu anii în casele poporanilor, de câtă atunci, cândă e chematū. Prin urmare nu este sfătuitorū cum se cade, nu este adevăratū mângăetorū și încă fôrte multū îi lipsește, ca să cunôscă de ajunsū păsurile familiilor, spre a puté influința și în viața casnică asupra pietății și îndreptării lorū. Ómenii se ducū la biserică din obicei, preotulū predică din obicei și, cum iesū din biserică, rămânū tóte la deprinderea cea vechiă. Și fiindcă ómenii nu se îndreptă din lăuntru, în inimile lorū, nici în cele din afară nu veđi nici o îndreptare. Apoi cum sunt bêtrânii, așa suntū și tinerii.“

„Cum? nici învățatorulū nu plătesce nimicū?“ întrebă Alexandru.

„De când a muritū tatălū tēu, care era omū cu minte, temētorū de D-đeu, merge rēu cu școla,“ đise morarulū. „Copiii și copilele învăță, ceva a scrie și a ceti, ba și câte-o rugăciune. Dér acasă, la părinții lorū, învăță ceea ce vedū, adecă cum se înșele și se mintescă, să înjure și să blasteme, să fie desfrēnați și fățarnici, învăță a se bate și a se lua de pērū, a cerși și a fura, a juca și a se îmbēta, a fi leneși și dēcoși, învăță sfadă, ură și clevetele.“

Auđindū Alexandru acestea dete din capū și se depărtă supēratū.

4. Alexandru vrea să sparie, dér inzădarū.

Într'o duminică, după predică, se adunase tótă comuna pentru că multū ar fi plătitū unū sfatū bunū. Era vorba să iee împrumutū, pentru că se pusese pe țēră nouē dare și pe lângă aceea li se cerea o datoriă comunală, pentru care nu se plătiseră interese, cum s'ar fi cuvenitū. După vechiulū obicei totū satulū se adunase sub teiulū celū mare. Deregētorii satului erau încunjurați de săteni. Pe de lături ste-

teau femeile, fetele și băieții, ca să asculte ce se întâmplă.

Alexandru încă se dusesese acolo și își puse în gând să deschidă ochii consătenilor despre trista lor stare. De aceea, după ce-au vorbit jurații și după ce și-au făcut propunerile lor, el se sui în mijlocul drumului pe o piatră. De aici toți îl vedeau.

„Iubiților,” diise el, „ca copil m'am depărtat de la voi, de mult, și ca bărbat m'am întors. Dér când am intrat în sat, abia l'am putut cunoște și mi s'au rupt inima de milă, vedându cum isă tóte schimbate. Odinióra cu totú dreptul se numia satul nostru: Bogata. Atunci era elú unú câmp de bogății. Bunătățile lui D ȕeu erau mai cu îmbelșugare, ca ori-unde. În comuna nóstră cu stare erau cei mai mulți, sêraci puțini, ér cerșitori de locú.

Pentru bunăstarea nóstră, ómenii din tótă țera se obicnuiau a ne numi domnii din Bogata. Pentru că nu umblamú în haine rupte ca cerșitorii, ci în haine arătátóse, simple, dér curate. Și n'aveau numai banii de lipsă pentru acoperirea celor trebuinciose, dér mai aveau și câte unú fiorinú doi pe d'asupra. Pe atunci n'avea comuna se plátéscă interese pentru datorii, din contră, de la alte sate trágea ea interese pentru capitale cruțate și împrumutate. Pe atunci tóte locurile erau gunoite și bine cultivate, pentru că fie-care își avea în grajdii vaca și calul sêu, pe lângă aceea capre și oi, séu câțiva rímători. Pe din afară sêména satulú nostru cu unú orașelú frumosú. Casele erau curate și frumoșe din lontru ca și dinafară, încátú nici unú domnú dela orașú nu s'ar fi rușinatú se dórma în ele. Uneltele de casă și vasele de bucătăriá dovediau, că ómenii sunt bine căpuți, și ferestrele sclipeau ca oglinda. Puțini inși

aveau datorii și, cei-ce aveau, nu le era frică, că nu le voru puté plăti. Bogățenii căpetau banii împrumutū cu sutele, orī de unde fără iscălitură, fără zălogū, singurū pe cuvântulū lorū. Pentru Bogata erau atunci timpurī de aurū!“

Cum vorbea Alexandru astfelū toți aprobau clătīnându din capū: „Sandu are dreptate“ diceau unii.

Alexandru vorbi mai departe.

„Astădi nu mai este așa. Satului nostru se nu-i mai dică Bogata ci Murdăria, Calicia, Valea cu spīnii, Valea cu scăeții. De pe locurile nōstre, în cea mai mare parte a dispărutū binecuvântarea lui D-đeu, pentru că unii din noi au pré multū, alții pré puținū pământū. Cersitoria multī nu o mai ținū de rușine, ci o consideră de profesiune și meseriă de tōte đilele. Cele mai multe familii sunt cufundate în datorii și'n totū momentulū își așteptă điuă să li se bată toba și se fie scoși din case. Executorii nu iesū din satū afară mai nicī odată. Cu satele vecine suntemū totū în cértă și'n procesū, ér între noi suntū dușmānii și vrajbe.

„Mai păstrămū fala cea vechiă, dér banii d'atunci nu-i mai avemū, — pe ulițe nu poți trece de noroiū dela unū vecinū la altulū, în case necurăția și mirosū greu și rēu, cea mai mare spurcăciune însă în inimile nōstre. Pentru că la noi mai fie-care se pricepe mai bine la beția de câtū la lucru, mai bine la a face datorii, decâtū a le plăti, mai bine la a fura și a despoia de câtū a da, mai bine la înșelăciune de câtū a spune adevărulū. Dēcă asta va merge totū așa, peri-vomū în ticăloșiă și rușine. La orașū și'n țēră, de pe acum, nu mai avemū nicī unū creditū, și cândū cineva vrea să dică altuia mișelū, îi dice: e din Bogata!“

La cuvintele acestea se stēni mișcare și mare

sgomotă între popor: fie-care se uita încruntată și cu ochii înholbați la Alexandru, în câtă Irina, fata morarului, nu mai putea de frică. Ea se urcase acasă pe-o laviță, și n-lua ochii de pe Alexandru, care-i era foarte drag.

Alexandru nu se spăria de gălăgia și vâlmășala cea mare a sătenilor, și continuă: „Iubiților, decă'n vinele vóstre mai curge vr'ună pică de sânge de omeniă și pietate, dați-vă mâna și diceți: de aici înainte trebuie să se schimbe lucrurile. De unde vine stricăciunea noastră? Éta de colo! din cărciume. Acolo s'au înecată locurile vóstre, vitele vóstre, în buțile cu rachiu celă puturos și'n afurisitele cărți de joc. Acolo v'ați desvătă de cruțare și ați uitat lucrul. Sărăcia te face tâlhar și lenea este culcușul diavolului. Avearea părinților voștri ați păpat'o și hainele lor de sərbătore le purtați sparte în cote. Dac'aveți în busunară câțiva cruceri, și i-ați beți chiuind și acasă femeia și copii flămânde. Unde vomă ieși în chipul acesta? nu știu ca pământul. — Aș vrea bucuros să aflu din gura deregătorilor noștri: unde este averea comunei, și cum au chivernisită cu moștenirea dela părinții noștri? De ce nu faceți o dare de sémă adevărată, de ce nu dați un sfat sincer, cum ar fi să se ajute? Pentru ce vă îndopați mai bucuros pe spesele comunei, de câtă se-i chivernisiți averea? De ce nu închiideți cărciumile și'n locul lor să săpați șanțuri pentru scurgerea locurilor mlăștinoase din pădure, ori se diregeți ulițele din sat, pe cari își frângi gâtul și se schilodesc vitele? De ce ajutați ómenilor când vreau se ia împrumut, și nu le dați mâna de ajutor pentru a se scăpa de straița cerșitoră?”

Când vorbea Alexandru astfel, începură unii dintre jurați: „Taci, măi ștregarule, ori de nu, te aședăm la umbră pe patruzeci și opt de césuri.“ Toți din tóte părțile strigară cu un glas să tacă.

Dér Alexandru response :

„Putere aveți să m'asețați la umbră, dér și eu am putere să vă chiâm înaintea legii. Décă, voiu descoperi acolo trebșórele vóstre, o să vă tienescă mai rău ca mie la umbră și o să vă strepedescă dinții din gură. Er voi, toți, dovediți-mi că nu vorbescú adevêrulú séu cá clevetescú! Întrebați-vê consciința : a crescutú orí s'a prăpăditú averea comunálá? Intrebați-vê consciința : v'ați îmbogățitú orí v'ați mai sêrăcítú, întrebați-vê, mai este între noi sinceritate și încredere, mai este între noi temere de D-đeu, și iubire cátră de aprópele, nu umblă fie-care numai în dêra sa, nu este între noi numai simț de cămêtăriă, stricăciune, înșelăciune, prefăcătóriă, jurămêntú strêmbú și inimi negre? Și decă consciința vóstră nu are limbă se grăescă, atuncí priviți ruinatele vóstre case și grajdiuri, înțelenitele vóstre câmpuri și grădiní, pungile și lădițele vóstre góle, vestimintele și cămeșile vóstre rupte.... Acestea sunt martorii mei încontra vóstră. Priviți sermanii vóstri copii părăsiți, ei suntú dovedile mele contra vóstră. Voi mai multú grijiți de vitele, de porcii, de caprele vóstre, ca de copiii vóstri; și vitele, porcii și caprele nu le iubiți așa tare, cum iubiți îmbuibarea, jocul, întrecerea în mâncări și bețiă.“

Alexandru era să vorbescă și mai departe, dér poporulú, strigândú cu turbare, îl dete jos de pe pétră și nu-lú mai lăsă să vorbească. Unii voira să'l prindă de gulerú, dar el îi apuca cu mâna-i vênjósă, îi arunca asupra celor-lalți, de mi ții culcă pologú la pământú. Luă apoi în mână o prăjină, și amenință, cá cel-ce se va apropiă de elú, dintr'una îl dobórá. Sgomotulú în contra lui era tot mai turbatú. Unii au începutú a aduna pietri. Alexandru, curăjos, cu prăjina'n mână, trecu prin mulțime și se duse cátră casă.

Atuncí veni la el Irina, galbină ca mórtea, cu ochii, udați în lacrimi și-l întreabă :

„Alexandre, cum te affi?”

De durere n'a pututü vorbi mai departe. Alexandru o mângăia și, mișcat, o strînse la piept.

5. Alexandru prigonitü. Cum se apără în contra dușmanilor?

Din ziua de când a vorbit în comună, Alexandru avea neplăceri peste neplăceri. Tineri blăstemați îi spărgeau peste nópte ferestrele cu pietri. Intf'altă nópte îi smulseră șese pomișori din grădină. De altă dată îi furară sălata din straturî.

Și când se ducea Alexandru la judele satului și se plângea, acesta îl luă în rîsü dicëndü: „ai fi meritatü mai mare pedepsă decă ne-am fi purtatü cu tine cu tötä stricteta. Cară-te de aici gură slabă.”

„Decă față de mișei nici nu mă apërați, nici nu-mi dați dreptate,” dișe Alexandru, „atunci, faceți în satü cunoscutü, că mă voiü apëra eu singurü și, că fie-care sê-și păzescă pielea.”

Neamicii lui însë nu încetară a-l necăji și mai departe. Dër o pățiră. Pentru că odată, sciindu-lü în möră, se furișară în grădină sê-i strice tôte. Atunci d'odată se audü douë împușcături din ferestra lui. Blăstemații o tuliră la fugă înspăimêntați, credëndü, că elü are pe necuratulü de pază in casă. In credința asta se întăriră și mai multü, când in fugă, întêlnescü pe Alexandru, care se întorcea de la möră și punëndü mâna pe unulü din ei, strigă cu glas puternicü: „De ce ați vrutü sê întrați în grădina mea, tâlharilorü!” Cu tôte astea nu le făcu nimicü.

Altă dată nisce pierde-vërá, vrëndü să-și bată jocü de dênsulü, după mieđulü noptii, fiind și ceva cam chefuiți, sâriră peste gardulü cu țape ce-i încunjura grădina dër rânindu-se la picióre, începură a striga de durere și abia putură sări afară peste gardü.

Acestea și alte istorioare împrăștiau gróză în comună și nime nu mai cuteza a se apropia nóptea de casa lui Alexandru.

Elu însă se arăta totu prietinosu cătră fie-cine, ca și mai nainte. Unuia îi da sfatū bunū, pe altul îl ajuta cu bani, și alte. Îl dorea însă fórt de starea cea ticălosă din comună. Intr'o și se duse la preotū, de se plânse.

„Eu sunt preotū,” dīse acesta, „și n'am sē poruncescū aici. In trebile vóstre nu mē mestec. Tótă nefericirea comunei vine de acolo că ómenii s'au deditū a trăi in noroiu și necurățeniă. Ei nu se întocmescū după sfânta scriptură și, unde numai potū, îmi scurtéză venitele. Dér îi va ajunge mânia cerului și îndelungū răbdarea lui D-șeu nu le va mai suferi pēcatele.“

„Părinte,” întrerupse Alexandru, „sē mē ierți, dér d-ta, dēc'ai vrea, ai puté face multū pentru mântuirea comunei. Inima acestorū ómenī este sēlbatică, pentru că mintea le este întunecată. Când d-ta te-ai interesa de școlă și te-ai nisui a cresce tinerimea în moravuri bune și învățaturī creștinescī, ca sē se deprindă a iubi virtutea și a urī pēcatulū, — de sigurū că s'ar indrepta ómenii.“

„Asta e chiāmarea învățatorului, nu a mea,” respunse preotulū. „Am și așa destule pe capulū meu, nu mai am răgazū și pentru lucruri de acestea. Insa-și comuna pórtă vina, că nu are învățatorū bravū, pentru că nu-lū plătesce cum se cade.“

„Părinte,” dīse Alexandru la acēsta, „păstorulū bunū, căre-și pasce turma cu credință, se întereséză și de fie-care din oile sale. Ómenii suntū ce e dreptū ne-învęțați și adese facū rēu din nepricepere, nesciindū a-decă cum sē se ajute și cum sē-și întocmescă lucrurile. Dēcă acum, D-ta, când n'ai alta de lucru, ai

întra prin case, acum la unul, acum la altul, și ai vedé nepriceperea bieților ómení, cari de multe ori se rușineză numai fiind că nu știu cum sê-și ajute, — ai vedea, cum sermanii se dedau pe încetulú cu stricáciunea și ticăloșia lorú, până sunt scoși din casă și din curte, — ai vedé, cum copii, lásați de sine, ca nisce orfaní, de locú nu potú fi mai buni, pentru că nu vedú, nici nu audú de câtú blăstémații și vorbe rele. O! părinte, decă odată....“

„Ce-ți pasă d-tale,“ îlú întrerupse preotulú cu mâniă, „vrei d-ta sê dai preotului învățaturí de morală și instrucțiã, cà ce are sê facã? Depãrtézã-te cu încercãrile d-tale! Eu sunt păstorú sufletescú și mē îngrijescú de suflete, rugându-mē în tótã ziua pentru ele. D-ta, precum vedú, vrei sê mē faci păstorú de porci!“

Alexandru, auđindú pe preotú vorbindú cu atãta mâniã, plecã dela elú cu inima fórte amãritã. Dér nu se putea liniști dicëndú în sine: „aici trebuie sê ajutú în vr'un felú. Bunul D-đeu mē va sprijini.“

Dupã acestea se îmbrãcã în haine de sêrbãtóre își luã bêtulú a mânã și se duse în capitalã. Aici colindã din casã 'n casã pe la toți deregătorií mai mari sê-și spunã tóte pãsurile sale. Unulú din domní însē dedea prãnzú mare, și nu-lú putea asculta, alú doilea era la primblare și nu-lú putea asculta, alú treilea tocmai se afla la masã cu cãrțile în mânã, și nu-lú putea asculta, alú patrulea numera dobêndile încassate și nu-lú putea asculta, alú cincelea petrecea o domnișórã la jocú și nu-lú putea asculta. În sfêrșit ajunse la celú din urmã, care-lú ascultã. Acesta era unú moșnégú de pe vremea lui tata Noe, cu chicã lungã. Înaintea lui își descoperi Alexandru totú ce avea la inimã, vorbi despre ticăloșia comunei, despre corupțiunea deregătorilor sãtesci de nepãsarea preotului și de nesciința învățatorului.



Bătrânul nostru îi respunse la toate acestea în tonul prietenesc :

„Ștrengarule, tu, care înjuri asupra preotului și a celor alalți deregători, iute-ți ia catrafusele de aici, să nu te mai audă cârtind. Preotul vostru este omul forte cum se cade, pentru că e chiar vărul meu.“

Cu hotărârea acesta Alexandru părăsi cetatea. Eșind era afară pe porța orașului la aerul liber plânse cu amar.

6. Noul învățător.

Alexandru ajunsese în sat după amăzi. La sufletul de om n'a spus, de ce a fost în oraș și ce i s'a întâmplat acolo. Din contră s'arăta mulțumit și vorbea amical și cu dușmanul lui cel mai mare, cu cârciumarul Buturugă, care era cel mai bogat în comună și între deregători cel mai de căpeteniă. Acesta stetea răsfățat înaintea uși, cu peleria pe urechi, cu mâinile încrucișate și se uita trufaș în dreapta și'n stânga.

„Bună seara, d-le Buturugă,“ îi diuse Alexandru. „D-tă ți-ai și făcut s'erbătore?“

Buturugă dete cu capul semn de aprobare și respunse, fără a privi la Alexandru: „eu îmi câștig plata mea și numai ședându acasă, jucându-mă cu biciușca, cu care bat căteii și alung cersitorii.“

Audind Alexandru o vorbă atât de necreștină de la un fruntaș din comună, care ar trebui să fie părintele s'racilor, al orfanilor și al văduvelor, îl cuprinsese fiori reci prin tot trupul. El își iuți pașii, ca să scape mai de grabă din apropierea lui. Cu atât mai bine îi cădu însă când, trecându pe dinaintea morii, zări pe frumoasa Irină, care ședea pe-o laviță în umbra jucătoare a unui cires și cosea cămeși noue. Fața ei se rumeni, îndată ce vădu pe Alexandru, îi

intinuse mâna tremurătoare, îi surise cu dulcetta și ochii îi sclipiau de lacrimi.

„De ce plângi, Irinuța?“ strigă Alexandru spăriat.

Irina își șterse iute ochii, zimbi mai prietinesce și diise: „Astăzi nu-ți spun, Alexandre, dragă. De altă dată, da.“ — Ea i-se păru mai frumoasă și mai dragălaşă de cum o văduse de altă dată. Dar ori-câtă o întrebă, nu putu afla, de ce a plânsu.

După astea îl întrebă Irina:

„Ei, dar tu ai fostu la orașu. Aide, mă prindă că ți ai făcutu chefulu. Póte vei fi și jucatú p'acolo cu fete frumoase? Cum? — Alexandre! suspini? Ei, ei! asta nu-mi place. Vădú, că te trage dorul érá la orașu și că nu-ți place mai multú în comuna nóstră sêracă.“

Așa grăia dēnsa, ér elú tristú, plecá ochii în jos făr'a răspunde ceva. Irina s'apropiá mai tare de elú, îi prinse mâna într'a ei și continuá cu voce tremurătoare, încâtú abia se putea auđi:

„Alexandre, dragă Alexandre, ce-ți lipsesce? Spune-mi dreptú, ce te supără?“

„Copilă“ strigă Alexandru rădicându ochii spre cerú, „D-đeu scie, eu aș puté fi fericitú, precum și sunt și in lume nicăiri mai fericitú, ca lângă tine, pentru că ești unú ângerú. Pe mire mă supără ómenii. Cunoscu atâția și între ei, cea mai mare parte, de totú stricatá. Privește numai odatá calicia ómenilorú din Bogata? Când s'ar impintena câtuși de puținú, s'ar puté mântui. Dér bietii ómenii suntú socotiți și priviți dreptú dobitoce și avuțilorú, impietriți la inimă, tocmai le place asta. Deregătorii își ținú slujbele numai, ca să-și mulțámescă mândria lorú, să fie puternici și să tragá totú felulú de folóse. Ei înșelá pe orfaní, jáfuescú văduvele și n'au nici simțire, nici consciință. Ast-felú, in comună cresce réulú, in cele mai multe case

lipsele crescū din ȕi in ȕi, și nime nu vrea să întindă mână de ajutorū. Avem o stăpânire — n'ar fi poménă de ea! Domniī aceia vréu să domnescă, numai spre a se îngâmfa și imbogăți, dér a vindeca ranele, necazurile poporului, din temelιά, la asta nu se ținū domnia-lorū îndatorăți. Toți se uită numai să fie domni mari, să-și petrecă în sburdări și se aibă parale; vor să-și înavuțescă numai familiile lorū, și se ajute numai filorū și rudeniilor lorū; și aici o mână spală pe cealaltă, unū corbū nu scóte ochiī altui corbū și țera se face totū mai sêracă. De acestea nu le pêsă d-lorū nimicū. Ba încă aștéptă laude pentru înțelepciunea și mila lorū față de poporū, — așa sunt de blăstemați și fără de sufletū.“

„Ah!“ ȕise Irina, „Alexandre, scumpulū meu Alexandre, de ce te necăjesci tu pentru asta? Este în ceriū unū D-deu dreptū, acela va judeca pe toți, cari nu-și facū datoria. Și apoi nu ești tu de vină, că e sâracū poporulū. De ce te superi dér?“

„Putémī-ar plăcé în iadū,“ răspunse Alexandru, „unde trebue să vedī blăstēmățiile diavolilorū și chinulū bietelorū suflete? Tocmai așa nu mī place pe pămêntū, unde vedū ticăloșia d-lorū din orașe, rêutatea crăișorilorū noștri din satū, cari înglódă mai afundū în noroiū pe bietulū poporū, în locū să-lū ridice, după cum sunt chemați. Pe urmă, decă nefericițiī din desperare se facū ucigași, înșelă, fură, séu omóră, i spânzură cu alaiū într'unū modū fórte mișcătorū; séu, când îi ved, că grijescū mai tare de animale, decât de copii lorū, rîdū cu multă plăcere. Nu e asta unū felū de iadū? Și óre nu din sêrăciă au ajunsū cei mai mulți din sâtenii nostri asemenea vitelorū: grețoși, neciopliți, necurați, nesimțitorī. Óre nu singurū din păcatulū sêrăciei au ajunsū a fi mai rēi decât dobitócele necuvêntátóre, adecă arțăgoși, bătăioși, clevetitorī, cari se bucură din inimă

de paguba altuia, leneși, dispuși numai se mănca și să bea?

„Invățătorul cel bătrân încă pățit'o cu beția,“ dișe Irina. Alaltă nópte, venindü beatü dela birtașulü Crăcană, trecëndü peste gârlă, a lunecatü de pe punte și s'a inecatü. L'au aflatü numai ieri-diminetă și astăđi i-a fostü inmormântarea. Din norocire nu are familiă.“

Alexandru fu tare surprinsü de scirea asta și începü a se informa de multe amênunte. Pe urmă se depărtă îngânduratü. Irina nu înțelegea, ce i-a trăsnițü deodată prin capü. Auđi însë în duminica viitoare, în care se strânse, după biserică, totü satulü, ca să se înțelégă despre alegerea noului învățătorü. Alexandru încă se duse la adunare. Irina sta d'o parte între fete și femei. Ea tremura de frică, că Alexandru va vorbi ceva, ce nu va plăcé sătenilorü, d'aceea rugase pe tatălü său, ca să domoléscă pe Alexandru, de-lü va vedé ațitatü. Morarulü nu se depărtă de lângă elü.

În adunare se ridică celü dintêiü din mai marii satului, Buturugă, și dișe: „Ómeni bunü! sciiți, ce s'a întêmplatü cu dascälulü Crăcană, și acum n'avem dascälü. Deregătoria asta este neînsemnată, împreunată cu multe greutăți, pentru că sciiți bine și plata e o`n mica totă, patru-deci de fiorini! Din parte-mi trebuie să mărturisescü cu plăcere, că am aflat unü bărbatü harnicü, care vrea să priméscă postulü ăsta. Vé facü deci propunerea să-lü alegeți. Acesta este cojocarulü Rădăcină. Meșteșugulü lui îi merge rău — și e némü cu mine după mamă.“

După elü se scólă alü doilea fruntașü, cârciumarulü Creangă, și propune și elü pe unü bietü vërü alü său, pe schiopulü rotarü Cremene. Asta e și mai eftinü, adause Creangă, elü se mulțămesce cu 35, în locü de 40 fiorini.

Rădăcină băgându de sémă, că cei mai mulți se dau pe partea lui Cremene, începu ală înjura în totú chipulú și se îmbia cu treiđeci de fioriní. Rotarulú așa se mânia pentru asta asupra lui, încátú îi strigă cum i venia la gură: prăpăditú, tâlharú, précurvarú și altele. În sfêșitú se îmbia cu douăđeci de fioriní.

Cojocarulú, verde de turbatú strigă, că va trage la judecată pe Cremene pentru astfelú de vorbe, dér cu o simbriă așa neînsemnată nu va fi nici odată dascălú.

Fiind-că acum nu se îmbia nime mai departe, pentru că nici unú omú de trebă nu se indesa la o deregătoriă urgisită din bêtărâni și căutată numai de calici ca degetulú, frunțașii satului erau hotărîți a încredința lui Cremene dăscălia, ca să mai agonisescă și elú ceva pe lângă meseria lui. Pentru că ceva scie și ceti scia și dênsulú.

Atunci deodată sare Alexandru, roșu și galbinú în față de cătrănitú și strigă:

„Purcarului și văcarului, care vè mână vitele la câmpú, îi plătiți mai multú de câtú învățatorului vostru, care vè cresce copii și copilele în frica lui D-đeu și alte lucruri folositóre. Dér copii voștri sunt ómení după tipulú și asemênarea lui D-đeu, nu dobitoce necuvântátóre. Nu vè este rușine de păcatulú, ce faceți? — Sciu pré bine, că lada satului e totđevna gólă, când trebuie să dați pe ceea ce este de lipsă, și că bieți ómení, cari abia au cépă și mămăligă, nu-și potú plăti învățatorulú, d'aceea mă indatorez a vè fi învățatorú si nu vè cerú nimicú.... Mai đicú odată: vreau să fiu învățatorú și nici comuna, nici singuraticii, să nu-mí plătescă o para chióră.“

Ómenii se uitau uniú la alțiú cu gurile căscate. Nu-și credeau urechilorú. După-ce se mai desmeticiră, uniú strigau, că nu le trebuie đicêndú, că vrea să le

vândă sufletele copilașilor diavolului. Cei mai mulți din contră gândiau, și cu totu dreptul, că învățătoru mai ieftinū nu-și potū căpeta, și astfel strigau și făceau larmă, că Sandulū sē le fie învățătorū. Făcēndu-se alegere, partida lui Cremene căđu.

Irina, auđindū acestea, era sē-i crepe obrazulū de rușine. Alexandru sē primescă a fi învățătorū? pe când în satū numai purcarulū și păzitorulū de nópte erau mai pe josū de cât învățătorulū! Numai de cât o tuli la móră, ca ieșită din minte și ca și când i s'ar fi intēplat cea mai mare nenorocire. Chiar și moralulū supēratū, clătina din capū đicēndū: „mi sē pare, că lui Alexandru îi lipsesce o dógă.“

Alexandru rēmase la hotărīrea lui. Deregētoria satulū l'au și propus de învățătorū la locurile mai lnalte. Elū sē duse acum la orașū, făcu examenulū de i psă și fu intăritū în tótă forma.

7. Alexandru ține școlă.

„Irină, Irină, nu mē supēra cu nemulțămirea ta și nu fi atât de obidată,“ đicea Alexandru cătră nemângăiata fată a morarului. „Ēn privesce! bētrāniū suntū stricați, ei nu se mai potū indrepta. Cine scie, decă prin o creștere bună a copiilorū nu voiū putē aduce éră în vedă satulū nostru, atât de urgisitū. Altă cale nu este. Adevēratū că învățătorulū din satū este nebăgatū în sēmă și desprețuitū, dér, cât de tare s'a dejositū Mântuitorulū lumiei, ca sē indrepte, sē invețe și sē fericescă pe ómenī! De am avē noi cārmuire înțeleptă și cu sufletū, care s'ar interesa de binele sătenilorū mai multū ca d'alū lorū, ar pune mai multū prețū pe învățătorulū din satū.“

„Alexandre, Alexandre!“ strigă Irina, „nu sciī ce rēu ai lucratū.“ Dēr nu spuse pentru ce.

Intr'aceea, apropiāndu-se érna, Alexandru inceptu

cu școlă. În ziua dintâiu se puse și primi băieții la ușă. Cei ce aveau încălțăminte intinate trebuiau mai întâiu să și le curețe cu paie séu cu răzătórea de ferú făcută anume de Alexandru pentru aceea, ca să nu se mânjescă podinile curate din școlă. După aceea fie-căruia îi da mâna prietinesce. Décă vr'unulú nu avea mâni curățele, îlú trámitea în curte la fântână, ca să se spele. Décă pèrulú nu le era bine pieptenatú îi trámitea pe acasă, să se pieptene. Èr pe cei curați și bine pieptenați, zimbindú îi sáruta pe frunte.

Copii și copilele nu sciau ce însemnézá asta, — unora le era rușine, alții rídeau, alții plângeau. Așa ceva nu li se mai întêmplase nici odată.

A doua și a treia zi Alexandru primia băieții totú la ușă. Asta merse așa câteva zile, până ce toți scolarii veniră așa cum poftia elú. După aceea îi primea în școlă. Décă se întêmpla să mai vină câte unulú nepieptenatú, orí cu încălțăminte întinată, câte o oră întrégă îlú punea să stea în mijloculú scólei, ca să fie de rísulú celorlalți, pe urmă îlú trimetea a casă să se curețe.

În satú să supèrau mulți pe Alexandru, dér în școlă nu-i puteau porunci. Aici trebuia să lase după cum vrea elú. În câteva sèptemâni, copii de școlă, micú și mare, sèracú și avutú, toți până într'unulú erau fórte curăței, celú puținú până se aflau la învêțătorú.

Dér Alexandru nu se îndestulă cu atâta. După ce se deprinse băieții câteva luni la rânduială, își îndreptă luarea aminte asupra îmbrăcăminteii. Hr. Hainele, dicea elú, să nu fie murdare, pètate, să nu fie cu prafú și noroiú, chiar și decă sunt vechi și rupte. Cea ce peste sèptemână era mai curățelú nu numai în școlă, dér și afară de școlă, prin satú, pe uliță și în biserică, acela era iubitulú lui. Aceluia în sèptemâna întâia îi da unú chipú séu o colă de hârtia albă,

într'a doua altă semnă de distingere, în sfârșitū o sêrutare înaintea tuturorū. Celū sêrutatū avea apoi dreptulū a se plimba Dumineca cu învățătorulū sêu decă nîngea și era timpulū urîtū, a petrece la elū acasă și a se uita într'o carte mare cu chipuri, din care învățătorulū scia sê spună multe istoriōre frumōse.

Alexandru scia sê-și țînă demnitatea și față de ómenī mari; elū nu batjocurea pe nimenī, dér nici nu se temea de nimenī, — nu era decī nici o mirare decă toți copīi simțiau o stimă față de elū, și că în urmă îlū iubeau mai tare chiar și de câtū pe părinții lorū. Era o plăcere sê-i vedă omulū cu ce evlaviă îlū lingușiau toți, câtū de bucurosū alergau la elū, când îlū întêlniau, cum se siliau a-i ceti gândulū din față și cum unū semnū, era de ajunsū, ca sê-i urmeze cu plăcere.

Pentru Bogățeni erau aceste unū lucru neînțelesū, cu atătū mai vêtorsū, cu câtū acestū învățătorū nu folosia nici bāta de alunū, nici nuiéua de mestécānū. Cei fricoși își inchipuiau totū felulū de istorii. Babele strigau în drumū, că nu este lucru curatū. Ele stăruiau sê nu se mai trimită copīi la școlă. Până acolo totuși n'a ajunsū tréba.

Curățenia inimei e sănătatea sufletului, curățenia trupului e sănătatea lui. Dobitócele se potū tăvăli în tină, dér omulū cu chipulū lui Dumneșeu, curatū sê se rădice spre cerulū seninū. Inceputulū crescerei copiilorū sê fie a stêrni în ei consciința, că sunt ómenī, adecă ființe mai pre susū de animale. Atunci poți face din ei, ce vrei, pentru că sunt mlădioși. Din animale nu poți face nimicū. Invățatorulū, care cu serioșitate și iubire nu e în stare sê facă pe copīi sê-i urmeze, acela nu-și pricepe chiāmarea. Unulū ca acela ar fi vrednicū, ca bêtulū, cu care vrea sê învețe bāeții ca pe nisce câni sêu alte animale fără minte, — bêtulū acela, sê se mēsure spatele lui.

8. Ce se întêmplă in școlă mai departe.

Prin satü era mare sgomotü. Se vorbeia, că Alexandru strică băeții, că bagă in ei lege nouă și că nu învață nimicü de la elü. Pentru-că îi prindea pe toți mirarea cum trăgeau acum copii pe fie-care și se mérgă la școlă, pe când de comunü nu se pré obicei-nuiau a cerceta bucurosü școlă. Asta era unü lucru contra firei. Pe lângă aceea în școlă era tăcere, ca in biserică, pe când ómenii din bêtărni au pomenitü, ca in școlă se fie o larmă și unü alaiu, de resuna satulü. Astădi, chiar în órele de cântări se aude numai unü murmăitü ca de albine. Mai departe, la rugăciuni se facü înnoiri supërăcióse și copii se deprindü la vrăjitorii.

Acestea și alte cârtiri ajunseră in sfêrșitü la urechile preotului, cum și la ale inspectorului școlarü din orașü. Și fiind-că in faptă nime nu scia și nu înțelegea ce se întêmplă in școlă, se rëndui o comisiă de cercetare. Asta se compunea din doi domni de la orașü și din preotulü satului. Tustrei aceștia intrară intr'o diminéță pe neașteptate in școlă, inainte d'a se începe lecțiile. După ce spuseră învêțatorului, de ce au venit, cerură ca în fața lorü se urmeze cu băeții așa, cum face când se află numai el singurü cu dênșii.

Băeții veneau unulü câte unulü. Iți era dragü de ei, se-i veđi, cum veniau de liniștiți și câtü sunt de curăței. Care cum intra, se ducea mai ântâiu la in-vêțatorü, îi săruta mâna, dup'aceea se indrepta in tăcere la loculü sêu, unde șoptiau intre sine voioși și priviau asupra străinilorü. De toți erau cinci-đeci-și-cinci de copii. Băeții ședeau de o parte, copilele de alta.

După-ce s'adunară cu toții, învêțatorulü inceptu cu viersü inaltü: „Iubiți copilași! inainte de tóte se ne plecămü genunchii inaintea lui D-đeu, părintelui nostru,

care e în totu locul de față și se ne rugămă lui cu supunere.“ Dîcîndu Alexandru acestea toți cei cinci-deci și cinci de băeți își incrucea mînilă și ingenunchiară privindă la pămîntu în tăcere..... a ingenunchiată și învîțatorulă. Domniî din comisiă, vîdîndu că toți sî umilescă înaintea a tot-puternicului D-țeu, urmară și ei pilda băețiloră. După acêsta învîțatorulă ceti o rugăciune frumôsă și pătrundătoare dintr'o carte, care era pe scaună dinaintea lui. Asta era atătă de la înțelesă, în cătă o putea cuprinde chiar și micuțulă cel de șase anî. Acêsta pîtrunse inima unuia din străini, în cătă îi unplură ochiî de lacrimi.

Acum se ridică cu toți. Școlariî cei mai vechi își îndrîptă ochiî spre o tablă nêgră pe care erau scrise note, cu cuvinte, și cîntă în două voci o frumôsă rugăciune de dimineta. Cei mai mici încă bombăniau cîntarea încetă, pentru sine. După acêsta școlariî cei mai bunî cetescă dintr'o carte pe schimbate o poesiă evlaviosă; dîr fie-care șiră se repeta cu voce mai slabă de cătră toți școlariî. Cartea sî include. Copiî repetescă mai ântâiu cu toți poesiă de rostă, pe urmă și singuraticiî, pe care îi striga învîțatorulă.

Pe păretele din față copiiloră erau atêrnate patru table negre, pe cari sî vedeau scrise parte litere, parte silabe, parte rînduri întregi. Copiî împărțîți după scaune în patru părți își îndrîptă acum privirea la cătă una din table. Toți scriau sêu desennau cu creionulă pe tăblițele de pîtră, ce aveau în mână, scrisoarea de muștră. Alexandru mergea dela copilă la copilă, pe unulă îl lauda, pe altulă îl învîța, la ală treilea îi arêta cum sî țină creionulă mai bine, și altele.

După un cêsă, copiî se impartă în alte patru grupe și în locă de ună învîțatoră, se vedeau patru. Pentru că cei ce sciau mai bine ceti, aședau pe table litere, cuvinte ori dîceri întregi, după cum credea învîțato-

rulă. Literale erau tăiate din hârtia grosă, una câte una și se puteau mișca. Învățătorul se uita apoi, decă se află totul bine așezat, și fiecare din micii dascălași îngrijea ca copii din boteiulă (grupa) lui se citescă cu voce mai lină literale, silabele, cuvintele și đicerile așezate. Nică unii nu zădărniceau pe ceilalți. Ochii și urechile lui Alexandru erau pretutindenea și, încetă, ajuta acum în drépta, acum în stânga.

După ună altă césă, alte grupe, și în loculă literiloră se vedeau numeră, exemple din socotélă cu alți învățători și învățatorese. Unii cetiau numerii, alții adăogau, unii éráși subtrágeau, alții deprindeau: „odată unulă“ și altele. Cei ce sciaū socoti mai bine căpéta teme în scrisă și lucrau singură. La sfêșitū își spunea fiecare rezultatulă. Învățătorul se uita pe táblițe și spunea îndată, decă e bine oră réu.

Vrednică de admiratū era tăcerea, rânduiala și dorulă fie-căruia de învățatură. Așa ceva nu veduse inspectorulă de școlă și preotulă în tótă viața loră.

Petrecéndū înainte de améđi astfelă, copii se duseră acasă, dér mai 'nainte își luară điva bună dela învățătoră și dela domniă cei străini. Eșiți odată afară, se începu ună rísū și o veselă de gândeai, că nu mai sunt băieții cei tăcuți din școlă.

După améđi scolariă érá se vedeau dinaintea tábliloră celoră negre desemnândū figură alcătuite de linii drepte și strâmbe, unii chiar și chipură de animale. Sfîrșindū cu acestea, cei mai bună cetiau dintr'ă carte istorióre glumete și pline de învățatură. Să fi vedutū cineva numai bucuria băețiloră pentru totă ce cetiau și auđiau. După asta porunci învățătorulă, ca cei ce scriu mai bine, până mâne se aducă scrisă tótă istoria așa, cum au auđit'ă, dér fără greșeli. Pe urmă lăudă în fața tuturoră pe cei ce s'au purtatū în điva asta mai bine spunéndū și cu numele. Și fiind-că aceștia erau

șese la număr, mai stete cu toți băieții încă unu césu întregu și le povesti felu de felu de lucruri frumoșe. Intre altele, le istorisi o intêmplare infricoșată despre unu omu, pe careu in mijlocul erneli îl u apucă somnul pe uliță și ingheță, in câtu a doua di îl u găsiră mai mortu. Nisce țeraui nepricepuși îl u duseră indată intr'o casă caldă, ca să se desghețe. Venindu insé unu medicu numai de câtu desbracă mortul și-lu ingropă in zăpadă, in câtu numai nasul u remase afară, ba după aceea îl u puse chiar in apă rece, de se prinse ghiață subțire in jurul u membror. Pe urmă invêlindu-lu in pândeturi reci, îl u duse intr'o chiliă caldă și-lu frecă bine cu o pândetură, până când incepu mortul u se trezi. Invêtătorul u spuse cum s'au putut u intêmpla acestea tôte. Așa se termină ziua de școlă.

9. Școlă de Duminecă și intêmplarea din moră.

Cam in felul u acesta invêța Alexandru băeții și pe fie-care di avea ceva nou pentru ei. Comisia cercetătoare îl u încărcă de laude dicêndu, că este cel u mai harnicu invêtătoru din câți cunosc. Asta n'o puteau pricepe Bogățeni. „Ți-ai găsit-o,“ diceau ei. „Sandu va fi mai pricopsitu, de câtu invêtătorii cei bătrêni, pe cari i-am u avut u noi! De, el u scie multe boscone, și de bună sémă a fermecat u pe domni u streini cu pe părintele cu totu. Nu e lucru curat u cu invêtătorul u!“

Peste véră nu se ținea școlă in Bogată nici o dată, pentru că băeții mai mărișori trebuiau s'ajute părinților la lucru. Alexandru chiemă și peste véră pe micuți la sine, îi invêța câte-va césuri, le dedea jucării séu îi punea la lucru in grădinuță și pe câmpu unde curățiau locurile de petricele, buruene și altele. Vêdêndu acêsta ceilalți copii, stăruiă să-i primescă și pe ei. Astfelu când nu aveau lucru, primia și p'aceștia la sine și le dedea invêtături. Ba duminecă și

in s erb atori e ia cu ei  i in primblare la c amp u  i in pădure, le ar eta plantele venino e  i le povestia despre ele diferite istorio re in fior tore, s eu le vorbia de economia vitelor u, le vorbia despre animalele s elbatice, le vorbia de isvóre, de rîuri, de mun i  i pe teri, de  eri, de ómeni, le vorbia de stele, c at u sunt de departe  i c at u sunt de mari! T ote acestea le scia s eu din vieța lui, s eu le cetise in c ar i.

V ed end u ac esta băieții mai m ari ori căpătară  i ei po t a d'a merge Dumineca la inv e ator u. Alexandru ii primia cu bucuria, pentru-că il u durea inima de prostia lor u. Le da tot u felul u de inv e aturi, le spunea ce s e cetéscă, ce s e calculeze  i s e scrie pe acasă, când au vreme peste sept em an a. Dumineca se examinau t ote lucrările acestea. In modul u acesta se introduse o  col a de Dumineca. Num erul u junilor u crescea pe fie-care  i. Acela in s e, care nu era destul u de cur a tel u, care b atea c arciumele, care juca c ar i, care injura, bl ast ema ori se b atea, — nu mai avea intrare la el u. Alexandru le era judecătorŭ  i totu i se purta cu ei, ca  i când ar fi de séma lor u. Peste sept em an a junii ii ajutau bucuros u la ori-ce lucru, făr' a fi ruga i de el u.

Dér in sat u tinerii, cari umblau cu inv e atorul u, erau de r is u  i batjocori i din partea so ilor u lor u. Li se da nume de batjocur a, se porecleau d a s c   a l i , procopsi i  i a a mai departe. C apeteniele satului se bucurau din inimă de câte ori au iau că- i bate cineva joc u de inv e atorul u  i de ómenii lui, pentru că se temeau că- i va face partidă  i se va alege in locul u lor u. D'aceea scot eu tot u felul u de vorbe rele despre el u  i cu tot u privilegiul u a i tau pe s ateni in cotra lui. -- Din cauza asta Alexandru nu cerceta pe nimeni. Singur u la m or a se ducea regulatŭ. Aici era totdéuna bine primit u.

O dată, venindă érá la móră, de unde până unde tótă familia morarului o găsi turburată. Bêtrânulă era tăcută și îngândurată, morărésa, rece și necăjită, trântea după sine ușile de gândeați că totă țandări se facă, ér Irina era cu ochii roșii de plânsă.

„Ce nenorocire s'a întemplată aici?“ întrebă Alexandru pe Irina îndată ce rămaseră numai amândoi.

„Ce duhă réu a intrată în astă casă pacinică? Mi se pare, că v'ați schimbată cu toții. Spune-mi Irino, ce aveți?“

„Da, Alexandre, trebuie să-ți spună,“ răspunse Irina tremurândă. Nu-ți mai potă ascunde. Eu... sum de totă nenorocită... suspină și nu putu vorbi mai departe. O năpădiră și lacrimelē.

După ce o mai liniști Alexandru, ea adause:

„Acum este anulă, Alexandre, de când m'ai aflată cu ochii scaldati în lacrimi și, când m'ai întrebătu: de ce am plânsă, nu ți-amă spusă. Atunci venise la noi Buturugă, cârciumarulă, și mă ceruse pentru feciorulă loră, care are și o móră în satulă vecină. Părinților mei li-ar fi plăcută astă încuscire, pentru că cârciumarulă este celă mai bogată din sată și, precum scii, jude. Elă ne pôte strica, dér și folosi multă. Eu le-am răspunsă, că suntă tinără și vréu să mai așteptă ună anulă. Lucrulă a rămăsă într'atata. Mi-au dată pace. — Anulă a trecută și astăđi ér a fostă cârciumarulă cu fecioru-séu la noi. Au prânzită aici; tata și mama au pusă tóte la cale cu cârciumarulă. De séră era să fie încredințarea, dér eu le-am spusă, că nu mă voiă mărita nici odată, pentru că tinărulă Buturugă este uriciosă și nesuferită întocmai ca tată-séu. Éta, de unde vine supărarea nóstră în casă.“

Alexandru auđindă aceștea era fórte nedumerită. Tăcendă, se primbla prin casă cu pași rari. În taină

și elă își făcuse speranță, că Irina trebuie să fie soția lui oarecând. Deodată pași iute spre Irina și dișe:

„Iрино, scumpă Irino, nu vrei să te măriți nici odată? Ei, bine! așadară și eu voi rămăne flăcău în totă viața, pentru că nici odată nu mi-aș fi ales pe alta decât pe tine. Și apoi eu totdeauna te-am iubit mai mult ca pe mine și totdeauna am crezut, că-ți va plăce de mine...”

Irina, plângându, își razimă capul de pieptul lui Alexandru și dișe cu voce întreruptă: „vai, Alexandre, D-đeu scie câtă îni esci de dragă! Dér tatăl meu e bogat și vrea ér ună ginere bogat. Elă ce dișe odată, nu lasă. Tu ești numai ună învățator sêman și nu esci în stare să ți o femeia.”

Alexandru o strânse cu foc la inimă... buzele lor se atinseră pe nesciute.

„De ađ înainte ești mirésa și logodnica mea,” șopti Alexandru, „și nici o putere pământénă nu te va smulge de la mine. Nu te teme dulcea mea... de acum ești a mea.”

Dicându aceste eși afară se caute pe bêtrâni. Irina îi auđi pe toți vorbind tare și rēstit, dér nu înțelegea nimic. Totă tremura de frică și nu scia, ce se facă. Intr'aceea cădu în genunchi lângă lavița dela ferēstră, își împreună mânil spre cer și cu ochii plini de lacrimi se ruga fierbinte, pe când cei-lalți se certau nu departe de ea. După ce se mai ușură nițel, se ridică, caută spre ferēstră și ce vede? — Alexandru, tatăl și numa ei, se duc cu toți cătră sat.

Acēsta îi mări frica și spaima. Din móră nu scia nime, unde s'au dus bêtrâni cu învățatorul. Numai Irina scia, sêmana! Alexandru era cam iute și se aprindea ușor... elă a putut greși ceva față de părinții ei și acum se duc la judele, și acesta

era — Buturugă. În nemărginita ei supărare se ruga neîntreprupt pentru Alexandru și pentru sine.

Inserase. Órele de ce. Afară s'aude sgomotu. Era tatălú, muma și Alexandru. Morarulú apucă pe Irina de mână și dice:

„Așa dér tu iubesci pe Alexandru?”

„Eu sunt de vină pentru asta? Voi încă-lú iubiati.”

Atunci părinții puseră mânilé ei într'ale lui și-i binecuvântară, ca pe copiii lorú. Irina era nebună de bucuria. Nu scia: viséză ori este aievea ceea ce vede și aude?

10. Alexandru capéta nume réu.

Dumineca urmátóre, când se făcu întâia strigare în biserică, toți Bogățenii erau plini de mirare, ér femeile șoptiau neconținutú ceva una la alta în urechiá. Buturugă esi din biserică cu spume la gurá de mână și amenințándú, că nu se va odihni, până ce nu va sfârma de totú pe morarulú, care și-a călcatú cuvântulú, pe familia lui și pe învățatorulú, nu se va odihni, până nu-i va alunga din satú bágându-i séu în temniță séu ducéndu-i la spênzurátóre.

Cu tóte astea, în birtulú cárciumarului, după trei septemâni Alexandru își serbá cununia cu Irina.

Séra, când mirii esirá din móră spre a merge la casa învățatorului, Irina își strînse bərbățelulú pe după capú și dise:

„D-deule câtú sunt de fericitá! Se credú óré, că e adevératú? Sě dice, că sunt și cásătorii rele, nepotrivite. Amú puté înceta óre vre-odată d'a ne iubi unulú pe altulú, și óre nu vomú fi siliți vre-odată se dorimú mai bine a trăi despărțiți, de câtú uniți pentru totdéuna?”

„Améndoi vomú trăi fericiți pe páméntú, cât vomú

trăi," răspunse Alexandru, dér trebuie să facemū unū jurământū întreitū. Până vomū ținé acestū jurământū, buna înțelegere și binecuvântarea cerului totdeuna vorū fi cu noi. De ađi înainte tu trăiesci pentru mine, eu pentru tine și nici odată nu vomū avé nici o taină unulū față de celălaltū, chiar și decă amū greși ceva, numai decătū să ne împărțămū unulū altuia ori-ce greșelă. Prin asta vomū încungiura multe greșeli și multe neînțelegeri, cari adese potū să aibă urmări dureróse. A doua: Din trebile nóstre casnice nu vomū descoperi nimérui nimicū, nici chiar tatălui, nici mamei nóstre. În urmă: Nici odată să nune mâniămū, chiar nici în glumă, unulū pe altulū. Glumele adese se schimbă în serioșitate și omulū ușorū se dedă la ceea ce repetesce mereu—

Așa vorbi Alexandru. Și améndoii se făgăduiră înaintea lui D-șeu, că vorū ținé acestū jurământū. Pe când ei legătura asta o sigilau c'o sărutare, dinaintea casei, în tăcerea nopții, se auđi o melodiă dulce, de mai multe voci. Era corulū băetelorū și băețilorū, cari voiau să facă și ei o plăcere bunului lorū învătătorū.

A doua ți, desū de diminéță, sculându-se nou căsătoriții, zăriră în depărtare bărbați, femei și copii, adunați în cete, privindū și arătându spre casa lorū. Alexandru, curiosū, deschide feréștra și tótă casa și-o vede împodobită și încinsă minunată cu cununii de flori. Era fapta școlarilorū și școlărițelorū. Chiar copii cei mai mici încă adunaseră flori de câmpū și de grădină pentru scopulū acesta. De când era Bogata nu s'a mai pomenitū așa ceva. Alergéndū Alexandru érá la șcólă, în țiua dintâiu după cununia, toți băeții, micū cu mare, avutū și sêracū, ținéu mánunchi (vêrste) de flori în mână, ca și când ar fi

fostu o mare sërbatóre. Învêțătorulü și soția-sa se bucurară fôrte multü, pentru că asta vedia inimî iubitoare și recunocëtóre. Și amêndoi au sãrutatü bãeții. Irina făcu o pogace albã ca sórele și o împãrți între copii împreună cu mere și nucî.

În timpulü acesta prin satü se vorbeau multe de tóte despre ospêțü. Fie-care avea altã părere despre nuntã. Pentru că nimenea nu credea sã fie aici lucrul curatü. „Cine a mai pomenitü ca morarulü celü mai bogatü din țerã sã-și mãrite o fetițã frumósã, singura moștenitóre, dupã unü învețatorü calicü? Pe Irina ar fi cerut'ó chiar și domni de frunte de la orașü, așa era de frumósã și bogatã.“ Ómenii ar fi doritü tare sã afe, de ce a făcutü morarulü o nebuniã ca asta? Dér morarulü naibei își ridea numai în pumni. Nimeni nu putea scóte nici cu cleștele o vorbã de la elü. Pe morãresa încã o nãcãjiau suratele ei în totü felulü. Ele se mirau, cum de și-a datü unü bobocü de fatã, ca a ei, dupã unü dascãlașü, la care nici șórecii nu se ținü în casã? Morãresa deși era tare evlaviósã, era sumetã femeia. De aceea îi cãdeau greu vorbele de batjocurã și odatã, aprópe plãngêndü de mãniã, di-se cãtrã cãrciumãresa lui Creangã: „Isprãviți odatã cu clevețele vóstre cele próste. Voi nu sciți nimicü. Alexandru e în stare sã cumpere și pe bãrbatu-tëu și pe cãrciumarulü Ciupercã. Elü are mai multü de cãtü își închipuesce cineva. Asta am vëdut'ó cu ochii mei.... când mî-ar fi iertatü sã vorbescü, v'aș descoperi lucruri, de ați sta cu gura cãscatã și a-ți înholba ochii....“

Vorbîndü astfelü tăcu de odatã, supëratã óre cum, c'a luat'ó gura pe dinainte, și cã în foculü ei ar fi vorbitü despre lucruri, de cari ar fi trebuitü sã tacã. Cãrciumãresa n'a mai aflatü nimicü de la ea, din contrã a trebuitü sã fãgãduescã, cã cele auđite nu le va împãrtãși nimenui,

Vorbă să fie, cărciumăreșă! nici n'a spusă de cătă bărbatului ei și la soru-sa, și acestora numai după ce jurară, că totă lucru îlă voră țină ascunsă. Aceștia, vorbele morăresei le tălcuiră așa, că ea a vėđut cu ochii ei la Alexandru grămeđi de aură și argintă și că Alexandru, când ar vré, ar puté cumpěra întregă satu ũ, că în casa lui Alexandru se întéplă câte odată lucruri de cari, când ar fi ertată să se vorbescă, și s'ară face pěrulă măciucă. Lui Créngă și cumnatei lui li se și ridică pěrulă în capă de gróză; nici nu se puté altcum. Ei descoperiră secretulă numai la căți-va ómenī fórte d'aprópe:

După câteva đile Bogățeniī sciau multă mai multe, de cătă spusese morăresa. Se vorbia, că Sandu stă în legătură cu Luciferă (dracu), căruia i s'ar fi închinată cu sufletă cu totă. Ca resplată diavolulă este datoră în timpă de trei-đeci de anī se împlinescă tóte dorințele învėțatorului. La sfěrșitulă anului din urmă în nóptea Crăciunului, între orele 11 și 12, după ce-i va întórce falca în cefă, îi va lua sufletulă sělă ducă ca gândulă în împěrăția lui cea de focă. Se vorbia mai departe, că Irinei i-ar fi dată o bėtură fermecătóre, de care séu ar fi trebuită se, nebunescă, séu se móră séu să-l ia de bărbatū... că Alexandru póte alunga duhurile, póte desgropa comorī, póte face ca vacile să dea lapte vėnėtă, séu chiar sânge în locă de lapte, că se unge cu ceva, de nu-lă prinde nici foculă nici glonțulă, că sbóră prin aeră călare pe o mătură și alte nesdrăvănii multe, cari le-a învățat din cărți primejdióse.

Din clipa asta Bogățeniī se temeau înfricoșată de Alexandru. O vorbă legănată nu i-ar fi mai đisū nimenea temėndu-se de o parte de resbunarea lui, de alta de tovarėșulă lui din iadă. Nici chiar Buturugă nu mai cuteza se facă ceva în contra morarului séu

în contra învătătorului. În secretu mulți își făceau cruce cându se întâlneau din întâmplare cu Alexandru.

11. Irina capătă nume bună.

Dér când întâlneau feciorii satului pe Irina, care înfloria ca o rujă, nu-și făceau cruce dinaintea ei, din contră fie-care îi da binețe prietinesce. După ce trecea, mulți se opriau în locu și se uitau după ea. Pentru că deu, Irina era frumoasă femeia, și în fie-care îi părea totu mai frumoasă. Chiar fetele din Bogata se minunau de ea. Nu, nu era mai scumpu îmbrăcată séu mai gătită, ca alte femei, dér ori când o vedeai, Dumineca, în și de lucru, dimineața, séra, tot-déuna era ca o păuniță. Cugetai că e gătită de jocu. Dér apoi harnică ce era! Lucra la câmpu séu în grădină în arșița sórelui, — mergea în grajdú, grija de vacă și de porci, ducea în orașu legume și oué de vânzare și tot-déuna era curată și gătită fără nici o pétă pe haine.

„Mai îmi vine a crede, c'a învătătu și ea se vrăjescă,“ dicea odată femeia lui Buturugă ștergându-și nasulú cu mâneca.

„De bună sémă scie fermeca, răspundeau tinerii într'unú glasú. Décă Irina n'ar fi măritată, la toți ni-ar fura inima, așa-i de frumoasă.“

Er bărbații însurați își certau femeile, le batjocoriau, ba le și pălmuiiau, de ce n'au rămasú și ele frumoase ca învătătorésa. Femeile începeau și ele a blăstéma, a înjura și a sgăria pe bărbați cu unghiile lorú netăiate.

Doué fete, prietine cu Irina, cari erau sé se mărite în curéndú, veniră la ea și-i diseră:

„Iрино dragă, tu ești acum de multú nevéstă și ești frumoasă ca o fecioră și toți bărbații se minunéză



de tine, și toate femeile crépă de ciudă când te vedă. O, Irino, spune-ne și nouă, cum faci? Tu vești, că îndată ce se mărită o fată din sat, se face hîdă și dragostea încetéză. La tine e din contră.“

„O să vă spun,“ ȕise tînera nevastă. „Vina o pörtă femeile. Până sunt fete mari și vréu să se mărite, ca se placă feciorilor, se împodobescă ca turturelele și toți banii, cari îi au și-i agonisescă, îi dau pe găteli și sulimane.“

„Atunci sunt curate, fruntea le sclicesce ca só-rele, pèrulü le este ca zogrăvitü. După ce-și capetă bărbatü nu se mai gândescă se placă; diminéța până târđiu umblă nepieptenate și cu capulü plinü de paie și pene; uită să se spele când se mânjescă, ba din contră gândescă că atunci, când suntü mai negrite, le stă mai bine. Ele ținü, că prin asta arétă mai muncitóre. De altă parte trebuie să scie cruța. Bărbatulü are lipsă de bani, cari nu-i póte prăpădi pe găteli, cum făceau ele ca fete. Hainele se învechescă, se pátéză și se rupü, cãrpirea lorü costă bani, și a le face singure n'au învățatü. În felulü acesta se dedau cu sdranțe și murdăria, și prin necurățenia, mai ținendü la sine, se diforméză cu totulü. Bărbatü în urmă se facü nepesători, ori le este gréța de ele și apoi, îndată ce femeia umblă cu mânecile găurite, nemulțămirea e în casă.“

„Ai dreptate,“ răspunseră fetele.

„Când am luatü pe Sandu,“ adause Irina, îndată m'am gânditü, ce să facü, ca să-i placü neînteruptü, pentru că mie-mi plăcea tare de elü, și mi-am pusü în gândü să fiu și mai și, să nu mă arétü înaintea lui, de câtü spălată și gătită, ca o flóre. De aceea purtam mare grijă de haine; în grajdü, în bucătăria trebuiau să fie toate curate ca într'o odăița. Astfelü hainele mele erau totdeuna nouă și în ele, pentru bărbatulü meü, și eu eram nouă.“

„Ei bine, Irino,“ ȃiseră fetele, ȃer vremea rupe în fine și haina cea mai curată. De unde se-ți iai haină nouă, ȃcă bărbatulă n'are bani?“

„Eu,“ răsponse Irina, „am lipsă de mai puțină bani pentru haine ca altele. Pentru că cu câteva împunsături de acū eu diregū și gaura cea mai mică, ca se nu se facă mai mare. Și nu mă costă decătū așa. Altele își pörtă haina până se învechesce, și n'o cãrpscū, ȃcă se rupe. In modulū acesta gaura mică se face mare și în scurtū tótă haina se face sdranțe, pe când eu portū totū haina cea veche și cruțū paralele. Femeile, carī nu sciu cãrpi și cöse, risipescū multī bani și totū nu umblă cum se cade.“

Când vorbia Irina astfelū, cele două fete se înroșiră, începură a plânge și a ȃice: „noi n'amū învătățū a cöse și a cãrpi frumosū, ca tine, asta ne va strica multū în casă și pare că vedemū, că bărbatī nu vorū fi mulțamiți cu noi, ȃer nu mai putemū schimba lucrulū.“

Cu acestea se depărtară supërate.

Mai târȃiu Irina povesti bărbatului ei tótă întemplanrea cu prietinele și adause că le va învăța a cöse și a cãrpi, pentru că i-arū fi milă se le vedă nefericite.

Alexandru își strînse soția la pieptū și ȃise: „Prin fapta asta vei dobēndi binecuvēntarea cerului, și singură vei fi binecuvēntarea casei mele. Nu învăța numai pe aste două, ȃer pe tôte, care vorū vrea se învețe. Multe familī din satū sunt lipsite și sērace pe lângă tótă munca lorū, numai și numai că femeile nu cunoscū adevērata gospodăriă a casei. Nu pricepū se-și cultivate grădina cu totū felulū de legumī, ca se aibă schimbare în mȃncări. Când vrēu se fērbă odată bine, punū slănină, unsore și uleu multū, ceea ce vine scumpū și totuși nu se face de cātū o mȃncare nesănētōsă. Mȃncarea rea produce sȃnge și su-

curi rele. De aici se nascu bóle, cari costă mulți bani. De altă parte ómenii bolnăvicioși lucră greu. Totu așa este și cu hainele. Pe sate, ce e dreptu suntu cusătore, dér, fiind-că acestea trăiescú din cusutu, nu învétă pe altele. Lucru firescú, care nu sciu cârpi și cóse, umblă cu mânecile rupte, ori cârpitate atátu de prostú, în câtú petecile stau mai urítu decâtú spărturile. E pécátu de mórte, că nu se află în fie-care comună celú puținú o femeia bravă și înțeléptă, o preotésă, o învățătorésă, séu alta, care se se pricepă la bucătăria, la grădină, la cusutu, la cârpitú și să învețe fetele pe nimicú. Astea ar opri mulți bani în satú, ar cășuna bunăstare, și ar face multe căsătorii fericite. Nevastă dragă, fă-te vrednică de o mare rēsplată ceréscă.“

Așa vorbi Alexandru.

A doua di Irina chemă prietinile la sine, și în tóte dílele, când nu era al cuprinsă cu altú lucrú, le aréta măestria d'a cóse rufele frumosú, d'a cârpi haine purtate séu rupte așa, în câtú d'abia le mai puteai cunosce. Le învăța se croéscă cămeși pentru bărbați, femei și copii, împărțindú pánza astfelú, ca din lungime și lățime se nu se piérdă aprópe nimicú. Le purta apoi prin casă. Aici totdéuna era rënduiélă, pentrucă ori-ce lucrú își avea loculú séu și decă folosia cineva ceva, érá ilú punea la loculú, de unde flú luase.

Le purta prin grajdíu, prin pivniță. Aici era curatú și uscatú. Le duse prin grădină, le aréta cum se séménă și cum se resădescú totú felulú de legumí; le spuse apoi cum au se le păstreze și se le folosésca la mâncare. Le duse prin bucătăria și le aréta cum se pregătésca și se fiérbă mâncări cu unsóre puțină și prăjitură simplă, ca totuși bucatele se fie plăcute, nutritóre și sănétóse. Uneori de probă se pregătia

câte-o friptură eftină. Irina învățase dela mamă-sa a pregăti iute totu felulu de ciorbă, de fripturi; dela ea a învățatu cum se păstreze peste érnă fasole, curechiu (varză), crastaveți și alte legume.

Cele doué fete se minunară fórté. Așa lucruri n'au vėđutu nici odată la mamele lorú. Ele nu mai puteau acum de bucuriá, cá, după ce s'orú mărita, vorú sci se facă bărbațilorú tóte după placú și nu le va veni scumpú.

Fiindcă dênsele spuserá și la alte fete, ce-au vėđutu și ce-au învățatu dela soția învățatorului și cum ele sė vorú purta întocmai ca Irina . . . , ce se gândiră celelalte fete? aidi! și ele una câte una la Irina, rugându-o sė le învețe și pe ele. Pe urmă se ținea la învățatorésa o adevératá scólá de fete, pentru-că tóte voiau sė placă bărbațilorú ca învățatorésa.

La începutú avea Irina, ce e dreptú, greutăți, dér pe urmă se deprinse și-i înplăcea, pentru că avea destulú ajutorú în tóte părțile. Câte-odată și ferbiau altele pentru ea, când nu avea altú lucru. In anulú următorú se cunoscea prin grădini, cá e altá rėndu-iélá. Vecinele priviau sumețe una la alta peste gardú și se întrebau, ce sémėná, ce resădescú și cum facú? și își cereau una de la alta semințe și rėsaduri. Primăvéra și tómna sė fi vėđutu apoi cum cărau din prisosú la orașú și se întorceau d'acolo cu pãrale. De astá se bucurau cu tótele. Numai acelea nu, cari nu puteau face și ele bani. Acum se duserá și acestea la Irina și o întrebară de una și de alta. Ea le sfátuia pe tóte, spunea totú ce scia și ce-a mai prinsú de când învăță pe altele, și o făcea de totú bucurosú, pentru că era bună de inimă, și apoi vorbele nu sunt scumpe, mai alesú la neveste tinere.

In chipulú acesta, soția învățatorului își câștiga multá iubire, nume bunú și toți se sileau sė-i facă

pe voie și să n'o supere cu ceva. În sată tótă lumea jălia pe femeia cea bună și frumoasă și îi era milă de ea, c'a luată de bărbatū pe Alexandru, care o să ajungă în fundulū iadului. Pentru că se scia bine, că elū e vrăjitorū, care umblă cu draculū și că e perdutū cu trupū și sufletū.

12. Buturugă cade în nasū. Ce se întêmplă mai departe.

Orī ce făcea, orī ce învăța Alexandru, ómenii i-o tălmăceau pe dosū. De pildă când învăța pe copii, că nu sunt pe lume stafii séu năluci și că acestea ar fi numai închipuirī și născocirī de ómeni fricoși, cu credință deșertă, — ómenii din satū țiceau că elū nu crede nici în D-zeu nici în diavolū. Séu când în școlă arêta băeților plantele veninoase de pe câmpū și din pădurī, ca să le cunóscă și să se ferescă de bóbele și rădêcinile stricăcioase, — se țicea că învăță copii se facă veninū. Cu deosebire Buturugă flū pândia și aduna cu grijă tóte vorbele rele despre elū.

Când cugeta acum, că scie destule, Buturugă țise în sine: „sciu de ajunsū, ca să-i potū frânge gâtulū. Alexandru trebuie se vină înaintea diregătoriei, și chiar sócră-sa, morăresa, trebuie se mărturisescă, ce scie despre elū. Datoria mea de jude este să nu tacū. Nu-mī este iertatū se mai suferū, altcum mă facū și eu răspundătorū.“

Așa într'o Duminecă se îmbracă în hainele de serbătore, își ie bêtulū ferecatū în mână și cu pași iuți plécă din satū cătră orașū, dér nu descoperi la sufletū de omū ce are de gândū. Se temea bietulū că decă aude vrăjitorulū ceva despre gândulū lui îi póte face vre-o crâmpiță înainte de a ajunge în orașū.

Și cum se ducea acum pe drumulū țerii, în ze-

lulă celă mare vorbea tare cu sine, ca și cum ar vorbi înaintea cutărui diregătoră mare; într'aceea mergea cu pași totă mai iuți și în mânia lui își avênta mâ-nile prin aeră, acuși în drépta, acuși în stênga, ca ună popă când predică din ușa bisericei. Cum mergea astfelă cufundată, de odată îi scapă bățulă din mână, se împiedecă și așa cade încâtă pělăria i sare la căți-va pași, își turtesce nasulă, ér picioréle i se ridică în aeră, de gândeai că vrea se sbóre cu ele. — Buturugă se scólă gemêndă și înjurândă, își ia pălăria din pulbere și, punêndă mâna pe frunte, sênte o umflătură în formă de cornă, ér nasu-i sângera și era vênêtă ca o prună. Asta de bună sémă mî-a făcut'o Alexandru, gândea elă și se temu se mérgă mai departe, ca să nu i se întêmple ceva și mai réu.

Pe când își ștergea încă sângele ce-i curgea din nasă, étă că pe drumă s'apropiă ună călăreță în galopă, se opresce lângă elă și întrebă grăbită: „Este în satulă ăsta ună domnă cu numele Alexandru, și nu scîi, acasă e?”

„Este, și e acasă; dar de ce?”

„Prințulă moștenitoră vrea se vorbescă cu elă.” răspunse și se duse érá în sboră cătră Bogata.

Buturugă înholbă cu mirare ochiă și dete din umêră. „Ce a đisă? prințulă moștenitoră... ună prință la Alexandru?” Abia scăpă vorba din gură și étă se ivesce o caléscă minunată, trasă de șése cai, înainte cu visitiulă și îndêrêptă pe capră ședeau slugi bine îmbrăcate. În caléscă ședeă ună domnă têneră într'o haină vênêtă, pe pieptă cu o stea de argintă. Caléscă trecu înainte spre Bogata.

„Fulgere și trăsnete,” strigă Buturugă. „Prințulă de sigură vrea să vină la mine în cortelă, eu nu sunt acasă... prin urmare se va duce la Ciupercă.”

Buturugă începu acum a fugi din răspuțeri spre sat.

Ce face, ce nu,  ta  i alunecă b țul  din m n  și cade ca un  trunchi ...  i pocnir  t te c stele și hainele i se umplură de noroi . Acum  njur nd , schiop ta  ncet  c tr  sat . Nev d nd  nici o cal sc  înaintea casei lui, numai că nu crepa de m ni , cre nd  că prințul  a trasă la Ciuperc . Schiop t  aș  dar  mai departe însă nu v du trăsura nici la acesta. Se  nt rse acasă dar nu găsi suflet  de om . Se desbracă, își spală fața, dar  ncremen  v d ndu-ș  în oglindă nasul  c t  pumnul  și c rnele minunate de pe frunte, — cu t te că în oglindă, de murdară ce era, puțin  se vedea. Acum se c tr ni pe toți cei din casă. Intr'aceea vine slujnica abia g f ind  și  ice: „Domnule! la  nv țatorul  a sosit  un   mp rat , cri un  crai . Tot  satul  s'a str ns  înaintea casei lui Alexandru.“

Buturugă nu scia, ce să facă. Totuși în sf rșit  se duse și el  la  menii dinaintea casei  nv țatorului. După o jum tate de ceas  prințul  eși afară țin nd  pe Alexandru d'o m n  și pe Irina de alta. Cu am ndoi era f rte prietinos . Prințul , după ce se sui în cal sc , le întinse  nc'odat  m na la am ndoi, apoi plec  ca fulgerul .

Toți s tenii își descoperir  capetele și uimiți, stet u cu gurile c scate.

 n satul   ntreg  era acum lucru hot r t , că Alexandru nu e om  prost . Prințul  nu vine la un   nv țator  numai ca să l  cerceteze și nu e numai de flor  de m r  aș  prietinos  cu el . Domnii mari au lipsă de mulți bani și pentru scopul   sta au lipsă de ómeni cari sap  comori, cari sunt plini de bani ca stupul . Domnii cei mari nu sunt totdeuna și cei mai evlavioși, asta se scie, și nu-ș 

sfarmă capulū ce va fi după mórte, numai aci sē le mērgă bine.

Aceste și alte vorbe de felulū acestora frămēntau de aici înainte capetele țeranilorū sdrențoși și calici. Mulți erau mai prietinoși și vorbeau între sine: „Când aș sci cum se începū, nu mi-aș sparge multū capulū... Incă astădi m'aș închina satanei, decă ar trebui, numai se scapū de datorii și sē amū bani destui.“

„Eu nu aș face ca învățatorulū. Elū e unū prostū și jumătate, cā trăiesce aici, ~~ea~~ noi. Eu aș călētori ca priințulū, cu șese cai, cu slugi; în bucătăriă-aș avea totū fripturā, ér pivnița plinā cu vinū. O! numai decātū mi-aș pune sufletulū!“

Așa cuvinte blăstēmate vorbeau ómenii fără de sficlă. Averea strică inima, dar sērăcia încā o strică. Și când sērăcia, prostia și poftelele sunt împreună, atunci draculū e mai mare. Așa e prin unele sate, așa era, din nenorocire, și în Bogata.

13. Săpătorii de comori.

Mare mirare cuprinse pe Alexandru, vedēndū mereu, acuși pe unulū, acuși pe altulū, cā vine la dēnsulū și vrea să-i vorbescă într'ascunsū, și apoi eșia deodată cu afurisitele cuvinte: „Alexandre, tu desgropi comori, asta o scie întregū satulū. Invetă-mē și pe mine. Tu pricepi meșteșugulū dracului. Când se va arēta necuratulū, nu-mi va fi nici o frică. De îmi va cere iscălitura cu sângele meu, mē închinū lui cu trupū și sufletū. Vedī, sunt lipitū de sērăcū, altcum n'aș face asta“

Multū timpū Alexandru nu scia ce se dică față cu stricăciunea ómenilorū āstora. Fiindū însă cā acum veniau totū mai mulți și nu-lū slăbiau cu rugămintele, îi pofți pe toți, însē pe fie-care în deosebi,

ca se vină la dânsul în cutare vreme pe la miezul nopții.

În noaptea hotărîtă, după orele 11, fiindu întunerecî besnă, se furișează unul după altul în locuința lui Alexandru. Acesta conducea în tăcere, pe care cum sosia, într'o odaiă întunecată. Erau cu toții trei-deci și doi părinți de familie. Pe fie-care îl trecea fior, când s'atingea în întunerecî de altul și când simțea ceva viu lângă sine. Pentru că nici unul nu scia de ceilalți. La mulți le curgea sudori reci pe față, alții ar fi tulit'o bucurosul la fugă, decă nu s'ar fi temut de ucigă'lu crucea.

Așa petrecură o oră într'egă în tăcere adîncă, cu frica în spinare și abia cutezându se răsufle. La miezul nopții deodată se deschide ușa și pășesce înăuntru un ofițer frumos îmbrăcat, la chipiu cu penă înaltă, cu o spadă lungă, pe pieptu cu o medalie. În mîni avea două lumînări aprinse, pe care le puse înaintea lor pe măsă. Când se recunoscără cu toții, la început se rușinară unii de alții, pentru că băgară de sēmă, că fie-care venise cu același scop. Acum priviră érași asupra ofițerului mândru, pe care îl credeau duhul necurat, dar recunoscără în el pe învățator.

Învățătorul di se cu o privire seriósă: „Uitați-vé numai la mine nenorociților! Mă cunósceți cine sunt. Eu nu umblu cu necuratul. Mai marele meu este D-șeu. Voi însé ați cădut de mult delă D-șeu. Voi v'ați îmbetat și v'ați desmerdat, ați înșelat și ați mințit, ați furat, ați jucat la cărți, uitându soția și copii, ați făcut tóte drăciile și blăstēmățiile. De aceea ați sērăcit și ați desnădăjduit. Omenia însé e mai trainică: frica de D-șeu te face bogat. În căile Domnului este binecuvântarea lui... Nu vréu sē fiu bogat, dar sērăcî nu sunt. De vreți se trăiți ca mine, faceți ca mine!“

Așa vorbi Alexandru și scose o pungă mare și-o deșertă pe masă. — D'odată cădură monede frumoșe, de aur, care se rotéu pe masă deși luau vederea.

Sătenii nu veduseră în totă viața loră atâta aur la un loc. Li se sbătea inima și gura le lăsa apă.

Alexandru începu érá: „Dreptă vă spun, aurul acesta nu te face fericit, dar cumpănéla cu care câștigă și folosești aurul ea este care te face fericit. Voi ați venit la mine să vă învăț unde se găsiți comori, să vă învăț meșteșugul d'a face bani. Meșteșugul acesta este cea mai bună înțelepciune a vieții și mai multă vrednică de câtă aurul însuși. Décă aveți înțelepciunea, veți avea aur și nu-l vă veți prețui așa tare. Dar nu veți ajunge la acesta înainte d'a fi probați. Timpul de probă ține șapte ani și șapte săptămâni. Căla ce va avea răbdare până în sfârșit va avea bucurii peste bucurii. Eu vă stau bună că, împlinindă acestă restimp, fie-care din voi va avé pe masă mai multă aur de câtă vedă ochii voștrii aici. — Proba este însă grea pentru celă fără D-đu, și aspră pentru celă păcătos. Pentru că trebuie să se nască a doua órá.“

Cei treideci și doi ascultară speriați la vorbele învățătorului. Toți se uitau la dânsul ca încremeniți.

„Acela,“ dișe Alexandru, „care dintre voi vré să țină proba de șapte ani și șapte săptămâni, póte să rămână. Ér acela, care se teme séu se clatină în credință, să se care d'aci.“

Nu se duse nici unul.

„Bine, strigă Alexandru, atunci înaintea lui D-đu, care e în totă locul, trebuie se jurați șapte lucruri, aceste să le țineți cu credință șapte ani și șapte săptămâni.“

„Antăiú: șapte ani și șapte săptămâni trebuie să ocoliți tóte cărciumele, dar cu atătă mai desă se



cercetați bisericele, se ascultați cuvântul lui D-șeu și se vă îndreptați după el!

„A doua: șapte ani și șapte săptămâni se nu luați cărți de joc în mâinile vóstre.

„A treia: șapte ani și șapte săptămâni nu este permis să éșă de pe buzele vóstre nici unū blăstemū, nici o înjurătură, clevetire ori minciună.

„A patra: șapte ani și șapte săptămâni lucrarea vóstră dilnică se fie rugăciunea și munca. Séra și dimineața serbătorește se îngenuchiați cu femeii și cu copii, se vă rugați lui Dumneșeu și se vă pocăiți de păcate. Lucrurile vóstre să le împliniți cu hărnicia și credință și se nu mai faceți datorii.

„A cincea: celū-ce în șapte ani și șapte săptămâni se greșesce și se îmbétă cu rachiū spurcatū o singură dată, acela se va scóte din societatea nóstră.

„A șéșea: Pécogorulū vóstru se nu créscă bureni, în locuințele vóstre să nu fie necurățenia. Căsuțele vóstre, grajdurile vitelorū și tóte uneltele ce aveți, să sclipéscă de curățenia. Din acestea o se vă cunoscū.

„A șéptea: Trupulū vóstru se fie biserica lui D-șeu, de aceea se fiți curați, înfrénați și cinstiți. Pielea, părulū și hainele vóstre se nu fie pătate de nici o murdăria. Totū așa copii vóstri.

„Acesta se fie semnulū nostru.“

„Celū-ce se jură și vrea se țină aceste șépte jurăminte, pășéscă înainte și-mi întinďă mâna. Celui slabū îi vomū ajuta.“

După ce a grăitū Alexandru acestea, cei treideci și doi veniră înainte unulū câte unulū și-i întinscră mâna peste mésa plină de aurū și șiseră „eu vréu se ținū jurământulū.“

„Acum duceți-vé în pace acasă și, înainte de culcare, rugați-vé lui D-șeu se vă dee tăria, ca se vă

puteți ține jurământul. Pe cuvântul meu, vă spun, că trecându timpul acesta, fie-care din voi va arunca pe masa sa mai mult aur, de cât vede ochiul vostru aici.

Așa vorbi Alexandru și rugă apoi pe toți, înainte de toate, să nu descopere la sufletu de om, ce au vedutu în noptea acesta, ba nici între ei să nu vorbescă séu se pomenescă despre cele vedute și audite aici.

Cu acestea, cei treizeci și doi se depărtară în tăcere adâncă. Pe drumu nu schimbă nici unul o vorbă cu celălaltu. Atâtu de pătrunși erau de minunea, ce veduseră și aușiseră. Ei se așteptau cu totul la alte lucruri. Pe câte unul, care gândea la jurământu, îl cuprindea frica pentru că și era aspru jurământul. Dér taina cea mare, cei șapte ani și șapte săptămâni, cuvintele lui Alexandru, masa plină de aur, ofițerul mândru cu medalia pe pieptu, și césul întunecat de méđă-nopte nu le putea uita nici unul. Totul li se părea un vis ciudat.

14. Ómenii încep a se mira.

„Ce-i asta, Vasile, Tódere?“ întrebă un bătrân schiop, trecendu a doua di d'alungul satului, „ce se întâmplă? vine érá vr'unu prințu, ori împératul, ori dórá solgăbiréul (subprefectul)? Ce este asta, de curățiti astfel?“ Așa întrebă el și ómenii rídeau.

În faptă însé, mulți se mirau de ce vedéu, căci în multe case era o viață deosebită. Se frecau ferestrelle, se spălau podinele, se curățiau ușile, mesele și scaunele. Pe dinaintea caselor chiar se așéau toate în rânduială, gunoiul se da d'oparte, pentru toate se alegea câte un loc mai bun, mai potrivit. Cei treizeci și doi sciau, ce însémnă asta, dér nu spunea

nimëruî. Pentru că gândiau : peste şapte ani tóte lă-
đile nóstre sunt pline de aurũ.

Când vëđu A'lexandru câtũ de harnici sunt bieđii
ómeni, đise cătrã Irina : „Singurũ nu sciu, se plângũ
orĩ se rĩđu de ei! Pentru că étã, ceea ce nu făceau
din însuşi indemnulũ lorũ, din iubire cătrã D-đeu,
din lipsã şi convingere, aceea facũ astãđi din frica
ce vine din credinđa deşértã şi din nãdejde. Cãtũ de
nebunĩ sunt ómenii! — Lasã-i însã, ca prin credinđa
deşértã se vinã la cunoşcinđa adevëruului şi prin rëtã-
cirea lorũ, se ajungã ómeni de trébã.“

Mirarea şi surprinderea creşcea în satũ din đĩ în
đĩ. Pentru că cărciumele erau aprópe góle. Dumineca
nu mai vedeai ómeni jucãndu-se în cãrđi. Vinulũ şi
rachiulũ nu avea nici o trecere. Cei mai mulđi bãr-
bađi steteau acasã la femei şi copii, séu mergeau pe
cãmpũ, se uitau la puđinele lorũ ogóre si se sfãtuiau
ce ar fi de îndreptãtũ la ele în decursulũ sãptãmãnei.
Aceaia, cari odiniórá erau cei mai veseli, erau acum
serioşi şi gânditorĩ : pe cei destrãnađi îi vedeai în bi-
sericã, fórte evlavioşi. Aceia, cari umblau tótã điuã
de ici colo haimana, acum de diminëđa pãnã 'n.serã
erãu la lucru, pe platã séu la moşióra lorũ.

Ciupercã, când vedea Dumineca, că lavítele şi
mesele lui sunt góle, vërşã lacrimi de durere. „S'au
smintitũ dórã tođi ómenii?“ striga elũ. „Ce naiba le-a
intratũ în creeri? Aşã nu mai merge. In chipulũ
êsta nu mai póte trãi unũ omũ de omeniã. Trebuie
sã se facã altã rënduialã în satũ. Asta e prea afu-
risitã.“

„Décã ţine blãstëmãđia asta,“ đicea jude'le satu-
lui, „cautã sã mē lasũ de treburĩ. Vëđu bine, că s'a
fãcutũ o legãturã afurisitã împotriva mea, cu scopũ sã
m'aducã la sapã de lemnũ. Dér înainte d'a-şĩ ajunge
ei, şinđa, satulũ întregũ sã se prãpãdescã. Baremĩ de
aşĩ putẽ afla cine a iscuditũ şi drãcia asta?“

Chiar și preotului încă îi bătuseră la ochi. El își făcuse socotéla și află, că schimbarea atâtoru ómenii se trage din Dumineca, în care ținuse o predică lungă despre a doua naștere prin credință. Presupunerea deci, că dânsul este cauza, și asta o spunea și la alții. Aușindú această deregătorii satului, începură a-lu pri-goni, unde numai puteau, ér cârciumarii îi făceau într'ascunsú totú felulú de supărări și nu se mai duceau la biserică.

Ciupercă, ca să-și trecă rachiulú, îlú vindea pe prețulú jumétate, în rachiu mesteca spirtú și-lú îndulcia, apoi în tótá Dumineca plátia nisce láutari se cânte, dar din cei treiđeci și doi, din feciorii și fetele lorú, nu se aréta nime la cârciumă.

Buturugă se încerca asemenea se atragă mușterii la sine. Era prietinosú, cinstea câte unuia pe nimicu și întreba: „De ce nu vii se mai beai câte o lécă?“

BCU Cluj / Central University Library Cluj

„N'avemú bani,“ era răspunsulú.

„Ei ce prostiă,“ striga acum cârciumarulú, „voi sciți, că nu sunt așa réu; vé dau și pe credință. De voi nu-mi e fricá.“ —

Cu astea ómenii nu intrau la elú.

Atunci mániosulú cârciumarú se înfuriă și díse: „Décá-mi faceți voi de acestea și eu o să vé arétú pumnulú; să țineți minte pe Buturugă!“

15. Datoriile. — Casa de păstrare și bucătăria.

Acum începură a se furișa când unulú când altulú din bieții ómenii, cari se ținéu de societatea să-pătorilorú de comori în casa învățătorului; fiecare își plângea necasurile dícendú: „veđi învățătorule, ori cât de aspru e juráméntulú meu, îlú ținú cu mare îngrijire.

Este o jumétate de anú de când nu jocú, nu mé

îmbătut și nu mă certă. Casa mea e curată, femeia și copiii umblă spălați și grijiți. Nime nu-mi poate dice nimic. Dér diregătorii comunei mă necăjesc în tot felul. Sunt datorii la unul și la altul și acum mă amenință, că m'or scote din casă, decă nu le plătesc, ori nu beau la ei. — Ajută-mi, d-le învățătorii, ori îmi calcă jurământul! Peste șese ani și jumătate am destui bani; împrumută-mi o sumășoră, c'atunci ți-o dau îndereptă.“

Alexandru răspunse: „alii patrilea punctii din jurământii dice, rogă-te, muncesce și nu mai face datorii. Prin urmare nu-mi este ertatii, să te împrumutii. Dér arată-mi cum și câtii ești datorii și apoi ne vomii gândii, ce este de făcutii.“

Vorbindii astfel, elii luă penă și hârtiia și însemna tôte, câte se răspundeau, la întrebările ce le puneau. Întreba pe fiecare în deosebi: „cui ești datorii? câtii și cu ce dobândii? pe ce ai făcutii datorii și ce ți-ai zălogitii?“

După ce cunoscea întréga datorii, întreba érá: „Cu ce vrei se plătescii? câtii poți tu, séu câtii poți femeia și copiii se câștigi pe săptămână? Câte locuri, câte vite ai, și ce poți vinde preste anii, din ceea ce aduni tómnă? Cum te susții cu ai tării? Câtii îți trebuie pentru mâncare într'o săptămână, într'o di? Cum stai cu vestmintele, cu rufele și cu uneltele? Ce trebuie să mai faci — și de unde poți cruța fără ca să simții?“

Tôte acestea și le însemna învățătorulii cu luare aminte dela fiecare. Acum se descoperii tótă nerânduella din economia casnică. Unii nu sciau nici câtii sunt datorii, pentru că nu-și însemnase nimic. Pentru acestia trebuia să se informeze la creditorii. Unii erau în restanță cu procentele de pe mai mulți ani. Aici trebuia să se îngrijescă mai întâii de procente. Alții

trebuiau se plătescă camete 50, 60, până și sută la sută pe an. Alexandru trebui să mērgă în cetate, să împrumute cu șese până la deuce procente, ca să se pótă răfui cu cămătarii și se scape pe bieții ómenī din perire. Mulți erau datori cu mai mult, decâtu prețuia averea lor. Aici era mai greu de ajutat. Totuși Alexandru îmbărbăta pe toți și le dicea: „Cruțarea și munca, cu ajutorul lui Dumnezeu, o să vă scape de datorii. Urmați numai sfatul meu în tóte!”

Numai acum se convinse el pe deplin, ce economiă rea au purtat ómenii aceștia. Pe bieții creștini încă îi dorea inima, când se convinseseră de starea lor atăt de ticălosă. Numai acum putu afla fiecare după scóterea tuturor datoriilor, câtă avere are. La câte unul era de tot puțină și i se făcea pērul măciucă sermanului om, de spăriat ce era. Astfel toți se hotărira să cruce, să muncescă. Dér cum se începă?

Invetătorul avea nespuse de multă bătaie de cap. Dér asta nu-l supera. Mai întâi făcu pentru fiecare o cărticică, în care era petrecută starea averii fie-căruia. După aceea se duse era în cetate și căută de lucru pentru copii și pentru ómenī mari. Pe încetul și asta îi succese. Ceea ce se câștiga în modul acesta trebuia să se însemne și de și și să se păstreze cu tótă băgarea de sēmă. Unii îi dedeu invetătorului banii spre păstrare. Alții îi dedeau la săptămâna, ca așa, încetul pe încetul să resplătescă vr'o datoriă făcută pentru ei.

Făcendă mai mulți acesta și vedendă invetătorul că se adună o sută și mai mulți fiorini și zac, fără se aducă vre-un folos, se gândea în sine: pentru ce se zacă banii aceștia morți, fără folos? Când ar aduce și aceștia interese în decursul anului, bieții ómenī s'ar mai ușura de greutate.

Așa își făcu o carte în care scrise toate sumele, câte i le încredința fiecare pe săptămână. După aceea se duse în cetate și înduplecă pe un bășan vredenă ca, în fie-care lună, să primescă banii cruțați, de ar fi și numai 20—30 floreni, și să-i pună cu interese, dicându, că sunt pentru binele unor oameni săraci și cruțatori. Bășanul, care era neguțătoră avută și sprijinia bucurosă lucrurile folositoare, primi banii, îi puse cu dobândă și, după ce încasa la sfârșitul anului interesele, le da și acestea cu interese, încâtă interesele aduceau alte interese. Acasă scria Alexandru în cartea lui, câtă făcu interesele la fiecare.

Și era mare ferăcire, că oamenii și copii loră, căpătândă lucru, puteau agonisi câte ceva și tot odată nu se bolnăveau aprăpe de locă. Mai înainte nu era așa.

Mai înainte, când se îmbătau Dumineca, Lunea aveau durere de capă și nu aveau poftă de lucru. Și fiindă că acum se pieptănau, se spălau și se țineau curați, nu se lipeau de ei nici bôle, cari sunt pedepsele și urmările firesci ale necurăției.

Spunendă Alexandru celoră din societate, că a întocmită o cassă de păstrare și că banii, cari i se încredințază lui, aducă interese, se mirară cu toții, dăr totodată se și bucurară. Și fie-care se uita în cărticică se vedă căți bani i s'au adunată, și cătă sumă are se aștepte cu sfârșitul anului. La începută erau puțini, cari aduceau bani la învățătoră. Acum spunea unulă la altulă, căți bani are puși la păstrare și cum auzia unulă că alții au câte 20—30 și mai mulți floreni, era necăjită, că nu pôte avé și elă și, luânduși sumulița ce avé, o ducea învățătorului și-i dicea: „ei, domnule învățătoră, de ce nu ne-ai spusă și nouă despre cassa de păstrare? Pune și banii, căți voiă puté cruța eu peste săptămână în cassă.

Dacă îi am la mine, mai curîndu se facu neveduți, de câtu se crescă. Când își sunt la îndemână îi strici; când nu-i mai veți, uiți de ei. Dacă nu-i păstrezi la d-ta, nu-mi voiu puté plăti nici când datoriile!“

Așa aducea fiecare peste săptămână suma, care o putea pune de-o parte și o depunea în cassa de păstrare. Fie-care se silia să se întracă cu celalaltu în cruțare. Mulți erau atâtu de sgârciți, încâtu aproape lăsau se flămîndescă femeia și copii, numai și numai ca se pôtă aduna cu doi, trei bani mai multu. Asta nu-i plăcea învătătorului.

„Este tórte bine se fiți cumpetați, di-se elu, dér femeia și copii nu trebuie lăsați se flămîndescă. Celasă mănâncă bine, are putere și inimă la lucru. Adevăratu, câte-o femeia, care încă ar puté lucra în câmpu său care încă și-ar puté câștiga câte-o para doué prin altfelu de lucru trebuie se sedă acasă și se fərbă. Ce diceți? Cum ar fi óre, când s'ar ferbe într'unu locu pentru toți? Atunci n'ar trebui să se cumpere atâtea lemne și n'ar fi de lipsă să se pérđă timpulú cu adusulú lorú din pădure. Din contră, din lemnele, cari le împarte comuna s'ar puté vinde și s'ar puté scóte bani din ele. Étă încă unu chipu de cruțare. Asta însă trebuie să-o începemú cu socotélă.“

„Voi sciți, în timpuri grele, ce bucate slabe am mâncatú. Cum am cruțatú atunci, când n'aveamú nimicú, de ce să nu cruțamú mai cu înlesnire acum când avemú din ce cruța câte ceva? Astă-đi avemú cartofi, fasole, curechiú, póme, făină, pâne și carne cu prețuri mai eftine. Totú cu aceiași bani putemú avé mâncare mai bună, decâtú în timpurile cele grele și, pe lângă aceea, putemú și cruța binișorú. Dacă de exemplu unulú din noi ar fierbe pentru toți, multe femei ar puté cruța timpulú, ar puté se muncescă și să câștige bani într'alte chipuri. La treiđeci de vetre

trebuie de două-zeci de ori mai multe lemne, de câtă la una singură pentru treizeci de familii. Mă pricepeți. Etă câștigul. Dér unde se fierbe pentru mai mulți, să cruță și sare, legumi, vase și alte. Să facem o cercare.“

Astfelă vorbi învățătorul. Unii se învoiră, alții nu. Alexandru se duse la morar și-lă înduplecă să gătescă elă de mâncare și de trei ori pe săptămână să dea și carne, să înțelege pe banii. Cei cari se învoiră, spuseră câtă zémă și carne le trebuie. La începută erau șapte-spre-dece familii.

Acum pe rândă, fiecare familia, când îi venia ziua, trebuia să dea pentru fiertă lemne și ună băiată séu o femeia de ajutoră. Morăresa supraveghia totulă deocamdată. În fiecare di se schimbau mâncările. Cine nu avea banii, putea plăti cu făină, póme, legume și cartofi. Asta-i venia ușoră fie-căruia. Numai carnea se plătea cu banii. Morăresa se pricepea la fiertă. Celelalte femei și fete, când venia rândulă la ele se ajute, învățau multe, ce nu sciau mai înainte.

Așa se întemplă, că familiile cari țineau laolaltă, între cari se număra și învățătorul și morarul, mâncău mai bine și bucate mai nutritóre de câtă alți ómenii din sată, și totuși cu multă mai efină. În totă ziua fertură, de trei ori carne și friptură pregătită în mai multe chipuri. — Cum vedură ceilalți, ce bucate se pregătescú, se alăturară și dênșii și încă mulți alții, cari nu se țineau de societate. Pentru că băgară de sémă îndată, că se cruță lemne, muncă, legume și că totulă ese cu multă mai efină.

În sfârșită erau prea mulți părtași la mésa comună, deși pe fiecare di erau mai multe ajutóre. Védendă Ciupercă cum se îmbulzescú ómenii la mésa morăresei, întocmi și elă o mésză comună cu gândă

de a câștiga. Inse cei din societatea celorlă treideci remaseră toți la morăresa. Ei își aleseră dintre ei pe cei mai isteți, ca să cumpere d'ale mănării și să pörte de grijă cum se întrebuintează cele cumpărate. Nu voia se facă nimeni speculă cu bucătăria, din contră căutau să se folosescă cu toții.

16. Cum se împuținează cârciumele în sată și ce dică bătrăni la asta.

In bucătăria lui Ciupercă mergeau lucrurile altfelă. Elă ferbea lături, din care nu voia se mănânce nimeni. Mușterii îlă părăsiră pentrucă nu voiau să-și dea banii pe nimica. Aceștia se însoțiră și ei, vrëndă se facă ca cei dela morăresa. Dar nu reușiră, fiindcă nu era rënduială și se înșela unulă pe altulă. Ciupercă se bucura și ridea, vedëndă că nici altora nu le merge mai bine.

La elă însă totuși mergea mai rău ca la alții, pentru că elă era împetrită la inimă și răutăciosă. Elă își adunase mulți bani pe căi neomenose și avearea adunată pe nedreptă, nu sporesce. Vorba celuia: haramulă haramă să face.

Când, pe timpulă scumpetei, se trămisese de la împărăția banii ca să se adune de ale mănării și să se împartă între sëraci, Ciupercă îndemnă pe fruntașii comunei să nu-și mai facă de lucru cu bucatele, ci să împartă banii așa gata între cei lipsiți. Apoi în tovarășiă cu Buturugă vindeau ei sëraciloră făină și pâne, pe prețuri fôrte mari. Astfelă intrară toți banii în pungile loră. Decă ómeni din sată, lipsiți fiindă, voiau se vëndă fênă, vite, ori vre ună locă, pășiau ei amëndoi ca cumpărători și se înțelegeau cu alți fruntași ca să nu dea în nici ună chipă prețuri mari.

La începută făgăduiau sume micute, pe urmă



mai adăugau câte ceva. În fine se retrăgea unul după altul, sub cuvânt, că prețul e prea urcat și lucrul de vânzare este rău. Și fiindu că ei trecu de ómenii cei mai cu minte din sat, alții nu să încumetau se dea mai mult. Dcă însē se afla câte unul mai pricepător și făgăduia mai mult de cât ei, îl speriau cu amenințări, mai alesu dca acela le era și dator. — „Ai bani pentru o marfă atât de rea,” dcau ei, și vrei să dai mai mult ca preținul nostru; atunci ceru ca mai întâiu să-mi plătesc datoria!“

Așa făcea Ciupercă. Dar cum am dīsū: averea căștigată pe nedrept, nu sporesce. Elu era omu sumețu, se mânia ușor și pururea avea pări și procese pe la judecătoria. Chiar și cu frații și surorile sale încă se judecase, pentru că-i înșelase la împărțirea moștenirii părintesci. Mulți ómenii din sat ajunseră la sapă de lemn, trași fiind în judecată de elu.

Peste totu, pofta de certy și și pofta d'a se judeca, era în Bogata una din cauzele cele mai de căpeteniă ale serăcirea poporului. Până când ómenii erau în stare bună, voiau să se și fălēcă câte puțin. Celu ce avea vr'unu procesu își închipuia, că cine șcie cine e dēnsul, vedēndu, că toți vorbescū cu elu despre acelu procesu. Mai venia de altă parte și câte unu avocatū șiretū și ațța pe unulū asupra altuia. Pentru că prostia și pofta de judecāți le aduce acestora totdeuna folosū.

Cei ce purtau judecāți, erau atât de încăpăținați pentru cauzele lorū, încātu se jurau de o miiă de ori, că mai bucurosū vrēu să pērdă totă averea, de câtu se lase din dreptu câtu e negru sub unghia. Atăta le trebuia advocătilorū. Procesele se trăgānu ani întregi prin totu felulū de măestri: se făcēu replici, triplici, se apela și în chipulū acesta se scotēu

bieților 6meni banii din pungă. — Procesele costau de ęce ori mai multă de cătă era suma de cęrtă. Celă-ce pierdea, striga în gura mare, că judecăt6rulă a fostă pãrtinitoră. Elă rēmănea cu buzele umflate și mănca rãbdãri prãjite ér advocații măncau fripturi și béu la vină roșu.

De când venise Alexandru în sată, abătuse pe mulți dela procese. Pentru că de cãte ori îlă întreba cineva de sfată, totdeuna regula lucrulă astfelă, de cei învrãjbiți se învoiau pe cale pacinică. Elă le spu-nea următ6rea istori6ră: „Doi cãni întēlnindu-se odi-ni6ră pe o punte, ce era aședată peste ună rîu, aflară o bucată de carne și începură a se certa: a cui să fie carnea? Atunci vine ună ală treilea cãne, care încă ar fi măncată carnea bucurosă. Acesta începe a șopti acuși unuia, acuși celuilaltă: „Nu te da, mēi, nu te da! După dreptăți se cuvine ție!“ Cei doi începă a se bate, pãnă ce cadă amēndoi în apă. Ală treilea se aședă atunci liniștită, mănca carnea și să uită cum înm6tă ceilalți. Așa se întēplă cu cei ce p6rtă procese.“

Cerbicia costă multe parale și-ți aduce batjocură și rușine. Acela, care începe ună procesă a și per-
dută jumėtate din ceea ce vrea să cãștigue, atunci când îlă începe. Advocati rēutăcioși sunt ca f6rfecele: se împreună ca să taiă, ce le vine înainte. Dēcă și cãș-
tigi în sfērșită, totuși mai multă ai perdută, de cătă
ți se p6te înt6rce, anume: timpă, lucru, sãnătatea,
care încă s'a sdruncinată prin supērare, necasă, fricã
grijă și nopți nedurmite.

Așa vorbea Alexandru. Ciupercă nu-lă întreba de sfată nici odată și apr6pe în totă anulă avé pro-
cese nouē. Spesele cele multe, darurile la advocați
și scriitori, alergãrile cele multe, îi secară averile, în-
cetulă cu încetulă.

Pierdëndü în sfêrșitü o causă, ce-o purta contra unei comune vecine, pentru unü stejarü vechiu, despre care ținea, că a statü pe loculü lui, nu pe alü comunei, ajunse în mare lipsă.

Stejarulü îlü costase peste o miă de fiorinî și nu scia, de unde să iee banî, căci casa și moșia erau intabulate pe mai multü de cum se credea. Creditorî vechî începură a fi îngrijați și-i cerură îndêrêtu sumele creditate. Astfelü nu-i rămase decâtü sê-și vëndă casa, curtea și tötă moșia, ca sê-și plătêscă datoriile.

Êtä, care a fostü urmarea rîvnei de a purta procese.

Fiind-că locurile din câmpü nu le grijise, după cum ar fi trebuitü, se vëndură cu prețurî fôrte scăđute și fiindcă ómenîi nu mai cercetau cârciumile așa de desü, sêu pentru-că nu avéu banî, sêu pentru-că nu voiau să bea, — cârciumăritulü încă n'aducea cine scie ce profitü. Cumpăratorulü casei, vedëndü, că nu se'ndêsă nime la elü, ca sê-și cheltuêscă paralele, nu mai voi se țină cârciumă. Astfelü rămase numai Buturugă cârciumarü. Ceilalți cârciumari, vedëndü că nu potü câștiga nimicü, se retrăsêseră de mai înainte.

Căți-va bêtrâni, clătinau din capü și đicéu: „Am ajunsü timpurî fôrte grele. Vedemü bine, că satulü se prăpădesce. Odinióră atâția și atâția cârciumari erau deplinü ocupați; astăđi abia póte trăi unulü singurü! Rușine pentru Bogata, ș'o dovadă, câtü de rêu mergü lucrurile la noi!“

La acestea răspunse învêțatorulü: „Nici de cum ómeni bunî! Din contră am nădejde, că de aci înainte tóte vorü merge bine. Eu am umblatü multü în lume, și am vêđutü multe sate și orașe. Unde am vêđutü cârciume mai multe, acolo era mai mare sê-răciă. Din contră, unde nu erau birturî, făr' dóră vre-unulü pentru călêtorî, acolo se vedea bună-stare în casele ómenilorü.

În comuna noastră avem astăzi numai o cârciumă. Dér și cu această avem pré multú. Când n'ar fi nici această, ar fi cu multú mai bine în satú. Celú ce nu jócă în cârciumă cărți, își cumpără în casă o carte de rugăciuni; celú-ce nu bea în cârciumă până se face leucă și se bolnăvesce, își petrece acasă fără plată lângă femeia și copil. Cine nu-și dá banii cârciumarului, îi păstréază în pungă. Este mai mare cinste a avé în pivnița sa o singură glajă cu vinú, decâtú în a cârciumarului o bute întrégă.

Așa grăi Alexandru. Bêtrânii aprobau, dându din capú, pentru-că băgau de sémă, că are dreptate. Dér Buturugă sta să crepe de mâniă și bucurosú ar fi trasú la judecată pe Alexandru. Acesta însă ca omú cu minte i se feria din cale în tótă bună vremea.

17. Trăsnetulú cade în casa parochială. Preotulú celú nou.

Pe timpulú acesta, într'o nópte se ridică o furtună înfricoșată. Gândeai, că se prăpădesce pământulú. Durduia de se cutremurau vasele și icónele de pe păreți. Décă preste anú țeranii erau blăstémați, și nu-și aduceau aminte de D-șeu, sê-i fi vèđutú la astfelú de vremi grele, cum făcéu la cruci, cum se rugau cu glasú înaltú, arêtându că le pare réu de tóte greșelile — până trecea furtuna. Décă trecea și scăpau de primejdiă, érá tráiau ca mai 'nainte.

Deodată, cu o pocnitură înfricoșată, fulgerulú se slobozi în chipulú unui sulú de focú asupra casei parochiale. Din fericire însă nu aprinse nimicú și nu vătémă pe nime. A doua și se vèđu urma pe unde intrase fulgerulú, făcéndú o mare gaură în coperișú. Bêtrânulú care se afla în casă, așa se speria de tare. În câtú din spaima asta a și muritú peste câteva zile.

Țeranii începurá a cârti érá asupra stăpânirei,

dicându, că stăpânirea este de vină la tótă nenorocirea. De n'ar fi oprită ea a se trage clopotele pe vreme grea, nu s'ar fi întemplată una ca asta. „Măi, de multă putemă alunga furtuna cu clopotele, astăzi pace bună! Nicăi asta nu ne mai este ertat. Domniicei mari nu mai au nicăi o lege. Și acum, poftimă! amă pățit'o.“

„Nu judecați bine,“ le răspunse la acestea Alexandru. Lucrul stă cu totul altmintrele. Fulgerul de la fire trage la vârfurile cele mai înalte, la locurile, unde se află ferăria, unde este curentă (mişcare) de aer. Vă plângeți că v'au oprită d'a trage clopotele. De bună sémă c'a trebuită se vă opréscă. Turnul bisericei este înalt, clopotele sunt de metal și totă odată se face vânt, când se trag clopotele. Fulgerul ăstea le caută mai bucuros. D'aceea s'au și întemplată până acum multe nenorociri cu cei ce trăgeau clopotele pe vreme grea. Casa parochială, precum sciți, zace pe un delușcan, și vine ceva mai sus decât celelalte. Nu e mirare deci, decât de astă dată a nimerit fulgerul tocmai într'ênsa.

„Totă din cauzele pomenite,“ adause Alexandru, „nu este bine ca, decât te apucă o vreme grea pe câmp, să te ascunzi sub vre-un arbore înalt, séu se grăbescă în mers. Asemenea în casă nu e bine se lași două ferestre deschise, séu o feréstră și ușa.“

Mulți creșură cele spuse de învățatorul, mulți însă nu voiau se mărturisescă în nicăi un chip, că el știe lucrul acesta mai bine ca dênșii, pentru că le era rușine de prostia lor, și voiau se trecă și ei de ómenă cu minte.

Locul parochului repausat nu rămase multă timp neocupat. Iulian, nou alesul paroch, era un tiner de două-deci și șapte de ani.

„Ei!“ strigară câți-va țerană, „Ce se facă băia-

tulă ăsta cu noi? Ar fi mai bine, când mai marii ne-ar trimite un bărbat înaintat în vârstă și ispitit într'ale lumii." Alții diceau: „Părintele nostru e după moda cea nouă. D-zeu se ne erte. Când predică, vorbește tocmai ca unul din noi. Îl înțelegi totu ce spune. Apoi mai ȳică cineva, că e învățat de ajuns! Răposatul, D-zeu se-l erte, era cu totul altfel. Predica așa de frumos și pe sus, încât nu-l înțelegea nimeni 'dintre noi, de ar fi vorbit chiar un césu și jumătate. Acela scia să ne dăscălescă, când ne vorbea de iad, de chinurile vecinice, de pocăință și de credință, când ne înșira tóte peccatele. Și tocmai érna, când înghețai în biserică, ține predica cea mai lungă!" — Alții érá strigau: „Dér fericitul era om! Când sta în altar séu umbla cu cădelnița, vedeai colo nisce spete, de-ți era mai mare dragul să te uiți la el. Cel nou este subțire ca un paiangenu. Ei! când adormitul vorbea odată dela inima lui, îl puteai auzi nu numai de afară de pe uliță, dér chiar și dela vite de pe câmp, și ómenilor după ce eșiau din biserică, le țiviau urechile câte două césuri întregi. Acela avea glas! Părintele de acum vorbește ca și când n'ar fi mâncat de trei ȳile nimica.“

- Așa judecau ómenii din Bogata. Inse, nu toți.

18. Incă ceva despre noul parochu.

Erau în sat și ómeni, cari vedeau bine, că Iulianu este bărbat evlavios, vrednic și învățat, de și era tinér, cu un cuvânt bărbat după cum îl cere biserica. Ba încă, decă priviai mai îndelung la densusul, îți venia a crede, că este mai mult de cât un om de rëndu, că este de origine cerescă. Pentru că era prietinos și totuși plin de serioșitate, era umilit, dér în umilința lui îți insufla mare res-

pectu. Elu nu înfrunta nici odată, nu se mânia și totdeauna era cu blândețe și răbdare, ér când nu aproba ceva, auđiai numai vocea iubirei, care îndrepta pe celu rătăcitu.

Indată-ce s'aseđă în Bogata, cercetă tóte familiile din satu, făcendu cunoscința cu toți și cu tóte. Dup'aceea nu trecea o ți ca să nu intre când într'o casă când într'alta și se pricepea a-și câștiga încredere în fiecare familiă. In totu loculú scia să deesfatú bunú să mângăie pe cei necăjiți, să móie inima celorú împetriți și să împace pe cei ce se certau. Ílu vedeai întocmai ca pe Mântuitorulú, nu numai la cei sëraci, dér chiar și la cei cu nume réu.

Dumineca, când eșia în ușa altarului și predica, preotulú era o ființa mai multú de câtú omenescă. Fiecare credea, că vorbesce și predică numai pentru elú. Fiecare íși audia istoria inimii sale proprii, secretulú greșelelorú proprii și adevêratele cauze, cum a căduțu în ele și cum s'a abătuțu dela credința cea adevêrată. Fiecare înțelegea chipulú și calea, pe care trebuie să se întórcă érá la părintele cerescú. La acestea totdeauna aducea de pildă pe Isusú Christosú și pe sfinții, cari au împlinitú voința lui D-đeu. Aceste cuvêntări avéu mare putere asupra tuturorú ascultătorilorú, pentru că fiecare gândea, că este vorba despre elú. Ómenii uitară tinerețele preotului, făptura lui gingașă și glasulú lui domolú, pentru că vorbele lui erau vorbele scripturei, cari pètrundeau la inimă cu dulcêță și totuși cu putere.

Când preotulú cercetă șcôla pentru întâia dată, ca se véđă cum e organizată, mare bucuriă i cășună curățenia, liniștea și ordinea copilașilorú. Ér când Alexandru, și cu dênsulú șcôla íntiegă căduură în genunchi și începură a se ruga, frumoșa înfățișare a tinerimei evlavióse, ílu mișcă adêncú. Ingenunchiă și

elū și se plecă înaintea lui D-țeu, și auțindū rugăciunea lui Alexandru, lacrimi ferbinți i se scurseră din ochi... Sfêrșindū Alexandru, preotulū rămase în genunchi, ridică mânilē împreunate și țise: „Părintele meu din cerū, ascultă și ruga și suspinul meu! Indură-te, Dómne, totdeuna de acești copilași nevinovați, că să nu se depărteze de la tine nici odinióră; rămâi cu ei până i vei chiăma la tine din astă lume plină de ispită. Și atunci, atunci, o prea îndurate, értă-mi și mie pécatele, ca să potū ingenunchia cu acești îngerashi în jurulū tronului Těu, unde să nu lipsescă nici unulū dintre noi. Binecuvěntă, Dómne, pe învățatorulū acestorū copii evlavioși, binecuvěntă vorba și faptele lui; întăresce-lū cu puterea Ta, ca astfelū cu mărire să pótă învăța lucrurile Tale!“

„Iubiți copii,“ țise apoi bunulū preotū, îndreptându-se cătră drăgălașii băieți și băiețele, „rugăți-vě neîncetatū pentru învățatorulū vostru, rugăți-vě să vi'lū țină D-țeu în viață, pentru că bărbatulū acesta este într'adevărū părintele vostru; fără elū ați fi orfanī, părăsiți și nemângăiați de nimenea.“

Aceste și alte multe totū așa de frumoșe le cuvěnta preotulū. Copii și fetițele începură a suspina și acum îlū aveau și mai dragū pe bravulū lorū învățatorū ca mai nainte, pentru că se gândiau, că elū póte să le și móră. Mulți își împreunară mânilē, și tăcuți, cu ochii rugători și lăcrămândū priviau spre ceriu. —

Sfêrșindu-se césurile de școlă, preotulū se duce la învățatorū, îlū îmbrățișeză înaintea copiilorū, îlū strînge la sînū și țice: „O bărbatū dreptū și evlaviosū, tu sémeni séměntă, care va resări în veci cu prisosū... învăță-mě se urmezū pilda Ta, pentru că tu ai făcutū multe și eu așa de puține. Dēcă vreodată voiū perde curagiulū, voiū veni aici, mă voiū

pune în rëndulü copiilorü acestora, voiü fi ca ei, cu speranță, cu credință, iubitorü... și më voiü întări vedëndü exemplulü și statornicia ta!“

Diua acésta a fostü o adevërată sërbatóre pentru toți copii din satü. Pe Alexandru și pe Irina, ce e dreptü, îi iubiau din tötă inima și mai nainte; vedëndü însë câtü de mare stimă arată pentru învëțătorulü lorü chiar și preotulü, îi țineau de nisce ființe mai înalte, și în iubirea lorü cătră dênșii se amestecă o stimă deosebită.

Preotulü Iulianü abia era de o jumëtare de anü în satü, și se și făcuse prietenü adevëratü și sfätui-torulü celorü mai multe familii. De obicei elü avea cea mai bună părere, elü era în stare să te mângäe mai dulce. Cei bolnavi și osteniți la elü aflau alinare. În colibile sërace elü vorbea întocmai ca celü mai bunü prietinü; / Central University Library Cluj

Sëracilorü le făcea preotulü multü bine, dér asta mai nu së scia de locü, atâta o făcea de cu shélä. Unde erau bolnavi, d'acolo nu lipsia. În casa sa avea o mică apotecă cu doftorii; din care ajuta pe toți și pe tôte. Elü cetia bucurosü scrierile medicilorü și multe bóle le scia vindeca cum se cade. Êstü modü era nunumai doftorü sufletescü, dér și trupescü. Asta îi câștiga mare încredere și ascultare la ómenü. Elü făcea ca Cristosü și apostolii lui; vindeca bolnavii și predica împërăția cerului.

Așa se întêmplă, că pe ómerii nepricepëtorü îi desvëță d'a întrebuița la casü de bólă totü felulü de mijlóce stricacióse, séu cari le folosiau numai din credință deșértă. Ómenii nu mai alergau la babe, la vrăjitori, la pascălieri, căci preotulü pentru ostenélä și doftoriä nu cerea nici unü banü și totuși ajuta mai bine. Décä însë câte-o bólă era pré însemnată, pré grea, la sfatulü lui ómenii numai decâtü trebuiau

se trămită în oraşu la unū medicū învătăţu şi iscusitū. Ce e dreptū, la începutū mulţi se împotriveau, pentru că aveau mai multă încredere într'o babă séu într'unū doftorū cārpaciu de câtū într'unū bărbatū de omeniă, care a învătăţu din temeiu doftoriile, — séu fugeau dela unū doftorū la altulū, decă vedeau, că doftoriile unuia nu ajută îndată, şi folosiau totū felulū de doftorii preste olaltă, în câtū bóla în locū se înceteze, se făcea totū mai primejdiósă. Părintele sciu să-i abată dela obiceiurile acestea rele. „Decă părintele scie vindeca singurū, atunci de bună sémă elū pricepe mai bine, se urmămu ce ne învătă dēnsulū!“ diceau ómenii în cele din urmă.

Mai scia preotulū şi alte lucruri, de care nu-şi închipuia nime, că le pricepe. Aşa de exemplu era stuparū bunū. Scia de minune să cultive albinele; să le păzescă de peire, şi să le pregătescă hrană sănētósă, când s'ar fi întēplatū să le lipsescă.

Dér coşniţele, adecă ştiubeiele sale, nu le ţinea la sine multū timpū ci le dāruia economilorū mai sēraci, pe cari îi înveta cum se cultive şi ei stupăritulū. Una numai cerea dela aceştia, adecă ca roiulū tinērū se fie alū lui, ca să-lū pótă dāruia acelora, cari încă nu au. În felulū acesta aprópe tóte familiile se căpuiă cu stupi. Şi fiindcă dēnsulū pricepea stupăritulū, cum am mai đisū, din temeliă, acela prosperă peste aşteptare, în câtū Bogăţenii ducéu în cetate multă miere şi céră, luāndū în schimbū o mulţime de bani. Cu timpulū se duse vestea în tótă ţera de stupăritulū Bogăţenilorū, aşa, în câtū veniau cumpērători din ţinuturile cele mai depărtate şi urcau mierea şi céră în preţū, pentru că toţi ţinéu de mai bună mierea din Bogata, de câtū orī şi care altă miere. Albinele erau turme pentru cari Bogăţenii nu avéu lipsă de livedi şi nutreţū, căci ele furnicau prin

câmpuri și păduri și aducéu comori de aurü stăpânilorü lorü.

Precum organisa preotulü una și alta prin case, întocmindü totü felulü de înnoiri folositoare, asemenea făcea și în biserică. Aici însé era ceva mai greu, cu deosebire față cu bătrânii, cari nu voiau să se lase, odată cu capulü, de cele apucate. „Așa ne-amü pomenitü; mai bine nu póte să fie,“ diceau aceștia.

Când intrai în biserică nu sciai unde te afli. Aprópe fiecare omü avea o cârjă, pe care se rázima ca la stână, ér cei din scaunele (strănilé) de pe lêngă păreți, decă nu i-ar fi trezitü din când în când sbierețele cântărețilorü, ascultändü cățelulü pământului, n'ar fi sciutü când se gată slujba D-deéscă. Din contră, în tinda bisericei, femeile ținéu sfaturi ca la ședétóre, în câtü de multe ori nu auđiai de locü rugăciunile preotului din altarü.

Incetulü cu încetulü cârjele se scóseră din biserică, ómenii ascultau sfintele rugăciuni cu evlaviă, ér răspunsurile chorului de băieți și băiete, conduși de învățătorü, stérniau simțimintele religióse în inima fiecărui ascultătorü.

19. Noroculü adesea te duce 'n peire. Ér nenorocirea chiar la fericire.

În timpulü acesta se întêmplă mare nenorocire într'o comună vecină, Purcărenii. Unü focü mare isbucnise, tocmai pe când ómenii erau la lucrulü câmpului. Ce e dreptü, din Bogata și alte sate vecine numai de câtü alergară ómenii într'ajutorü, cu tóte astea însé, în câteva ceasuri șése case se prefăcură în cenușe și câteva capete arseră în grajdiuri. Nefericirea se trăgea din nebăgarea de sémă a unorü copii, lăsați într'o casă de nisce părinți, cari se duseseră la lucru. Băieții se jucară în tindă cu nisce

aprinďetóre (chibrituri) uitate de părinți din întem-
plare pe mėsă.

Se ăice c'o nenorocire nici odată nu vine sin-
gură. Asta se împlini și de astă dată.

Séra, când se întorcéu Bogătenii dela strînsă a
casă, vedă de o dată înaintea porții lui Créngă o
mulțime de femei, de slugi și de slujnice. Unele își
ștergėu lacrimile din ochi, altele suspinau cu milă,
tóte și toți erau cuprinși de o jale adėncă. Din casa
lui Créngă rėsunau tânguirii și plânsete. Pricina era
că fetița cea mai tinără, numai de patru ani, murise
într'ună chipă înfiorătoră. Sěrmana căđuse în grópa
de gunoiu și se înecase în balta adunată acolo. Totă
satulă o avea dragă pe biata copilă, pentru că era
blândă și frumușică ca ună îngerășă.

Două ăile mai târđiu copila se înmormėntă cu
mare ceremoniă. Preotulă ținu o cuvėntare pėtrun-
ďetóre. După înmormėntare se duse la prietinulă sėu
Alexandru și îi ăise:

„Scumpe amice! vorbele bune, fără îndoelă sunt
de laudată, dar faptele sunt și mai de laudă. Este
mai bine se încungiuri nenorocirea, de câtă sė aibi
prilegiă a mângăia pe cei nenorociți. E ună pėcată
de mórte, că părinții, ducėndu-se la lucrulă câmpu-
lui, își lasă copilașii acasă, fără nici o grijă. E pė-
cată pentru că se calcă datořiile de părinte și e pri-
mejdiosă atătă pentru ei câtă și pentru alții. De ce
nu se înființeză și la noi o casă de îngrijire pentru
băeți mai mici, o așa numită grădină pentru co-
pii, după cum se află în multe orașe și sate. Asta
se póte înființa cu bani puținii și părinții se scutescú
de spaimă și grijă, ba și de nenorociri, când sunt
nevoiți a se depărta de a casă ca să lucre și sė căș-
tige ceva.“

Alexandru clătină din capă și mărturisi curată

că dânsulū nici n'a vĕdutū nici n'a auđitū vr'o dată de asemenea grădină.

Preotulū uimitū de asta îi dete deslușire, ȑicĕndū: „Copilașii, cari nu sunt încă de școlă se dau în grija unei femei înțelepte. Astă femeia păzesce tótă ȑiua, se jócă cu ei prin odaiă séu pe timpū frumosū, afară, îi deprinde la curățeniă, la ascultare și jucându-se cu ei îi învĕță totodată și câte ceva folositorū. De mâncare le dă, ceea ce li se trimite diminĕța.“

Alexandru asculta cu mare luare aminte la vorbele preotului. După aceea clătinându din capū, ȑise, cu față gânditoare: „Ȓĕranii noștri sunt încă partea cea mai mare neînvețați. Mulți părinți sunt ómenī fără consciință, cari se îngrijescū cu multū mai bine de porcii, de caprele și de vacile lorū, de câtū de copii lorū. Mī-e témă că decă vorū sci că copii lorū se află la locū sigurū, vorū uita și mai tare de datorințele lorū de părinți. De altă parte nu credū sĕ fie potrivitū, ca pe bieții copilași sĕ-i chinuescī cu învĕțatura, înainte d'a împlini anulū alū șeselea. E pré de vreme. Într'o vĕrstă așa de crudă, înainte de tóte trebuie sĕ grijĕscă omulū de sănĕtate, de întărirea puterilorū, cari sunt atătū de slăbuțe.“

Preotulū nu putu ȑice că observările învĕțătorului prevĕdĕtorū ar fi cu totulū fără temeiu, totuși puse următórea întrebare: „Óre este dreptū că părinții ar perde mai tare simțulū de datorință părintĕscă și alipirea cătră copii atuncea, când ar sci că copii se află ȑiua întrĕgă sub pază bună, de câtū atunci când sciu că se află fără nici o grijă? Altcum, adause mai departe, nu e vorbă ca micii copilași sĕ învețe în grădina despre care e vorba, a ceti, a scrie și a face cine scie, ce socotelī, ci ca jucându-se, sĕ vĕdă deosebite lucruri, să le învețe mai multū numele.“

Lucrulū acesta le folosescē fórte multū, pentru

că jucându-se, nu numai că își deprindă și întăresc slăbuțele puteri trupesci, dar își deprindă totu odată și puterile sufletesci.“ Afară de acesta preotul aduse și exemple din grădini, pe cari le văduse cu ochii, și binefacerile acestor așezăminte le dovedi atât de limpede, în câtu Alexandru, luminat pe deplin, îi întinse mâna dîcîndu-i, că planul acesta trebuie să se ducă în îndeplinire.

Din estu minutu Alexandru se cugeta mereu cum să începă lucrul. Mai întâiu se înțelese cu bravul învățatoru Bucurū, care se căsătorise de curîndu. Soția acestuia, ajutată de bărbatul ei și de Irina, se învoi să-și ia asupra-și îngrijirea copilașilor. Alexandru vorbi cu Ciupercă, care avea o odaie mare. De altă dată acesta în tôte Duminecile era îndesuită cu beutori și jucători de cărți, — acum stetea părăsită și gólă. In dosul casei, ca și căutată anume, se afla o grădină largă, care putea sluji cum trebuie pentru jucăriile băieților. Mai vorbi Alexandru cu deregătorii satului, cu cei trei-zeci și doi din societatea secretă și cu alții mai mulți din comună. Preotul îi sta pretutindenea în ajutoru cu sfatul și cu fapta. —

După ce se pregătiră tôte bine, într'o Duminecă după améđi, fiindu adunatu érá satulú întregu, Alexandru pășeste înainte și începe astfelu :

„Ómeni buni! Norii de fumú și sulurile de flacări cari le-ați văđutú deunăđile în Purcăreni, ne-au doveditú în modú înspăimîntătoru, câtu este de primejdiosu a lăsa băieții singuri, câtu e țiulica de mare, fără nici o supraveghiare. Aduceți-vé aminte de înfricoșata mórte, care a răpitú fetița unui săteanu, când biata copilă s'a înnecatú în báltóca de gunoiu neacoperită. Vi s'ar puté spune încă multe nenorociri de acestea și multe altele se potú încă întêmpla,

Am cetitū undeva următórea întêmplare: O mamă avea de lucru câte-va césuri afară din casă. Ce se facă în timpulū acesta cu băiețica de doi ani? Nu avea pe cine se lase cu dênşa. Ce se gândesce femeia nóstră? O înfășură bine și o légă țépănū în legănuțū. Pe urmă se depărtéză liniștită. Copila, plânse și se svêrcoli până a adormitū. Când se întórse însē muma și voi sē între în casă, étă se întêlnesce în ușă c'unū porcū alū vecinei, plinū de sânge... Alergândū la legănuțū, găsi copila sfășiată...“

„De aceea, ca sē încunjurămū asemenea nenorociri, aideți, sē facemū cum facū și 'n alte comune. Acolo ómenii cuprinși cu lucru a casă séu la cãmpū și carī, prin urmare, nu potū îngriji singuri de copii lorū, îi trimitū în satū la o femeică cu minte. Asta îi îngrijesce, le dă mîncarea trimisă de părinți, se jócă cu ei și-i ține în bună rënduială până de cătră séră.“

Alexandru desfășură lucru din firū în pěrū. Propunerea lui le plăcu mai multora, cu deosebire plăcu partea în care se dicea, că asta nu va costa alt-ceva decâtū mîncarea copiilorū. Ciupercă dete odaia și grădina pe lângă o chirie fórte cumpêtată, ér tênëra soțică a lui Bucurū se făgădui, că, pe lângă o simbria amêsurațā, ia asupra-și sarcina d'a îngriji de copii. Chiria și simbria hotărîră cu toșii sē se acopere din lada satului și din dăniile cãtorva ómeni mai cu stare. Celū puținū sē se facă o încercare.

Vorbi și preotulū cu multă înțelepciune și evlavie. „Nu este bine,“ dîse dênsulū, „ca băieții cu carī D-șeu a binecuvêntatū pe părinți, sē-i lăsămū se crească selbaticī ca vitele. Din contră, sē-i deprindemū de vreme cu supunere, iubire și cu frica lui D-șeu. Isusū Christosū înc'a dîsū: Lăsați pruncii sē vină la mine.“

În sfârșit ū vorbiră și câțiva fruntași mai pricepuți, cari părtiniau propunerea. „Noi avem păzitori de cai,” diceau aceștia, „de boi și de oi, de-oparte ca vitele să nu facă pagubă, de alta, ca să nu le mănânce fierele sêlbatice. De ce să nu îngrijim cel ū puțin tot ū așa și de copii noștri?”

Astfel ū se învoiră cu toții asupra planului, remânându în voia fiecărui a se însciința cu băieții la învățatorul ū Bucur ū.

La început ū era mic ū numêrul ū copilașilor ū încreduți noului aședemênt ū. Pilda unora însê atrase și pe ceilalți, mai vêrtos ū fiindcă chiar și unele familii alese încă-și trimiseseră copii acolo.

În sfârșit ū soția lui Bucur ū fu silită sê-și ia și ajutore pe lângă sine, cari se 'mbiară a veni fără nici o plată pe rênd ū. Irina și Alexandru se arêtară asemenea foarte sîrguitori, până se puseră tôte în bună rênduială; tot ū astfel ū și bunul ū părinte și alte gazde de trêbă din sat ū. La început ū multe mame alergară sê vêdă, ce fac ū micuții în scôla lor ū de sub mâna soției lui Bucur ū. Ele nu găsiu cuvinte destule ca sê laude în de-ajuns ū întocmirile minunate.

Dar și era lucru frumos ū și înveselitor ū a privi la ocupațiile pline de sgomot ū ale cetii de copilași, cum unii se jucau împreună, alții povestiau, alții săriau și jucau, alții se certau, alții dormiau, alții érá stetêu în jurul ū îngrijitôrei și ascultau istoriôrele, ce le povestia acêsta.

Când apoi îngrijitôrea, numită și inspectôră, dedea semn ū cu un ū clopoțel ū, se făcea deodată tăcere. Fetite și copilași se aședau învrêstați pe lavițele lungi și jôse. Pășia apoi înainte inspectôra, ori învățatorul ū și le arêta diferite lucruri: o pasere în coliviă, o haină, un ū globuleț ū, o sabiă, o pômă, și altele, și întreba, cum se chiamă obiectele acestea, séu spu-

néu ei însişî mai întâiu numele lucrurilor şi apoi copii repetau după ei. In chipulă acesta învăţau a cunósce şi a numi deosebite lucruri, cu alte cuvinte învăţau a vorbi. Bucurosă ascultau micuţii şi la ce se întrebuintează una şi alta, la ce folosesce, la ce strică şi din ce se face.

De altă parte îţi rîdea inima, vedëndü de pildă, că, pe când cei mai micuţi îşi făceau jucării, cei mai mărişori se adunau în jurulă inspectórei, care lua o colă de hârtiă albă, o ridica în susü şi întreba: „găciţi, unde cresce hârtia?“ Copilaşii, ca nisce bătrâni începü a rîde cu hohotü de întrebarea pusă şi strigă: „ei! hârtia nu cresce pe câmpü; ea se lucră în fabrici.“ După asta se arëta o sdranţă de pânza şi inspectóra spunea, cum se face din ea hârtiă. Apoi le spunea, cum cresce cânepa şi inulü pe câmpü, cum se rupe cânepa, cum se melită, cum se hecelă, cum se tórce şi cum se ţese pânza. Pe urmă, când acësta nu mai este de nici o trebă, se folosesce pentru hârtiă. Istorisirea acësta le făcea petrecere şi căşuna bucuriă micuţilor. Cu privilegiulă ăsta li se arëta sëmënţa, planta, fuiorulü, aţa şi celelalte.

Când era timpü frumosü cëta întrégă de copilaşi bâjbăia prin grădină: cânta, săria, se punea în rëndü şi se juca d'a soldaţii. Inspectóra înfăţişa pe generalulü, din cei cari puteau numëra de la dece până la două-deci se făcea căpitanulü; se puneau së mérgă în marşü, së se abată la drepta, la stânga; cu rënduri singuratice se făcea triumghiü, pătratü, cercü şi altele. La tóte acestea preotulü scia mai bine së dea sfatü şi exemplu.

De atunci totdeuna s'a ținutü în Bogata o şcolă de băieţi mici. Ce e mai multü, chiar la anulă, mulţi părinţi dăruiră bucurosü câte o sumuliţă pentru simbria inspectórei şi a ajutórelorü. In Purcăreni şi

în alte sate dimprejură ómenii urmară în curëndu pilda celorú din Bogata, pentru că vedură, cum copii de aici chiar și cei mai sërăcuți erau mai curăței, mai ascultători, mai cu minte, de câtú airea.

Astfelú nenorocirea cășunată de unú focú și pri-mejduirea unei copile au adusú tericire și binecuvântare în multe familii.

20. Ce se vorbesce în lume și în țeră despre Bogăteni.

În orașú și în satele vecine se vorbiau multe despre sáteniú din Bogata. Până acum nu le đisese nimeni de câtú prăpădiți. Bogăteniú erau vestiți de bețivi, de ómeni, cari facú datorii, cărora nu le poți credita nici baremi doi potori. Acum era lucru de totú ciudatú. În satulú lorú și se părea, că nu mai sunt coldanii de mai 'nainte. Casele lorú frumoșe și curate, pe ulițe, în dosulú caselorú, în grădiní, totulú era în cea mai bună rënduielá. La ei era mai curatú și mai plăcutú chiar de câtú în cele mai bogate sate. Véra desú de diminéță, vedeai bărbații, femeile și copii în câmpú la lucru. Unii cărau și ímprăștiau gunoiú; alții smulgeau buruenile, curățiau locurile de pietrii și lemne. Totdéma aveau ceva de lucru. Și era o plăcere sê-i veđi lucrândú. Erau sprinteni și iuți în tóte. Décă în orașú ar fi fostú nevoie de lucrători cu palma, Bogăteniú erau mai íntáiú căutați. Orășenele, când se duceau în piață se cumpere, totdéma cumpérau mai bucurosú dela femeile din Bogata, pentru că acestea erau cele mai curățele: cu ii albe ca spuma, cu haine curate, cu mâni curate, — íncátú d'a dragulú sê fi cumpératú de la ele legumi, smântână, lapte și altele.

Locuitoriú din Bogata erau sëraci, asta se scia bine. Dér pentru datoriile lorú plátiau dobêndile tot-

déuna la timpŭ, și ceea ce era lucru cu totul neobiciuitŭ, unii din ei încă avéu bani în orașŭ dați cu camătă. În chipulŭ acesta ómenii noștri își câștigară creditŭ. Când preotulŭ Iulianŭ, orî învătătorulŭ Alexandru punea pentru săteni o vorbă bună, atunci fiecare le da mai bucurosŭ lorŭ împrumutŭ, de câtŭ altora din alte sate. Cei cu capitale împrumutau mai bucurosŭ pe lângă camete cumpătate, pentru că sciau înainte, că sunt sigure și capetele și dobândile. Acésta a fostŭ de mare folosŭ pentru săteni. Pentru că acum cei cu datoriile puteau lua banii cu interese mai puține, ca să se plătescă de datoriile cele vechi.

Despre Bogățeniŭ noștri se vorbeau multe și mărunte. Să șicea, că au unŭ preotŭ harnicŭ și unŭ învătătorŭ cu minte. Totuși pentru mulți era o gâcitóre, adecă unŭ lucru greu de înțelesŭ, căci unŭ preotŭ și unŭ învătătorŭ încă nu suntŭ în stare să facă tóte, și apoi fiecare preotŭ de la sate și fiecare dăscálașŭ se credea totŭ așa de cu minte, decă nu și mai cu minte ca cei doi din Bogata. Lucrulŭ acesta dete multă bătaie de capŭ. Tăraniŭ dimprejurŭ ținéu una, că nu e lucru curatŭ. Ceva despre Alexandru se aușise... Să aușise, că sapă comori și că învătă și pe alții din satŭ să sape. Din pricina asta ómenii necăjau adesea pe cei din Bogata, că ei sapă la comori.

Și apoi, ȕeu, era și minune. Bogățeniŭ aduceau la tângŭ felŭ de felŭ de lucruri și nu se scia de unde. Brânza lorŭ, pómele, inulŭ, cânepa și bucatele, tóte erau bune. Băieții vindeau prin cetate florile cele mai frumoșe. Faguri de miere, miere și céră aveau mai cu prisosință de câtŭ tóte satele dimprejurŭ. Se scia bine, că nu aveau cine scie ce cireși însemnate de vite. Unele familii aveau cam câte doué vaci și

două capre. Cu toate astea, ómenii sëraci, cu o vacă aduceau la tîrgü cîte o majă de brînză și boțuri mari de untü de celü mai bunü. Era lucru neînțelesü, cum se póte face dela o vacă atáta brînză și atáta untü. Totü așa tótna. Cine avé soiurile cele mai bune de póme, merele și perele cele mai gústóse? Cei din Bogata. De unde a resăritü deodată schimbarea asta, numai în câți-va ani?

Bogățeniü, de multe ori, trebuiau sê rîdă singuri când satulü lorü se numia în glumă Satulü cu comorile.

Fiindü cá Alexandru sê pricepea la pomăritü, ori unde scia în cetate unü soiu bunü de póme, se ducea și cerea crenguțe pentru altoiu, a casă avé la îndemână tinerimea, care învêța dela elü altoirea, în-oculara, și umbla cu pomii întocmai ca nisce grădinari iscusiti. ~~BC~~Unelte Caveau de totü felulü și acum în drépta și în stînga, în grădină și la câmpü, sătenii voiau sê aibă totü póme bune. Se altoia de-a dragulü. Unii își aduceau pomi sêlbatici ca sê-i altoiască, unii semênau sêmênțe și întocmeau școle de pomi. Fiecare voia sê facă mai bine ca celalaltü, și fiecare vrea se aibă lucruri mai bune ca celalaltü.

Acum vedeau orășeniü, de unde vine, cá cei din Bogata aveau totdeuna póme mai frumoșe și mai bune, din cari scoteau frumoși bani în anii roditori. Prin urmare lucru nu era nici de cum făcatură. Dér a nu avé ciređi mari de vaci și totuși a produce atáta brînză și untü ... totü nu e lucru de tóte đilele.

Măiestria acésta o vêduse și o învêțase Alexandru într'unü satü óre unde, pe cândü fusese în rêsboiü. Era unü lucru de minune. La începutü nu voiau sătenii sê primescă sfaturile lui Alexandru; mai târđiu însê i se arêtară fórte recunoscători. Alexandru întroduse lucrulü acesta în modulü următorü.



Se duse la cei din societate, cari aveau vaci și le duse: „Vedeți, voi aveți slabă câștigă delă vacile vóstre. Delă o singură vacă ar trebui să scóteți pe ană celú puținú 50 până la 100 fioriní. De voiți a face prinsóre (a vè rëmăși) cur mine eu sunt gata. Mai câștigați încă pe câți-va, care au vaci, atunci o să vè arëtú ce este de făcutú.“

Găsindu-se numărulú trebuitorú de vaci, duse Alexandru: Ei, acum țineți-vè, lucrulú nostru va merge cum se cade. Elú cunoscea unú baciú de trebă și harnicú, care era meșterú la făcutú de brânză și untú. Acestuia îi făgădui o simbria de douë sute de fioriní pe anú.

Din acești bani ciobanulú era datorú să-și cumpere și pânzăturile și trențele de spălatú de care avé lipsă la facerea brânzei și la ținerea curată a vaselorú și a mărfei. Vasele de fierú și sarea le cumpëra Alexandru pe socótelea tovarășilorú, dintre cari se aleseră pe anulú întâiú trei inși, ca să supravegheze.

În cârciuma de odinióră „la vulture“ era loculú celú mai potrivitú pentru a face brânză. Aici se afla o pivniță bună și rece pentru lapte. Proprietarulú se învoi a da casa deóre-ce dënsulú avea cincí vaci și voia însuși să vedă, ce câștigú póte se ésa. Mai trebuia să se cumpere lemne pe cheltuiála tuturorú. După acestea Alexandru hotărí o ți, când toți cari se țineu de noua brânzăriă, trebuiră să-și aducă laptele în vase câtú se póte mai curate. Dēcă vasulú nu era curatú, baciulú nu primia laptele. Asta era lege, care mai târziu se făcu și mai aspră.

Ciobanulú mësura laptele și însemna câtú a adusú fiecare. De adusú aducea de obiceiú diminéța și séra. A aduce lapte delă vaci străine era opritú cu totulú totú.

Totū laptele dintr'o ȃi ciobanulū flū mesteca la olaltă și pregătia din elū brânză și untū. Zărulū flū folosiau pentru îngrășatulū rîmătorilorū.

Acum venia întrebarea, alū cui e untulū și brânza din fiecare ȃi?

Tréba se regulă așa: După ce vedea câtă brânză și untū se pôte scóte din totū laptele, se socotea câți punți vine pe fiesce care din tovarăși. Incepea apoi rëndulū celū cu lapte mai multū. Acesta lua totū ce se pregătia într'o ȃi, séu în mai multe ȃile după olaltă. După elū urma alū doilea, alū treilea și așa mai departe. Ăstū modū fiecare trebuia sē aștepte până atunci, până când aducea atâta lapte în câtū să pótă avé dreptulū a lua singurū ce pregătia ciobanulū într'o ȃi.

Untulū ilū puté lua fiecare în ȃiua în care se pregătia, pentru că era gata de totū. Brânza însă remânea în pivniță până se întăria și se făcea cum se cade. În fiecare ȃi, acela cui îi venia rëndulū să priméscă untulū și brânza, era datorū a da ajutorū ciobanului, a-i aduce ștergare curate, pânzături și alte, ce erau de lipsă.

La începutū nu le prea venia sătenilorū la socotélă. Fiecare gândia că pierde. Când însă primia de odată o mulțime de untū și de brânză, era nespūsū de veselū. Cam pe la sfêșitulū anului sē calcula venitulū anualū alū unei vaci la 100 fl., și încă după subtragerea tuturilorū cheltuelilorū. Frumósă dobêndă, nu e așa?...

Acum înțeleseră ómenii, cum se face, de au așa frumosū câștigū. Pentru că cu câtū laptele era mai próspêtū și mai multū, cu atătū mai bunū era untulū și brânza, ce se pregătia din elū. O familiă singurā nu puté avea așa ceva. Mai departe: de altă dată multe cofe de lapte se stricau séu se mâncau prin fa-

mili, acum se puneau cu interese în pivnița brânzării. Mai 'nainte ómenii séu nu se pricepeau se facă brânză, séu perdeau pré multă vreme cu făcerea ei, séu chiar nu aveau vreme de ajunsă.

Astăđi tóte acestea sě făceau singure. Odiniórá fiecare avea trebuința de o mulțime de lemne; astăđi se făcea mare cruțare cu lemnele.

Căți-va săteni se încercară la începută, ce e dreptă, sě înșele cu laptele; dar în curéndă se statoriră legi așa de aspre, încătă niměnui nu-i mai plesnia prin minte sě înșele, decătă numai cândă ar fi vrută, dreptă pedépsă, să-și piédă totă laptele și sě fie scosă din societate.

Aședământulă acesta însě mai aduse cu sine încă ună bine, la care nu gândise nime mai 'nainte. Adecă, de óre ce fiecare ar fi adusă buerosă câtă mai multă lapte ca sě capete și mai multă brânză și untă, de aceea fiecare își grijea vacile mai bine ca mai nainte, fiecare cultiva felă de felă de soiuri de ierburi, care de care mai nutritóre; fiecare își ținé acum o vacă mai mare, oră se căpuia cu douě în locă de una. Și, fiind-că zăcea în interesulă fie-căruia ca sě nu ducă nimeni lapte dela vre-o vacă nesănătósă séu de curéndă fătată, cei trei supraveghietóri aveau putere și dreptă a cerceta grajdiurile oră când, la jumětate de ană însě erau datori chiar a le cerceta. In modulă acesta se purta multă grijă pentru sănětatea viteloră.

21. Noulă diregėtoră și cărciumarulă Buturugă.

„Alexandru totuși e ală dracului omă și mare strigoiu“ điceau săteni rđdéndă, când acesta arėta ceva și eșia bine. Și cam tóte eșiau bine ce începea elă, pentru că nu începea nimică fără judecată; nu se pripea în nimică, ci lucra pasă cu pasă, și nici

odată nu-și lua mai multă pe umeri, decâtă era în stare să ridice.

Ar crede cineva că învățătorul și iubita sa Irina voră fi fostă înglodată în lucru până la grumazi. Nici de cum. Elă sciu se întocmescă tóte astfelă, ca o mare parte din lucrulă lui să-lă îndeplinescă alții. Chiară și în școlă avea puțină de lucru, pentrucă aci își crescuse ună ténără dibaciu, anume Teodosie Bucură. Acesta era din părinți sėraci. Alexandru îlă luă la sine, îi dete costă din bucătăria comună și-lă pregăti pentru școlă.

Bucură într'atâta se deprinse, încâtă îlă putea înlocui cum se cade pe învățătoră. Copilașii încă iubeau pe Bucură, pentru că era blândă și pretinosă și îi înlesnia în învățatură mai multă decâtă Alexandru, care acum țile întregi își căuta de lucrulă câmpului și se umplea de bucură, vedēndă că în sată se schimbă pe rândă tóte spre bine.

Și dēu, era mare lucru să veđi ómeni mai 'nainte bețivi, sėrântoci, cum se scăpau de datori și cum casele loră se făceau din ți în ți totă mai arētătóse; de altă parte țeranii odinióră cu stare bună, dar cari rămăseseră în deprinderile loră, sėrăciau vedēndă cu ochii, pentru că nu-și grijeau averea și să îmbėtau și jucau cărți.

Cei treideci și doi tovarăși ai lui Alexandru se ținēu voinici și totdeuna erau în frunte la ori-ce întreprindere, ce le propunea dēnsulă. Pilda loră îndemnă apoi pe mulți vecini, să-i urmeze. Flăcăian-drii pe cari îi învăța Alexandru Dumineca și fetițele cari învățaseră a cósă ca Irina, încă ajutară multă la îndreptarea părinților. Unii însă rămăseră totă ca vai de ei și nu se puteau îndrepta în nici ună chipă. În fruntea poporului stricată stetea Buturugă. Acesta era dușmană de mórte ală tuturoră întreprinderiloră

nouă. Elu înjura asupra tuturorū urzitorilorū acestora, și ȃicea, cā prin ei se stricā legea pārintescā; ȃicea cā trebuie sā se schimbe lucrurile ērāși cum au fostū mai demultū, pentru cā altfelū nu mai merge. Preotulū însē, care-lū cerceta adeseori ilū ținea în frēu, în cātū nu putea sē strice multū.

Intr'aceea se întēplā, cā Buturugā își perdu razēmulū celū mai mare alū sēu, adecā pe alū treilea juratū comunalū. Acesta bāgase de multū de sēmā, cā economia lui merge ca raculū și din supērare sē dete la bețīā, încātū nici o ȃi nu mai era trēzū. Acum, ca sē se îmbogățescā iute, începū a juca la lotēriā pānā rēmase ca degetulū. Pe urmā venirā creditorii și-i luarā totū ce-i mai rēmāsese.

Trebuia acum sē se alēgā diregētōri noi. La alegere se desbinarā ómenii în douē părți.

Mișeii voiau pe unulū sēu, doi de pānura lorū, cārora le erau datorī. Cei de trebā însē nu voiau în nici unū chipū. Era mare cērtā între Bogățeni. Mulți întrebau pe preotū ce sē facā, cānd acesta îi cerceta dupā obiceiū.

„Mē mirū într'adevērū fōrte“, le ȃise preotulū, „cā nici unulū din voi nu și-a adusū aminte de acelu bārbatū vrednicū, care v'a fācutū atāta bine, care e atātū de cuminte și prietinosū... vreau sē ȃicū de învētātorū. Dēcā ilū veți alege pe dēnsulū, alegeți în capulū vostru unū omū potrivitū. Adevēratū, cā elū nu este omulū care se îndēsā la deregētōrii. Insē tocmai de aceea trebuie se gāndiți la elū mai întāiū. Aceia, cari se îmbulzescū la deregētōrii, de obiceiū au alte scopuri, sunt sumeți, cu nasulū pe susū; iubitorī numai de sine și nu vreau binele comunei, ci numai mulțāmirea îngāmfārii lorū.“

„Este fōrte bine,“ adause mai departe preotulū, „cānd se alege unū omū cu dare de mână de juratū,

Însă nu averea, ci lăpădarea de sine este virtutea cea mai mare. E vai de acea comună, care alege de deregătoru pe acela, căruia îi sunt datorî cei mai mulți sătenî. Aceluia îi dau puterea în mână și-lă facu judecătoru chiar în causele loru proprii. Prin nebunia loru se facu de bună voiă slugile unui chinuitoru alu satului. Dér mai bine se se alégă unulu, care scie ținé în frêu și pe celu mai împietritu cămătaru și pe celu mai bogatu jăfuiitoru. Unu capu bunu face multe dar unu omu de omeniă face cu multu mai multu. De aceea întrebați-vé mai întâiū: este óre cutare omu de omeniă? ajută bucurosū? După aceea, are înțelepciune destulă și nu e datoru la nici unulu din cei avuți? — Judele unei comune trebuie se fiă neatêrnătoru, căci décă atêrnă de altulu, nu elū este jude, ci creditorulū lui, de care are frică pururea.“

„Nu puteți greși așa de ușor în alegerea celui mai vrednicu. Gândiți-vé numai puținū pe cine a'ți lăsa pe patulū morții de pildă mai bucurosū tutorū pentru orfanii rēmași după voi fiindū convinși, că acela va îngriji de fericirea iubiților vostri? Ei, pe unulu ca acesta îlū faceți deregătoru! Séu, când ar trebui se întrați în slujbă la vr'unulu din sătenî, pe care vi l'ați dori mai bucurosū de stăpânū? Éta, pe acesta-lū alegeți juratū!“

„Décă într'o comună, cei mai mulți din deregătorî au voință bună și suntū ómenî statornici, cu nume nestrictă, cari urăscū nedreptatea, atunci ușorū se găsesce sfatū bunū la tóte. Unu singurū capu bunū este de ajunsū. Trei capete bune, fără inimă bună, nu se suferū împreună. Pentru că fiecare vrea se pricépă mai bine ca celalaltu și astfelū se nasce între ei cêrtă și neunire, care se lățese apoi și peste comună.“

„Spuneți-mi, care este mai bunū părinte pentru

copii săi, care este celū mai bunū stăpānū? De sigurū acela, pe care servitorii îlū slujescū bucurosū și cătră care au atragere, avēndū totodată respectū față cu dēnsulū; acela, care în economia sa tōte le regulēză cu îndemānare, fără sgomotū, fără cērtă și māniă, încātū tōte se facū ca dela sine. — Pe unū astfelū de bărbatū faceți-lū părinte alū comunei.“

Așa grāi înțeleptulū preotū și acum fiecare gândia altfelū de cum gândise mai 'nainte. Și când se strînse satulū ca sē alēgā pe doi dintre deregētorii, după multă gâlceavă se aleserā Alexandru și mo rarulū.

Cestū din urmă însă nu primi, sub cuvēntū că este socrulū lui Alexandru și că nu e bine a se alege doi membri dintr'una și aceeași familiă. Astfelū în loculū lui se alese Vasilie Bradu, unū omū tăcutū, muncitorū și cu minte.

Sfērșindu-se alegerea, Buturugă vedea totū stele verđi înaintea ochilorū. Elū totū mai avea nādejde că și Alexandru se va mulțami de deregētoriă. Dar se înșela. Alexandru mulțami sātenilorū pentru încrederea pusă într'ēnsulū și recomandă de învățatorū pe iubitulū sēu Bucurū, care și fu alesū în locu-i.

Buturugă se duse acasă ca și opăritū. Aici își rēsufli māniā mai întâiū asupra pisicei, care îi venise înaintea cu lingușiri; după aceea asupra cățelușului, care voia sē-i sară prietinesce pe genunchi; apoi asupra slujnicei, care nu-lū înțelese îndată, când îi ceru unū paharū de rachiu; pe urmă asupra femeii sale, care ținea, că Bradu este omū de trēbă.

22. Staululū comunalū trebuie măturatū.

„Dōmne, Dōmne!“ striga Buturugă și se scārpina în capū, când își aducea aminte ce a ajunsū Alexandru în comună. Totuși după ce se mai rēsgāndi,

d'o dată ca săgéta se duce dreptu la Alexandru acasă, îlu îmbrățișeză ca pe unu tovarășu vechiu, îi gratulă din tótă inima și-i dîce, că d'aci înainte se fiă prietiniî cei mai bunî și sê trăescă ca nisce frați.

Irina se miră de pretinia grăbită a cârciumarului, și după ce acesta se depărtă dîse cătră barbatulū sêu: „Alexandre, Alexandre, mai bine era decă n'ai fi primitū deregétoria de juratū! Buturugă nu este cu inimă curată. Elū îți va săpa grópa și te va face sê cađi în ea. Alexandre dragă, feresce-te de Buturugă!“

Alexandru sărută fruntea înnorată a Irinei și-i dîse: „Buturugă nu e cine scie ce lupū turbatū. Vêdū bine că este numai o mătă fricósă, lingușitóre, care pândesce într'ascunsū, dar îi voiū cionta eu ghiarele!“

Adunându-se într'aceea deregétoria pentru întîia dată, Bradu și Alexandru cerură înainte de tóte protócolele și socotelile comunali. Aici tóte se găsiră în nerênduêla cea mai mare.

Multe lucruri nu erau de locū petrecute în protócolū. Comuna era datóre cam la șepte miî de fiorinî. Aprópe jumétate din aceștia era datóre cârciumarului Buturugă, căruia i se plătia douê-spre-dece la sută, pe când elū luase împrumutū numai cu șepte-optū. Intre cheltuelile satului erau trecute totū felulū de spese de ale deregétorilorū de mai 'nainte; de pildă, pentru că s'au dusū, cine scie până unde, ca să se uite la ceva, despăgubirî pentru cine scie ce lucruri de nimicū, și alte socoteli deosebite nu se alăturaseră nicăirî, ci erau totū sume rotunde, adecă fiorinî întregî. Totū așa era și cu venitele spitalului comunalū, și cu ale fondului sêracilorū. Cu averea vêduvelorū și a orfanilorū încă nu sta lucrulū mai bine. Din pădure, în conțelegere cu pădurarulū, se tăiau și se vindeau lemne în folosulū comunei, fără sê se scie unde au întratū banii.

Va se ȃică, averea comunală se chivernisise rău, socotelile se purtaseră rău. De altă parte se vedé curatú că diregétorii nu-și pré uitaseră de sine. Ce e mai multú se descoperi, că pentru unú prețú de nimica, de o mie fioriní, se vënduse unú hotarú comunalú fórte întinsú. Hotarulú ílú cumpérase deregétorii, baníi nu erau plătíți, interese de cincí aní ca'n palmă. Se descoperi mai departe, că íncă cu unspredece aní mai 'nainte, Buturugă íntelesú cu ceilalți diregétorii, luase în numele comunei unú ímprumutú de patru mii fioriní. Ca zălogú erau depuse pădurile satului. Comuna plátia interesele cu tóte că baníi remăseseră în mánile deregétorilorú.

Alexandru se turburá în inima sa de atáta mișeliă și ȃise: „Ómeníi m'au alesú în deregétoria satului, dar eu găsescú aici grajdiulú adecă staululú satului, și íncă plínú de necurațenia și stricăciune. Dar vomú curăți noi staululú, chiar de ar străbate mirosulú prin țera íntregă. Voi, ca jurați, n'ați lucratú pentru binele comunei, din contră, l'ați cálcátú în picíore. Voi, párinții veduvelorú și orfanilorú, ați furatú dela copíi voștri, ér sêrmanilorú leați aruncátú pâne muceđitá, pe când voi ați íntinsú mese cu felú de felú de máncaři și bėuturi. Pe acela, care lipsitú fiindú, a furatú de pe câmpú o mână de fasole, l'ați aruncátú în temniță; voué ínsé, din baníi furați de la comună, moi periní v'ați pregátitú. Voi, viperilorú, carí vorbiți totú de dreptate, vė ímbuibați în nedreptăți: voi carí totú déuna aveți în gură vorbe sfinte și în pieptú pe diavolulú — mé jurú, că veți secera ceea ce ați semėnatú: pentru íngâmfare sėrăciă; pentru hotiă spândurátórea!“ —

Auđíndú Buturugă acestea, tremura ca varga de frică. Elú aruncă tótă vina asupra soșilorú sėi de mai 'nainte și plângėndú, căđu în genunchi ína-

intea lui Alexandru și-lă ruga, să nu-lă nefe-ricéscă.

Dar încă în ziua aceea Alexandru descoperi mai mariloră tótă starea lucrului. În comună întrase o frică mare și o îngrijire obștéscă, pentru că nimeni nu cre-đuse, că deregëtoria sătéscă de mai 'nainte să facă hoții așa de mari.

Mulți nu voiau să crédă de loc, đicëndü că Ale-xandru este unü clevetitorü și unü omü de nimicü, care umblă să-și câștigue védă și să pună capulü la nisce ómeni nevinovați. Buturugă alerga prin satü în tóte părțile, cerea dela prietiniü lui totü felulü de adeverințe, ca să se póta ápëra împotriva grelelorü învinuiri. Dar prietiniü lui cei mai bunü dedeau din umeri; nu mai voiau să scie nimicü de elü. In-tr'aceea să și ivi în satü o comisiă de cercetare. Acum se descoperiră tóte mișeliile. Buturugă fu prinsü și dusü înaintea judecătoriei, ca să fie judecatü. Din deregëtoria satului fu datü josü și băgatü în temniță. Avera lui o luă comuna dreptü despăgubire pentru păgubile ce le suferise. Așa sfërși cărciumarulü su-mețü pentru că averea câștigată pe nedreptü nu e de nici unü folosü, și îngâmfarea se arétă totü déuna înainte de cădere.

Alexandru se denumi acum de întâiulü deregë-torü în comună. De alü treilea tovarășü i se dete unü omü cinstitü din satü. Preotulü Iulianü ținu o predică plină de învățatură asupra acelorü întêmplări înspăimântátóre. „Dêă părinții au copii de nimicü“ đise dênsulü, „atunci trebuie să bagi de vină numai copiilorü, dar totü odată încă mai multü părințilorü, pentru că nu le-au datü crescerea cuviinciósă și, decă într'o comună se lătesce nerușinarea, serăcia și peca-tulü este o dovédă, că deregëtoria satului nu-i de nici o trébă. Ea pórtă vina la tótă nenorocirea. Dar D-đeu nu lasă pe nimeni nepedepsitü.

23. Datoriile trebuie să se ștergă.

Alexandru avea acum foarte multă de lucru. Și nu scia nimeni ce gânduri are el. Acuși mergea afară la câmp, acuși petrecea zile întregi prin păduri, acuși se ducea la oraș.

„Sărace Alexandre,“ suspina Irina, când îi eșia seara să-lu întâmpine în capul satului, „de ce te zoresci atâta, de ce te necăjesci, sârmauulă de tine? În sfârșit totu numai nemulțămire și supărare vei secera pentru toate ostenelele tale!“

„Nemulțămirea,“ răspuse Alexandru, „este banul cu care plătesce poporul mai adese-orî binefacerea. Inse acela ce se află în fruntea unei comune, trebuie să se gândească la D-șeu și la datorințele sale, ér nu la rêsplată și mulțămire. Veđi draga mea, D-șeu resplătesce în sfârșit totu binele întocmai cum pedepsesce și rëul!“

Așa grăia Alexandru și făcea, ce trebuia se facă.

Comuna mai remăsese datóre peste șese mił fiorinî, parte de pe timpul rêsboiului și a scumpetei, parte din cauza economiei rele a deregătoriei de mai nainte. Alexandru se gândia șaia nóptea, cum s'ar putea scăpa comuna de astă sarcină, séu cum și-ar puté-o micșora celú puțin.

Când planulú fu chibzuitú în de-ajunsú, îlú descoperi și celorlú lalți diregători, carî dupá o îndelungată cugetare îlú găsiră bunú și șaierá; „Dare-ar D-șeu să se póta plăti datoriile! Atunci érá ar sci totú insulú ce are și ce n'are și am resufla mai ușorú; n'ar trebui să ne gândimú totú la camete!“

Se cercetará și prețuirá locurile fie-căruia, ca să se scie, cam câtú are unulú, și ca pe viitorú fiecare să plătescă darea dupá dreptate. Pe urmă totú insulú trebui să se ducă la diregătoría satului, se arête, și

să dovedescă cu câtă îi este însărcinată casa și moșia. Cele spuse se însemnară întocmai într' o carte, care slujia de cheie pentru hotărîrea dărei fiesce căruia.

După aceea, într' o Duminică după biserică fiindu adunatū poporulū, Alexandru, însoțitū de ceilalți doi deregători, păși înainte și grăi: „Ómenī, bunī, comuna nóstră e datóre șese miī patru sute de fiorinī, parte în orașele vecine, parte aici în satū. Despre ceea ce suntemū datorī în afară, o sē vorbimū de altă dată. Astăđi sē vorbimū de ceea ce comuna își este șiesī datóre.“

„Mulți dintre noi au la comună pretensiuni însemnate pentru paie, ovēsū și alte liferații din rēsboiulū din urmă. Ce e dreptū, comuna plătesce camete pentru sumele, despre care e vorba, dér aceste camete cine le plătesce? Totū noi. Va sē đică, mulți își plătescū camete lorū însi-le. Asta e pierdere de timpū și nebuniā. Noi amū împărțitū datoria, despre care e vorba asupra tuturorū sătenilorū în măsură cu averea lorū. Pe cei bogați cade mai multū, pe cei sēraci mai puținū. In chipulū acesta datoria comună se schimbă în datoriā particulară. Cea-ce este datorū tocmai cu atāta, câtū are sē cēră elū dela satū, acela își șterge pretensiunea și e liberū. Nu mai plătesce nimicū, dér nici nu mai are sē pretindă camete. Cea-ce are sē capete mai multū, de cum se găsesc, că este dēnsulū datorū, acela șterge din datoriā atāta, câtū îi este lui datóre comuna și întrébă: Cine-mī plătesce ceea ce mai am sē primescū? — Rēsponsū: Aceia, cari n'au datū nimicū comunei în timpū de rēsboiu. Aceștia se împartū apoi ca debitorī, adecă datornici, între cei ce au sē pretindă vre-o sumă órecare đela comună, și séu plătescū îndată sumele, cu cari sunt datorī, séu plătescū creditorilorū interese de cincī la sută pe anū.“

Așa grăi Alexandru.

Mulți nu-lă pricepură bine la început. Vădându însă că prin întocmirea asta nu perde nici unulă nimicū, se învoiră. Bogații, cari aveau să primescă mai multă, erau datori se plătescă asemenea mai multă pentru ștergerea datoriei comunale, ér cei sëraci avéu să contribue mai puțină. De aceea toți aflară de bună rânduéla acésta, cu atâta mai vértosū, cu câtū prețuirea moșiilor se făcu fără nici o părtinire.

A doua Duminecă érá se strînseră sătenii și Alexandru le grăi astfelū: „Ómeni buni, banii, cari fi datoresce comuna am reușitū a-i căpéta în orașele vecine cu mai puținé interese, încâtū Bogata va avé se plătescă pe anū dreptū camete numai două sute două-șeci fiorini. Unora dintre săteni le va cădea însă cu greu să contribue din alū lorū la plătirea ăștei datorii, de aceea va fi mai bine ca nici unulū să nu plătescă din alū său!”

„Asta e minunată!” strigară mai mulți dintre săteni, ridându cu hohotū, „fórte bine, să primesce!”

„Fraților,” grăi Alexandru mai departe, „noi avemū o bună bucată de hotarū, așa numită „livadea satului.” Este unū locū réu, bătutū de vîte, plantatū numai cu câte-va sălcii singuratice. Orī care din voi când ați stăpâni hotarulū acesta ați trage mai bunū folosū din elū. Astăzi cine-lū folosesce? Nimeni. Pentru că cei bogați, cari au vite multe și le lasă se pască acolo, au pagubă invederată. Nu numai că vacile lorū vinū mai flămânde și mai slabe acasă, de cum au eșitū diminéța afară, ci și gunoiulū pentru ogóre, încă e pierdutū. Sëraciī însă, cari n'au vite, n'au curatū nici unū folosū din acestū hotarū. Ei trebuie se-lū lase pe sémă celorū bogați. E bine acésta? De ce se tragă bogații mai multū folosū din hotarulū comunei, de câtū cei sëraci? Nu suntemū

toți din Bogata? Nu are dreptă unulă ca și altulă? Cine a dată bogaților dreptă se folosescă singuri averea sătescă? Când sërăcii ară avé cãte o pãrticică din livadea, despre care e vorba, și ar semêna-o cu trifoiă, ori altă felă de erbă, atunci ar avé pentru oile și caprele loră încă odată atãta nutreț și totă odată cu multă mai sãnëtosă ca celă de astăđ. Pãrerea nãstră este, sê împãrțimă livadea asta în pãrți asemenea, între toți sãtenii, ca fiecare sê-și tolosescă partea cum va voi, loculă însê remãne proprietate vecinică a comunei.

Fiecare își primesce partea în arendă și nu o pôte nici vinde, nici lãsa de moștenire, nici-înstrãina în nici ună chipă. Ci după mórtea fiecãrui proprietară, ea va veni érá la comună. Acésta o dãruesce din nou unei pãrechii, care nu-și are încă partea covenită. Totă unsulă plãtesce pentru partea sa o arêndă mică, cu care se plãtescă cametele pentru datoria sãtescă. În chipulă acesta nimeni nu plãtesce din averea lui, ci din ceea-ce are în arêndă de la comună!“

După cuvintele lui Alexandru se ridică în poporă ună sgomotă mare, o cértă, dispute, strigãte, gãlãgiă în cãtă gãndeai că s'a întêmplată mórte de omă și nu alteva. Cei avuți cari folosiră singuri livadea nu se învoiau la împãrțire odată cu capulă, ci strigau că li se face nedreptate și amenințau cu judecãtoria. Se auđiau cuvinte ca acestea: „Se vede că pe blãstêmați vreau sê-i facă bogați, ér pe ómenii de omeniã calici. Cine are vite, le pôte trimite la pãșunată; ăsta-i ună dreptă vechiă, moștenită de la moși, de la strãmoși, și nu-lă vomă lãsa odată cu capulă!“

Totuși cei mai mulți dintre sãteni, cari nu erau așa avuți, împreună cu cei cari își nutriau vitele în

grajdiu, ca se capete mai multu gunoiu, hotărîră sê nu mai lase livadea ca locu de pășune comună. Nu preste multu trebui se vină unu ingineru, se împartă livadea într'atâtea părți, câte familii erau, și pentru deosebitele părți traseră sorti. Cei avuți se jeliură la stăpânire, că li s'au călcatu dreptulu în picioare. Stăpânirea însă le dete următorulu răspunsu :

„Hotarulū sătescū este proprietatea sătenilorū, ér nu alū vitelorū din Bogata. Prin urmare fiecare săténū póte folosi livadea comună, séu partea ce i se cuvine, cum voiesce. Ér d-vóstră nu vè apèrați drepturile străvechi, ci egoismulū de care sunteți atātu de tare stăpâniți. D-vóstră nu vè cunoșceți nici binele propriu. De aceea ștergeți-vè de aici și vè duceți în pace a casă.“

Săteniī trebură sê se mulțămescă cu unu răspunsū așa de plăcutū și se duseră acasă. Acum sê fi vèdutu cum le părea de réu după Buturugă. „Pe lângă tóte pècatele lui,“ diceau ei, „totū a fostū omū de trébă. Elū ținea la drepturile și obiceiuri'e cele vechi. Sub dênsulū nu s'ar fi întêmplatū astfelū de lucruri nici odată!“

24. Inc'odată: datoriile trebuie plătite.

Chiar în primăvéra următóre era o bucuriă deosebită pe livadea deșértă de mai 'nainte. Unde altă dată vaci singuraticice rodeau la cotóră de iérbă rea, înflorea acum o adevérată grădină. Vedeai hemeiū, fasole, cânepă, in, mazère, varză créță, cartofi și bucate de totū felulū. Fiecare putea calcula ușorū, că din rodulū părțicelei sale nunumai că-și va puté plăti arenda, dar va avé și prisosū bogatū. Chiar și cei avuți, îndată ce se descebăluiră, își recunoscără folosulū, de óre ce vèdură, că câștigă nū numai în nutrețū pentru vitele din grajdiu, în lapte și gunoiū,

dară și în bani gata. Décă, după capul lor, ar fi trebuit să contribuie fiecare din alți sãu la coperirea datoriei comunale, atunci ei ar fi trebuit în proporția se plătescã cea mai mare parte; pãnã când acum, din parcela, ce o aveau în arendã, plăteau asemenea cu cei alți.

Alexandru însã totu nu era îndestulãtu și adesea umbla ȃile întregi prin pãduri. Ba odatã a cercetatãu chiar și pe capul pãdurarilor din vecinãtate, care era celãu mai iscusitãu în ale pãdurãritului; îlãu purtã prin pãdurile satului în drãpta și 'n stãnga, și-lãu întreba de sfatãu. Alexandru își mai bãtea capulãu cu ceva, dar nimeni nu scia de ce. Cei avuți ȃiceau: „Scimã noi bine, ér se cõce ceva pe socotela nõstrã!“ Dar de astã datã totu s'au înșelatãu.

Strîngẽndu-se érá satulãu, toți așteptau cu nedumerire sã audã ce propunerã însemnate le vorãu mai face deregetõrii.

Alexandru pãși înainte și începu ca de obiceiãu cu glasãu respicatãu:

„Ómenã bunã! Pe omulãu fãrã datorii toți îlãu cinstescãu. Dar satulãu nostru e datorãu. Cametele pentru datorii le plãtimãu din parcelele arendate. Ce gãndiți, n'ar fi óre mai bine ca arenda parcelelorãu arendate sã o pãstrãmãu în pungile nõstre baremã dece anã, ori ceva mai bine? Din astea am trage cu toțiãu folosãu!“

Ómenii începurã se rîdã și ȃiserã cu toțiãu: „Propunerea este minunatã!“

„Eu,“ vorbi Alexandru mai departe, „eu și onorabilãi mei tovarãși, luãmãu asupra nõstrã deslegarea întrebãrii acesteia și stãmãu bunã că ștergemãu datoria comunalã, decã nu întrégã, apoi partea cea mai mare. fãrã a contribui și voi ceva, numai sã vã învoiți la trei lucruri!“

„Aha,“ strigarã cei avuți, „acum e acum!“

„Ascultați-mă,” țise Alexandru, „și gândiți-vă bine, decât vorbescă dreptă, ori nu! In satulă nostru se află cam o sută de gazde!”

„Așa e.” răspunseră sătenii.

„Fiecare gazdă primesce pe ană din pădurile satului trei stânjini de lemne, afară de crengi.”

„Asta încă e dreptă!” răspunseră sătenii.

„Și.” adause Alexandru, „atâtea și arde fie-care gazdă. Unii ardă mai multe, alții însă, cari mănâncă din bucătăria comună, mai puține. Tóte gazdele însă s'ar ajunge și cu mai puține, decât n'ar avé trebuință în tótă bună vremea de atâtea lemne la coptulă pânei, la uscată de póme și la spalătă de rufe. Gândiți-vă, decât într'o săptămână spală haine séu cocă pâne numai țece familii, câte lemne nu se ardă d'odată într'atâtea case!”

Sătenii cam strîmbau din nasă, și unii dintre ei țiseră: „Ai tótă dreptatea, dar fără pâne nu putemă trăi și murdară nu putemă umbla!”

„Multe sate suntă în țeră,” răspunse Alexandru, „cari suntă cu multă mai bogate, decâtă ală nostru, și totuși cruță mai tare ca noi. Dér tocmai pentru acésta suntă mai bogate. Sunt sate, cari nu au atâtea păduri, cum avemă noi, și totuși au lemne destule, ba încă și vëndă din ele. Ei! dar cum facă ómenii, despre cari e vorba? La dênșii mai multe gazde au împreună ună singură cuptoră de uscată și de coptă, și peste săptămână fiecare își duce acolo pómele și aluatulă, și fiindă că cuptorulă nu se recoresce, totă insulă are nevoc de fórte puține lemne ca să-lă încălțescă.

Asta se chiamă cruțare. De ce să nu putemă face și noi așa? De ce nu amă făcut'ó de mai de multă? Răspunsă: fiind-că pentru ceea ce este de folosă, séu suntemă pré leneși, séu nu ne înțelegemă

binele. Pe lângă asta socotiți câtă de primejdiosă este coptulă și uscatulă în fiecare casă! De câte ori se pôte aprinde satulă întregă? Gândiți-vă, câte lemne amă pută cruța, când amă avé în case nisce cuptóre mai micuțe, mai bine făcute, cari înghitū mai puține lemne, ér nu tereteniile de cuptóre, ce ne slujescū la coptū și la uscatū. A arde lemne însemnă a arde bani.“

Auđindū acésta cei din cinstita adunare, începură de se scărpinară cu toții după urechiă.

Grăi Alexandru mai departe: „Uitați-vă în jurulă vostru, în drépta și'n stânga. Alte sate și-au clăditū de multū case comune pentru spălatū, de cari se folosescū tóte gazdele pe rëndū. Acolo se face deopotrivă cruțare în lemne și contra primejdiei de focū sunt asemenea cu toții deopotrivă scutiți. Asta o scimū și o aflămū / vrednică / de lăudatū. La noi de ce se-și țină deosebitele gazde rufele acasă? — Cuptórele și vetrele nóstre se ardū mai iute și se strică mai curëndū, prin urmare trebuescū mai desū reparate. Acésta este pierdere de timpū, de lucru și de bani. Când amă avé o casă comună de spălatū, când unū șirū de case ar avé unū singurū cuptorū de coptū, amëndouă aceste lucruri ar veni neaseménatū mai eftine.“

„Ei, bine! ómenī bunī, noi vă facemū propunerea, se clădiți cuptóre de coptū ale satului întocmite și pentru uscatū, asemenea vă propunemū, se clădiți o casă comună pentru spălatū, precum au și alte sate. Cheltuelile de mai dintăiū se vorū acoperi din lada satului; de altă parte vomū ajuta cu toții, cari cu palmele, cari cu carulū. Ce diceți?“

Săteniī erau de deosebite păreri. Unii dīcéu, că vréu se remână așa, cum au fostū și părinții lorū. Alții vedéu, că o casă comună de spălatū ar fi fórte

bună. Dér cu cuptóarele de pâne nu se putéu învoi, pentru că de acestea nu mai vęduseră. Alții érá se învoiau să se facă și cuptóre comune de pâne și pentru uscatú póme.

Când ajunsé lucrulú la adecă cei mai mulți au fostú și pentru casa de spálatú și pentru cuptóre.

Alexandru veselú de acestú resultatú, cuvântá cátră poporú: „bravo, ómení buní! hotárírea asta vę face cinste și cu folosú veți fi resplátíți.“

„Acum cea din urmă. Décá pe viitorú aveți nevoie de mai puține lemne, atunci neapératú veți și întrebuintá mai puține. Din lemnele, cari le cruțați în chipulú acesta, sę puneți la o parte capitalulú banilorú ce vę prisosescú, din care se plátíți pe rëndú datoriile comunale. Ascultați-mé și ajutați-mí sę socotescú.“

„Décá fiecare gazdá, care astádi pe lângá crengi, primesce trei stánjini de lemne, se ajunge cu doi stánjini pe anú, atunci de la o sutá de gazde se cruță pe anú o sutá de stánjini. Se punemú stánjinulú cu cincí fioriní, facú cincí sute fioriní. In timpú de dece ani cruțám așa dará cincí mií de fioriní și amú plátitú datoria.“

„Ascultați-mé mai departe. Noi avemú ceva peste șése sute jugère de pădure sátéscá. De când cármuirea a opritú în păduri páșunitulú, lemnele în pădure crescú ca cânepa. Eu m'am preumblatú prin pădure cu căpetenia pădurarilorú, acesta mi-a spusú, cá unii copaci, cum sunt fagií, carpinií, plopii și paltinií, trebuie sę-i lași, să nu-i tai până la câte trei-deci de ani; ér alții cum sunt ștejarii, fagií cei mari, brađii trebuie se ajungá șépte-deci, o sutá séu mai mulți ani, ca sę fie buní de folositú. Prin urmare, décá voimú se tăiamú pădurea, cum se cuvine, atunci pădurile cu tufárie trebuie să le împárțimú în trei-deci de parcele

(fălci), pe când cele cu lemne de clădită într'o sută și mai multe parcele. Décă acum în totu anulă vomă tăia numai o parcelă, lucru firescū, pe fiecare anulă vomă avé lemne într'o formă de multe, și nu amă tăia nici pré multe nici pré puține și atâtū noi câtū și urmașii noștri, amă avé se tăiamū totdeuna lemne bune și cópte. Mi-a đisū mai departe, că în brădetū avemū brađi așa de bētrāni, în câtū decă am vrea se tăiamū după rēndū, mulți din ei ar fi pré bētrāni și s'ar putređi. Când am tăia brađii aceștia în câți-va ani, peste o sută de ani urmașii noștri érá ar avea arbori de câte o sută de ani. — De aceea sfatulū meu și alū tovarășilorū mei este că, decă cruțamū pe totū anulū o sută de stānjini de lemne atunoi în đece ani, cruțamū o mie de stānjini. Așa, în locū se așteptamū đece ani, tăiamū în doi ani, ceea ce putemū cruța, plătimū datoria, cametele le ținemū pentru noi și în đece ani ne ajutāmū fiecare gazdă cu câte doi stānjini și cu crengile “

Ascultāndū săteniū și propunerea asta érá se nāscu cértă și gălăgiă asurđitoare. Cei mai mulți bucuroșū nu și-ar fi lāsātū lemnele. Se sfādiră pānă în nópte și se despărțiră fără nici o hotărīre.

25. Merge totū mai bine.

Ómeniū bine simțitorī și cu minte din satū clătinau din capū și điceau: „istoria cu cruțatulū lemnelorū pānă-i hēulū n'o scótemū la cāpētāiū cu eşti ómeni încăpăținați și đicoși.“ Rābdare rēspundea Alexandru zimbindū, „cu încetulū se face oțetulū. Ómeniū trebue sē se înțelégă nițelū despre întrebarea asta, să se gândescă asupra ei și se o mistue. Nici Bogata nu s'a făcutū într'o singură đi. Sāteniū nostri când li se face o nouă propunere folositóre, sunt asemenea copiilorū, carī vedū unū omū necunoscutū; la înce-



pută strigă și fugă spăriați, după aceea privescū la elū din depărtare; vedēndū apoi că nu mușcă, se apropia de elū unū pasū, în sfērșitū se jōcă cu dēnsulū și se prindū frați de cruce.“

Așa grăi Alexandru.

Intr'aceea se făceau pregătiri pentru clădirea casei de spălatū și a cuptórelorū. Se tăiară lemne, se adunară pietri, lutū, varū și cărămidă. Lucrau toți împreună. Gazdele, cari voiau să aibă împreună unū cuptorū de coptū se înțelegeau asupra rīndului de folosire și hotărīră loculū mai sigurū și mai potrivitū. Alexandru aduse unū zidarū din cei mai iscusiți, totū elū cercetă mai multe sate, ca se cunōscă întocmirile de pe acolo și să întrebuinteze pentru Bogata ceea ce este mai folositorū și mai înlesniciosū. Spre tōmnă erau gata și cuptórele și casa. Săteniī făceau întrebuintare de ele și se bucurau. Acum vedeau în faptă că se cruță cu ele multe lemne și că sunt mai siguri înotriva focului.

Dér unū lucru urmēză din altulū. Unii ómeni veniră singuri la convingerea, că cuptórele cele mari de casă nu mai sunt așa de lipsă, ca mai 'nainte, și că se potū folosi și mai micī, în cari se ardū mai puține lemne. Alexandru și preotulū aveau în case cuptorașe d'acestea, întocmite totū odată și pentru fiertū. În orașū se vedeau de acestea aprópe în tótă casa. Cărciumarulū de odinióră, Buturugă, încă și-a fostū adusū unū astfelū de cuptorașū în casă la elū ca se arate mai domnesce. Cu cuptórele acestea era mare câștigū. Lemnele economisite se puteau vinde și se făcea bani din ele. Nicī unū săteanū nu'sī uita de cuvintele lui Alexandru: a arde lemne însemnēză a arde bani. Ómeniī se temeau acum numai de cheltuelile cu schimbatulū cuptórelorū.

Mulți dintre cei treideci și doi asociați, asupra

căroră Alexandru, cu veda lui, avea încă mare înrîrire, își schimbaseră cuptorele, încă de cu toamnă, mai vartosă fiindcă unora din cei mai lipsiți Alexandru le împrumutase și câte vre-o doi bani. Să fi vedutū acum, cum veniau vecinii și vecinele de prin toate unghiulețele satului și cum se uitau la cuptorașele cele noue, ca la nisce minuni. Toți rîdeau de ele și le luaū în bătaia de jocū. Mai târziu însă după ce sosi érna ghețosă cu vifore și cu zăpadă, toți se mirau, cum încăldescū de bine cuptorașele cele noue, ér primăvéra, vedēndū că proprietarii acestora mai au încă și lemne de vëndutū, erau și ei încântați de ele. Cuptorele vechi, nu le mai apăra nimeni, și în sfîrșitū totū insulū voia se aibă o minune în casă. Mulți vedēndū cum sunt făcute cuptorașele altora își clădiră singuri pe ale lorū, nimerindu-le și mai bine.

În primăvéra, când pârgarul mergea dîn casă în casă strigându: „Dați bani, ómeni buni! Cametele pentru datoria satului trebuescū plătite; plătiți dér arenda pentru parcele!“ atunci auđiai pe unulū și pe altulū cârtindū: „slabă trebă! se plătesci tu doi fiorini și încă ceva, dintr'odată, pentru nimica tótă. Mâncale-arū cióréle datorii comunale!“ Unii alergară la Alexandru și-i điseră: „De ce nu mai spui nimica de planulū d-tale d'a plăti întrégă datoria comunală cu lemne din pădure? Ia mai încercă odată!“

Asta o aștepta Alexandru, și la adunarea cea mai de aprópe a sătenilorū đise: „Cum bagū eu de sémă nimeni nu se învoiesce să primescă datoria și totū odată nimeni nu se învoiesce se primescă la anū cu unū stânjinū de lemne mai puținū. Ei bine, atunci învoiți-vé cu o jumătate de stânjinū! De atâte nu se va deslipi nimeni așa de greu. Primiți așa dară la anū, în locū de trei stânjini, doi și jumătate până atunci, până când vomū avé éră lemne destule în

pădure și în doi — trei ani nu va mai fi nici po-mană de datoriă.“

Propunerea lui Alexandru ce e dreptă, érá stérni nemulțămire, dar în sfârșitú totú fu primită. Stăpânirea nu numai încuviință, ci și laudă intenția, adecă gândulú sătenilorú. Acum se făcu cunoscutú, că se va tăia pădurea. Cumpărătorii se înfățișară din tóte părțile ca să liciteze. În fața și la sfatulú pădurarilorú se tăiară copacií cei mai bătrâni. În multe locuri se tăiară și copacií mai tineri, unde erau pré deși.

Doi ani întregi se vënduseră mereu la lemne și se scóseră peste șése mií de fioriní, încátú nu numai că s'au plătitú datoria întrégă, ci unú prisosú bunice-lú se putu pune cu interese pentru lipse comunale neprevădute. După acésta Alexandru împlini și dorința capului forestierilorú și a stăpânirii, adecă aduse unú inginerú ca se măsore tótá pădurea și sě-o împartă în postăți, hotărîndú totú odată care postată sě se taie în fiecare anú. Inginerulú le spuse regulele, ce au să le țină la tăiatulú postățilorú; le spuse cum au se grijéscă de crescerea pădurei și altele.

26. Mai sunt încă multe rele în satú.

Țéra întrégă nu se putea mira în de ajunsú de ómenii din Bogata. Bunăstarea lorú crescea vėdéndú cu ochii. Nu numai că comuna nu mai avea datorii, dér ómenii, îngropați până aci până în gátú în datorii, încetulú cu încetulú își ráfuiră tóte datoriile. Orí cine din orașú, care voia să dea bani împrumutú, totde-una mai bucurosú îi împrumuta economilorú din Bogata, pentru că toți sciau, că deregétoria sátului, când a prețuitú moșiile, a urmatú fórté acuratú și se scia până într'unú firú de pėrú, cu cátú e împovăratá ori care bucată de pămėntú. În alte comune nu era astfelú; de aceea Bogățenilorú, pretutindenea li se da

ântăetate. Când din întâmplare venia câte unŭ sêracŭ și dicea că e din Bogata, toți îlŭ huiduiau strigândŭ: „Pii! nu ți-e rușine sê cerșesci, omŭ din Bogata.“ Ômenii își închipuiau, că în Satulŭ cu comorile e peste putință se fie și cerșitorŭ.

Dér în astă privință tare se înșelau. Pentru că în astă comună înfloritore se mai afla încă unŭ stratŭ bunicelŭ din vremile cele bêtrâne. Aici trăiau câteva familii sdrențose, cari nu se puteau îndrepta orŭ-câtŭ le-arŭ fi amerințatŭ deregëtorŭ. Aici trăiau ômenŭ, cari mai bucurosŭ leneviau, mai bucurosŭ voiau sê flămândescă și se cerșescă, de câtŭ sê-și câștŭge pânea în sudorea feții lorŭ. Aici trăiau ômenŭ cari își învêtau copii sê cerșescă și se fure, și sêra îi bâteau decă se 'ntorceau cu mânile gôle. Mai erau și de aceia, cari dedeau pe rachiŭ și pe totŭ felulŭ de nimicuri ceea ce căpêtau. Speranță, că toți aceștia se vorŭ prăpădi cu timpulŭ, încă nu era. Pentru că se căsătoriau între sine și făceau spuză de copii fără a se gândi cu ce sê-i crească. Acești ômenŭ fără căpătâiŭ diceau: „Comuna are o moșiă pentru sêraci. Asta e a nôstră și satulŭ e datorŭ să ne țină, vrea nu vrea. Sê ne alunge, orŭ să ne lase sê murimŭ de fôme, nu-i e ertatŭ.“

Părintelui Iulianŭ îi cădură fôrte greu cuvintele êstorŭ nerușinați.

Adesea dicea elŭ deregëtorilorŭ:

„Faceți ce vreți. Dér până aveți în comună pildă de lenevire, de rêsfățŭ și de blêstêmății, isvorulŭ tuturorŭ rêutățilorŭ, până atunci comuna nôstră nu va înainta. Pentru că din ce adună familiile vrednice, trăiescŭ și trândaviŭ. Aceștia împuținéză averea altora și prin nemernicia lorŭ strică și pe alții ca oile cele riioșe.“

Deregëtorŭ satului vedea acêsta întocmai ca și

părintele. Dér marea întrebare era: ce se se facă pentru ca cerșitorii și trândavii să se îndrepteze?

În sată ce e dreptă, era o casă pentru sêraci, ună felă de ospitală. Dér acêsta era pré mică, ca se pôtă încăpea în ea toți cerșitorii, de aceea mulți nu aveau locă în ea. Preotulă mergea desă în acélă ospitală, cu nădejde d'a îndrepta pe ómenii din elă. Dér în zadară. Aici locuiau împreună bêtrâni și tineri, bărbați și femei, cari nu aveau casa și masa loră. Ospitalulă acesta, după đisa preotului, era o adevêrată peșteră omorítóre de suflete. Pentru că copii vedeau și auđiau acolo multe lucruri uricióse. — Viețuirea împreună de persóne bărbătesci și femeiesci, cari aveau purtări rele, dedea privilegiu la multe desfrênări. Grădina, ce se ținea de ospitală, era fôrte negrijită. Alexandru se trudia multă se țină măcară prin odăi óre-care curățeniă. Dér ori cătă își bâtea capulă, nu afla nici ună mijlocă, prin care ar putea îndrepta pe acêști sêrântoci leneși, până în cele din urmă ajunse a crede însuși, că acêști ómeni stricați sunt ună rêu, ce trebuie sê-lă suferé comuna, vrêndă nevrêndă.

Di contră preotulă n'avea odihnă. Elă nu voia sê fie martoră la atâta demoralisare și corupțiune în comuna sa. Era însê omă cu minte. Nu se pré mes-teca în trebile comunale. Dênsulă, spre a puté lucra cu bună sfêrșită, voia se trăescă cu toți sâtenii în prietiniă. Ici-colo arunca câte ună sfată bună, câte o ideiă sănétosă și se bucura, când îlă înțelegea vre unulă din fruntași. Băgândă asta de sémă, elă nu arêta de locă că ideiă ar fi venită de la dênsulă, ci lăsa sê se crêđă, că fruntașii au găsită calea cea adevêrată.

Prin asta deregêtorii satului se simțiau lingușiți și cu atătă mai bucurósă mergeau pe calea cea bună,

Preotul^u își dicea: așa se cade, deregătorii satului trebuie să aibă vedă înaintea sătenilor și se fie cinstiți de cătră dênșii, căci le-ar strica mult^u, când ar sci ómenii, că sunt purtați de preot^u. Una ca asta nici nu se va întempla. In chipul^u acesta lucra în tăcere bărbatul^u înțelept^u, fără a v^uena pentru sine vr'o laudă și chiar decă nu se întemplau tóte după planurile lui, nu se sup^uera și nici odată nu se da înd^uerpt^u del^ua o faptă bună. Pentru că era destul^u de modest^u să cređă, că și alți ómenii au del^ua D^uneđu pricepere și, pentru că 'n multe lucruri sunt mai iscusiti și au mai bună cunoscința de cât^u el^u. Or^u ce lucru folositor^u îl^u lauda din tóte puterile ceea ce plăcea și îmbărbăta mult^u. Unde se băga de s^uemă vre-o greșelă, preotul^u o scusa prietinesce, ceea-ce ușura și mângăia pe cei necăjiți.

„Asta nu p^ute se m^uergă tot^u așa cu s^ueracii din comună și cu cerșitorii noștri,“ d^uise într'o đ^ui Alexandru cătră preot^u. — „Dar, eu însu-mi nu știu, ce e de făcut^u. Acești cerșitori din moși strămoși sunt o lepră pe sat^u, o rușine, o ciumă. Mi se face p^uerul^u măciucă, de câte or^u ved^u ospitalul^u. Administrația este scumpă și nu plătesce o c^upă degerata.“

„Acum mi-ai vorbit^u del^ua inimă, d-le Alexandre,“ r^uspunse preotul^u. „Când comuna nu ar av^ue ospitalul^u, nu ar av^ue nici pe cei ce locuesc^u în el^u. Cei mai mulți leneși și cerșitori îi găsesc^u prin satele unde se îngrijesc^u ómenii mai mult^u de ei, acolo, unde se împarte milă mai multă.“

„Ce e drept^u, eu m'am gândit^u de mult^u să desființăm^u ospitalul^u,“ d^uise Alexandru, „dar, cu asta n'am^u îndreptat^u lucrul^u. Chiar și în comunele cele mai bine întocmite încă vor^u fi tot déuna s^ueraci și perde-v^ueră. Ce se faci cu ei? — In alte comune am ved^uut^u, că lasă pe s^ueracii să cerșescă pe r^und^u la fa-

miliile cele mai bune séu că săptămâni întregi își căpătă mâncarea de la câte o familie anumită, ba póte li se dá și grajdulú de locuință. Intocmirea acésta este adesea pré barbară față de bolnavi și bêtrâni, ér pe cei harnici de lucru îi întăresce în trândăviă, le corupe sufletulú și le strică moravurile cele bune. Vêđut'amú cum era și în alte comune, unde se oprise cerșitoria. Aici cerșitorii căpétau hrană dela cutare familie și tóte cheltuelile le plătia satulú. Cu acésta misiune erau însărcinați cei ce se învoiau a da hrană mai efinú. Aceștia încă erau ómenii sêraci, cari voiau se câștíge ceva din întreprindere și fiindú astfel în atingere neîntreruptă cu cerșitorii sê stricau de totú într'o astfelú de societate. În chipulú acesta comuna nu avea nici unú folosú, pentru că sêracii nu se îndreptau, din contră avea pagubă, pentru că priticăloșii sêracilorú se stricau și familiile unde căpétau de mâncare. Da, părinte, imi vine sê plângú cu lacrimi când mă gândescú la sêracii băeți orfani, cari se dau cu licitația în costú. Eu sciu, cum, pe când era scumpete, se lua bani pentru ei, însé cu tóte astea erau p'aci se móră de fóme, ér când bieteles ființe se tânguiau de fóme și strigau, erau bătute cu vergi, ca sê tacă să nu-i audă ómenii... Imi aducú aminte, că odată tăindú doctorii trupulú unui astfelú de copilú mortú nu s'au găsitú în stomaculú lui de câtú érbă și apă, ér spatele și cópsele îi erau vinete de bătăi. Pe legea mea! Turcii și págânii sunt adesea cu multú mai milostivi, de cum sunt mulți țèrani de ai noștri fără de carte.“

„Și aceea o sciu pré bine,“ mai díse Alexandru, „că în multe comune, deregétoria se gândia se ridice pentru sêraci case și spitaluri, dar asta nu au făcut'o din adevérata iubire a de-aprópelui, ci fiindú împetriți la inimă și fiindcă le plăcea să petrecă fără lucru, și

astfel se scape de grija d'a cugeta neîntrerupt la săracime. Cârmuitorii satului, ce e drept, își iubesc deregătoria, însă puțin le pasă, decât sarcina ce o iau asupra-și de odată cu deregătoria, o pörtă așa precum se cuvine.“

Așa, Alexandru.

Preotul se bucură că Alexandru cunoșce lucrurile atât de cu temei și dise: „Eu am scris ore când asupra acestei întrebări însemnate. Fii bun citește foile acestea. Multe idei pöte nu vorü fi cöpte. Schimbă, îndréptă, ori le lapedă, cum îți vine la socotelă.“

Alexandru luă scrisorile preotului la sine. Le ceti și resceti. Se sfätui apoi și cu ceilalți deregători. Pe urmă se duse la preotü ilü făcu băgătorü de sémă la una și la alta, îi ascultă părerile și érá se duse să se întelégă cu ceilalți deregători. In cele din urmă se unescü toți într'unü planü, prin care se îmbunătătescă sörtea tuturorü sëracilorü din satü.

După acésta Alexandru adună și pe cei mai de frunte din satü, se sfätuesce și cu ei, îi ascultă, ce dicü și dênșii. Érá se facü schimbări și îndreptări în planü.

27. Ce se întêmplă cu sëracii din comună.

După ce s'a desbätutü lucrurile bine, s'a purcesü la faptă.

Dar în satü puțin sciau. cum se potü hrăni cu puține cheltueli atâtia cerșitori, atâtia bolnavi neajutorați atâtia schilavi și atâtia copii.

Cu învoirea mai marilor se scöse de-ocam dată din fondulü sëracilorü o sumă ore care, cu cari se cumpërară totü felulü de unelte, unü scaunü de strugarü, sêcuri, gilae, ferestrae, lopeți, hârlete, sape și altele. Se direse și bucătăria ospitalului, ca să se pötă

fierbe în ea pentru mai multe familii sărace deodată, — în ospitalul său cum îi mai ziceu „asilul“ acesta se făcură totu felul de schimbări, se întocmiră două odăi de lucru, una pentru bărbați, alta pentru femei, două camere pentru bolnavi, și anume era una pentru bărbați și alta pentru femei. Ba s'au îngrijit, ca cei sănătoși fiecare să-și aibă odăița sa pentru dormit. Aceasta era o cămăruță îngustă, lungă de zece picioare, lată de patru, josu locu numai de o saltea cu pae, pe care se afla o perină umplută totu cu pae și unu straiu său țolă căldurosă de lână. Ușa fiecarei odăițe avea o ferăstră pentru curățirea aerului. „Cerșitorilor să nu le faci înlesniri pré mari,“ zicea Alexandru, „ca să nu le tai pofta d'a munci singuri și a-și întemeia o sörte mai bună.“ De aceea totu unghiulețulu din casă era folosită ca locu de dormit. În podulu casei se păstrau provisiile cumpărate: lână, cânepă, lemnele de lucru și altele.

După ce s'au sfârșit tóte acestea, diregătorii satului făcură o consemnare despre toți aceia, cari nu potu trăi fără ajutorulu comunei. Unii din aceștia își aveau colibiórele lor, alții umblau fără căpătăiu și petreceau dintr'unu grajdü într'altulu. Mai întâiu, cei ce nu-și aveau locuințele proprii au fostu prinși și băgați în asilü, — érna era la ușă, prin urmare nu așteptară multă îmbiare, după aceea se prinseră și aceia, cari de și aveau colibele lor, dar erau siliți se locuască cu alți săraci împreună, așa, că trebuiau se dormă într'o odaie tineri și bătrâni, bărbați și femei, .. în asilü și cu aceștia, fără multă gâlcévă! Numai aceia se lăsară în colibele lor, cari puteau dovedi, că ei și copii dormü despărțiți și sunt sănătoși. —

În chipulu acesta toți săracii și lipsiții din satü se împărțiră în două clase: unii își aveau locuințele

loră, ceilalți locuiau în ospitală. Amândouă clasele erau susținute din partea institutului pentru săraci. Copiii îi lăseau bucurosă la părinți. Dacă însă locuințele acestora erau pré mici, séu dacă părinții erau ómenii blăstémați, nemorali, séu erau în asilă, atunci copiii se aședau în sată ori în orașe la familii bune, nu la săraci pe plată, nici la bogați, ci la d'aceia, cari erau cunoscuți ca ómenii de trébă și de omeniă. Copiii aceștia își căpétau hainele dela institut, ér stăpânii căpétau și óre-care despăgubire, decât ceréu. Din evlaviă și la sfatul preotului numai puținii ceréu despăgubire. Preotul era unú adevératú părinte alú tuturor orfanilor. Elú singurú luase în casă doi băeți, vestiți de rēi și spulberați, pe cari nu voia să-i primescă nimenea, și ce să veđi? după o jumétate de anú toți se mirau, ce băeți bravi s'au alesú din ei sub conducerea înțeleptă a preotesei. În felul acesta se aședară toți băeții și nu mai vedeau pe fiecare și esemplele părinților lorú, ci învățau a fi muncitori și temetori de D-đeu, pe când lângă părinți s'ar fi deprinsú numai la cerșitú și furatú și s'ar fi tîrítú a lene de ici colo.

După ce săracii și copiii lorú s'au împărțitú astfel, aședându-se fiecare la locul séu, deregétorii satului statoriră urmátórea lege: Cea-ce nu e în stare să se susțină singurú, nici nu-lú susține nime, de acela trebuie să îngrijescă comuna. Pe acela însă, pe care-lú susține comuna, acesta are și dreptulú a-lú supraveghia și a-lú regula, ca să învețe a se susține singurú.

Acésta era și dreptú și cuviinciosú.

De aceea pentru fiecare familiă săracă se numi câte unú omú de trébă de tutorú séu epitropú. Acesta trebuia se grijescă de hrana, de îmbrăcămíntea, de averea, de datoriile și de câștigulú familiei concređute

lui, trebuia se grijescă mai departe, ca în casa familiei se fie rânduélă și curățeniă, asemenea trebuia se bage de sémă, ca să stea de lucrul, ce li s'a împărțit delă institut. În astă privință se observa mare asprime. De óre-ce și sëraci, cari locuiau afară din asil, încă-și căpetau mîncarea din bucătăria ospitalului, unde se ferbea în comun, ca și în timpuri de scumpete, mai departe fiind că îmbrăcăminte și uneltele li se dedeau asemenea de la institut, de aceea trebuiau să și lucre pentru institut, ca să-și plătescă înderept totu ce primiau de la el. Decă, pe lângă acestea, din silința și hărnicia loră propriă, putéu se mai lucre ceva, li se plătia. Bani aceștia cât și alții, cari li câștigau ca lucrători de țî pe la economi, nu li se dedeau în mână, ci se puneau în cassa de păstrare. Ómenii, cari își căpetau tóte pentru susțineră loră, nu aveau nevoie de bani, trebuiau însé se învețe a se deda cu cruțarea și a face economiă.

Din timp în timp fiecare epitrop era dator să de preotului sémă de purtarea și sórtea familiei, ce i se încredințase. Preotul era adevăratul inspector al tuturor epitropilor. Dînsul grija de toți sëraci. Decă vre-o familiă sëracă, se jeluia în contra epitropului, că se pórta rău cu ea, preotul cerceta starea lucrului și aflându că familia avea drepitate, epitropului nevrednic i se lua cîntea d'a fi epitrop, lucru, ce se considera de mare rușine.

Imprejurarea, că fie-care familiă, fie-care sëracă din comună era supraveghiată neînterupt de epitropul său, aduse cu sine mult bine. De óre-ce fiecare epitrop avea se grijescă numai de o familiă, nu era tare cuprins și putea se grijescă de ea cu atăt mai bine. Totu insul lua bucurosă asupra-și sarcina d'a îngriji de sëraci, dér numai din iubire

creștină. Ba se stârni o adevărată întrecere între epitropi, fiecare ajuta cu sfat și cu faptă familia ce i se concreșuse, numai se o vađa mai iute eșită d'asupra, scăpată de lipsă și îndreptată.

În chipul acesta toți sëracii, de altminterea părăsiți, își căpëtară câte unŭ prietinŭ, câte unŭ pãrinte, câte unŭ ângerŭ de pază, cãrora le rãmãnea recunoscãtorŭ în tãtã vieța.

Acum era întrebarea: de unde sã se ia hrană și îmbrãcãminte pentru sëraci? Venitulŭ din fondulŭ sëracilorŭ nu era de ajunsŭ.

„Deu ar fi tristŭ lucru,” țise atunci Alexandru, „ar fi tristŭ, când ómenii sãnãtoși nu și-ar putã câștiga cu mânilorŭ pânea de tãte țilele. Uitați-vã, toți sëracii, atãtŭ cei din spitalŭ, cãtŭ și cei cari locuescŭ pe la casele lorŭ, formãzã óre-cum o singurã familiã. prin urmare trebuie sã lucre unulŭ pentru toți și toți pentru unulŭ. Cei de pe la casele lorŭ trebuie sã lucre peste sãptãmãnã lucrulŭ, ce li se împarte, cei din ospitalŭ, afarã de Dumineca și serbãtãrea, trebuie sã lucre cãte optŭ cãsuri pe ți.”

Așa se și făcu.

Cela-ce nu voia sã lucre era închisŭ într'o casã întunecãsã, care n'avea nici o ferãstrã. Aci i se da de bẽtŭ apã rece, ér de mãncare cartofi reci și fãrã sare, care nu-i mai mãnca nimeni. Nu tocmai plãcute bucate. Din contrã cela-ce lucra avea pe fiecare ți mãnçãri calde, ba odatã pe sãptãmãnã chiar și carne.

Cine vrea sã fie harnicŭ, și afarã de cele optŭ cãsuri, putea sã-și câștige și bani. Marfa lui o vindea institutului și banii i se punãu în cassa de pãstrare. În modulŭ acesta își adunau cãte o sumã destulŭ de însemnatã. — Cela ce blastãmã, ori înjurã, cela ce vorbia lucrurŭ necuviincioșe sãu nu ținã rãnduãlã, a-

cela era dusă în casa întunecată, fără nici o îndurare. Din potrivă acela ce trăia liniștit și cu cinste, avea nădejde să i se îmbunătățească soarta. Putea ajunge în ospitală ună supraveghetoră sau chiar economul ospitalului. Pentru că din cei mai de trebuință se alegeau inspectorii, cari grijau de lucrări, de purtarea altora, de curățenia și rânduială. Inspectorii împărțeau toate economului, care asemenea era din cei din ospitală. Economul precum și bucătăresele erau scutiți de orice lucru de rânduială; supraveghetorii erau numai patru césuri dator să lucreze pentru institut. Ce lucrau mai mult era norocul lor. Totu astfel bucătăresele. Irina era inspectora cea mai mare asupra bucătăriei. Ea deprinsese la fiertu două femei sărace. Altă femeie săracă grija de rufele, de îmbrăcăminte și de uneltele celor din asil. — Astfelu toți săracii din ospitală trebuiau să și aleagă una din două: ori casă întunecată ori speranța de înaintare. Va să zică totul era alcătuitu pentru binele lor.

Lucru pentru săraci se găsea în totă vremea. Înainte de toate toți săracii împreună trebuiau să lucreze grădinile și locurile de câmpu ale ospitalului, se samene bucate, fasole, mazere, salată, cėpă, cartofi, cėnepă, inu și altele, afară de acesta trebuiau să lucreze și hotarul care ilu luase institutul în arėndă de la sat. Folosul parcelor insă, împărțite de la comună, ilu tragea, fiecare familie pentru sine, dar așa că mai întâiu i se subtragea datoria către asil pentru mănecare, haine și locuință, ce întrecea, putea epitropul se vėndă și banii să-i pună la păstrare.

Mai cu sėmă bărbații trebuiau să dirėgă drumurile, să curețe fântănil, să tragă șanțuri, ca să se scurgă locurile mocirlöse din pădure, se taie și se crepe lemne pentru sine, în pădure pe unde se rarea ar-

borii să planteze brađi, fagi și stejari tineri, trebuia să mai îndeplinescă totu felul de lucrări, de zidăria și tâmplăria, pentru repararea caselor lor. Când era vreme urită séu érna bărbații avéu cu multu mai multu de lucru. In timpulú acesta cei ce se pricepéu la strungăritu, cei ce sciau să umble cu gilăulú și cu ferestrăulú, trebuiau să lucre totu felul de unelte de casă, de bucătăria, de câmpu și altele. Unii învățau a țese unú felú de pânură țărănescă, fórte trainică, orí țeseau pânză de inú și de cânepă. Érna-véra, totú déuna lucrau câteva rěsbóe de țesutú.

Femeile, chiar și băieții familielor sěrace, trebuiau să ajute la lucrulú câmpului, când nu ajungeau bărbații, trebuiau să curețe și se cārpescă rufele și hainele tuturorú sěracilorú, să tórcă lână, cânepă și inú, orí se depele pentru țesetori și alte mai multe.

Toți lucrau pentru unulú și unulú pentru toți. Și sěracilorú le mergea așa de bine în câtú mai trecură la ei câteva familii, cari mai 'nainte, când era vorba să-i pună la unú locú cu sěracii, điseră că ele se potú susține fără cerșitoria și fără ajutorú din partea comunei.

Intocmirea asta era cu atâtú mai folositoare, cu câtú administrația nu costa chiar nimicú. Economulú, supraveghetori, bucătăresele, slujnicele, tăietori de lemne și alții, nu aveau nici o plată. Toți erau dintre sěraci. Preotulú, episcopii, Alexandru și Irina nu primiau nici o simbria pentru serviciile, cari le făcéu din adevărată iubire creștinescă. Bravulú învățătorú Bucurú, totú pe nimicú purta socotélă lámurită despre venite, despre cheltueli și de averea cruțată a fiecărui.

Tótă gospodăria se susținea singurá: sěracii își semėnau și pregăteau singuri bucatele, ei își torceau, țeseau și coseau hainele din cânepă semănată de ei

înșiși, ei își făceau mese, scaune, lavițe, talere de lemn și altele, ei singuri își diregeau casele și uneltele. Nu trecu mult și se pregătia mai mult tort, mai multă pânură și pânză, mai multe unelte, de cum le trebuiau lor. Acestea se vindeau în folosul institutului și pentru bani se cumpărau era lână, fier și altele de ce aveau nevoie. Cei mai harnici dintre sêracii din afară își mai puteau câștiga frumoși bani după ce și împliniau cêsurile în cari trebuiau să lucre pentru institut. Bani aceștia s'eu se da cu cametă s'eu se cumpăra cu ei material și unelte de lucru.

Chiar în al doilea an nu mai era trebuință de întreg venitului din fondul sêracilor.

De ore ce sêracii trăiau cu mâncări simple și fiind că bărbații locuiau despărțiți de femei, desfrânările încetară de sine. Afară de aceea se statorise o lege, ca numai aceia să se pótă căsători, cari vor fi în stare să-și susțină casa, fără nici un ajutor străin.

Ceea ce trebuia să laudă mai mult la familiile sêrace era evlavia și frica de D-șeu, care străbătea cu încetul în inimile lor sêlbatică. Și într'asta tot meritul se cuvenea preotului, care în totă săptămâna ținea cu ei slujbă mai de multe ori, când apoi le spunea tot felul de învățături creștinesci, dovedind că numai prin iubirea de D-șeu și prin fapte bune se pôte câștiga adevărata fericire atât în lumea acêsta cât și în cea laltă. Cuvintele preotului folosiră mai mult, de câtă amănințările și pedepsele derogătoriei.

De altmintea sta în voia fie-cărui sêrac a părăsi asilul și a se desface de el, ori când ar fi vrut, numai să arete că este în stare să se susțină cinstit. În legătură cu asta se aduse o hotărîre ca cela-ce ese din institut și după un an de zile dovedesce cu

atestate c'a avutü purtări bune și se póte susținea fără cerșitoria și fără de ajutorü străinü, să-și capete de la asilü sumulița, care i să oprise la cassa de păstrare.

28. Gură puțină, trebă mai multă.

În Bogata încă era ca într'alte sate. Îndată ce venia unü omü cu minte și le făcea o propunere folositoare, în orî ce privință, numai de câtü se găsiu dece alții, cari săriau se zădărnicescă lucrulü. Atunci toți erau înțelepți, clătinau din capü și dedeau din umeri dicëndü: asta nu merge.

Alexandru scia acésta din pățania. Când ar fi descoperitü Bogățenilorü planulü cu sërăcimea, așa precum îlü îndeplinise, de bună sémă că toți s'ar fi spăriatü și nu l'ar fi îngăduitü sëlü pună în lucrare. Dér își dicea: Mai bine tacî și fă, decâtü gură multă și trebă puțină. Nicî chiar soșilorü, cu care era în deregătoriă nu le descoperi planulü în totü cuprinsulü lui. Aceștia, de și erau ómenî binevoitori și de trebă, erau însë sficioși și fricoși. De aceea nu le descoperi mai multü, de câtü și puse în lucrare.

Mai întâiü se consemnară toți sërăcii și cerșitorii dimpreună cu copil lorü. Asta s'a pututü ușorü face. După aceea se numi pentru fiecare familiă unü epitropü, căruia preotulü îi spuse ce are să facă. Acésta încă a succesü. După aceea se cumpërară gilae, sêcuri, darde, ferestrae, rësboie de țesutü (stative) și altele, și altele. Acésta nu era cine scie ce lucru mare, asemenea nicî cumpërarea de lână, de cânepă, nicî întroducerea țesutului, nicî întocmirea bucătăriei comune. Așa se puse pe încetulü în lucrare, una după alta. Câte una singură, nicî o înoire nu se părea prea grea. În chipulü acesta s'a urmatü, până a fostü

gata întregu aşedământul. Stăpânirea a încuviinţatŭ planulŭ dela începutŭ, ba încă a şi laudatŭ pe întreprindători. Mai târziu se aflase că unii chiar din sê-nulŭ stăpânirei ar fi ţinutŭ că totŭ planulŭ nu plătesce nimicŭ, ba flŭ luară şi în bătae de jocŭ, fiindcă se făcuse fără scirea lorŭ.

Mai greu mergea cu sêracii cei din asilŭ. Nu le plăcea sê dormă strîmtoraţi. Dar li se spunea: „mun-ciţi cu bărbăţia că apoi vê veţi închiria locuinţe séu vê puteţi clădi singuri case.“ Nu ascultau, de aceea şedeau în casa întunecósă până li se lungea urechile. Bucatele de aici nu le tîcneau nici așa. Unii vedëndŭ că n'au încătrău se supuseră şi ascultară de sílă ca de voe bună. Mai târziu, după ce vedură, că li se dau mîncări bune, că umblă ómenii frumosŭ cu ei, după ce depuseră spre păstrare câţi-va florini pentru ȓile negre — le trecu gîndulŭ de ducă. Sumuliţa adunată nu voiau s'ó pèrdă. Unii luară lumea în capŭ. Asta era spre rēulŭ lorŭ. Comuna câştiga, căci nu trebuia sê-i mai ţină în spinare. Câţi-va dintre fugari nu şi-au mai arētatŭ nasulŭ prin Bogata. Comuna n'a pierdutŭ prin asta. Alţii éraşi prinşi ca cerşitori, cine scie de pe unde îi aduseră gendarmii îndèrēptŭ, cu mînilé în spate. Aceştia cercetau mai întăiŭ casa întunecósă, după aceea se puneau la lucru ca şi mai înainte.

Încă nu se împlinise anulŭ şi toţi cerbicoşii se mulcomiră. Nici poménă nu mai era de cerşitori din Bogata prin apropiere.

A doua clasă de sêraci, adecă cei cari locuiau prin colibele lorŭ, încă se îndârjiră la începutŭ. Plîngeau şi se tînguiau, că Bogăţenii sunt ómeni fără inimă, cari n'au nici ó milă. Fómea însé şi casa întunecósă i-a domolitŭ şi pe aceştia. Bogăţenii remaseră la hotărîrea lorŭ; cine vrea se mînânce,

muncéscă, cine vrea se aibă, se pună de o parte.

Administrația asilului era odinioară mai costisitoare.

Astăzi nu costa nimic. Nici preotul, nici Alexandru, nici Irina nu voiau să-și facă capitală din fondul săracilor. Supravegherea unor lucrări era concredută totu săracilor.

Era mare cinste, când li se da o deregătorie cât de mică, și mare rușine, când li se lua înderăt. Grădinele și moșiile spitalului dedeau hrană destulă, afară de aceea parcelele, cari le căpătaseră la împărțirea livezii comunale, aduceau mai bun venit, pentru că se sêmneau și lucrau împreună. Cei leneși mâncarea și îmbrăcăminte de la asil o plăteau din rodul parcelelor arândate, ce mai rămânea se prefăcea în bani și li se punea la păstrare. La început erau bărbați foarte stângaci în umblarea cu gilăul, cu ferestrăul, în scărmanatul lânei, în țesut și altele. Dar au trebuit să învețe. Unu meșesugaru cu minte din orașu odată i-a pus la cale. Astfel institutul avea se contribue foarte puțin pentru îmbrăcăminte săracilor, ér pentru procurarea de lavițe, de scaune, de paturi și unelte aproape nimic. Cei din asil trebuiau să facă și uneltele celorlalți săraci.

Institutul și asilul câștiga, pentru că atâtea mâni lucrau numai pentru mâncare și îmbrăcăminte, dar de altă parte câștigau și săracii în avere și proprietate. Pentru că ce lucrau afară de cele optu césuri obligate, aceea puteau preface în bani, asemenea prisosul din parcelele arândate, ér banii li se adunau în casa de păstrare. Ómenii căpëtară poftă de lucru și erau mândri, că pot cruce și-și pot spori averea, fiindu că prevedeau timpul, când voru pute trăi cu totul neatârnați.

Mai bine ti mergea economului și supraveghiatorilor. Pentru că totu ce puteu lucra afară de slujba lor și se putea vinde, se vindea în folosul lor. De aceea totu insul își da silința, să se porțe bine numai se ajungă la o astfel de slujbă. Er aceia, cari erau în slujbă, se purtau ca o fătă mare ca să nu-și pėrdă deregătoriele. Greșela cea mai mică le putea cășuna pierderea postului, după cari pāndeau pe delaturi ca lupii, atâția și atâția.

Cu timpul în institutul sėracilor din Bogata se gāsiau lucrători fōrte dibaci. Nu numai țėrani din satu, dar multı de pe la orașu, cumpėrau articuli pregătiți în institutu, sėu tocmau să li se facă aci. Și când unu lucrătoru harnicū miroșia, că ar cāștiga mai multu, când ar lucra pentru sine, pārsia asilulu, închiria locuință în satu ori în orașu și era domnū pe capulu lui. Asta îndemna și pe alții să fie harnici și s'ajungă dibaci.

Săteniloru firesce le pārea bine, că nu-i mai necājescū coldușii și că nu li se mai fură nimicū nōptea de prin case și grădinı.

În locu de milă la căte unu sėracū fiecare trimetea bucurosū ceva în asilū, când era de lipsă.

Institutulu sėraciloru aduse și altu folosū pentru comună, anume vėra, când nu era lucru de cāmpu, se puteau întreprinde alte lucrări în liberu. Așa mai întâiu tōte ulițele din satu, unde de altmintea în timpu de plōie intrai cu rōta pānă în butucū în noroiu, se bātuciră cu petri, apoi pāreulū din satu, care une-ori eșia afară din albiă, se regula așa, de nu mai putea face nici o stricăciune, — se direseră drumurile și cărările de pe cāmpu, se purta grijă, ca în pădurı, unde se făceau tăeturı, să nu se stārpescă arborii și altele. În lungul și'n latulū nu erau pădurı mai în rėnduelă, nici satū mai curățelū decâtū Bo-

gata. Veniau domni chiar de la stăpânire, ca să cerceteze institutele și aședămintele Bogătenilor, și tare s'ar fi bucurat, când ar fi vădit de acestea pretutindenea. Dar într'alte sate în deșertu ar fi căutat un preot nobil ca Iulianu, un Alexandru, iubitor de omeni și o soția harnică ca Irina. Cu toate astea s'au făcut încercări și aiurea și încă în unele locuri cu bun rezultat.

29. Cum era acum Satul cu comorile ?

Bogata era acum o adevărată bogăția. Era aședată între grădinile cele mai roditore, și se părea cu totul cufundată între pomi. juu împrejură încinsă cu livezi și câmpuri încărcate cu bucate — ca'n raiu. Cărările printre locuri, curățite și óble, șerpuiau asemenea cărărilor unei grădini, ér drumul de țera, câtu ținea hotarul comunii, de améndoú părțile, era plantat cu pomi roditori.

Când intrai în satu și se părea că te affli într'unu orașel de cele mai frumoșe. Casele deși nu erau cu rădicături, dar toate erau frumoșe și'n bună stare. Ferestrele sclipeau de curate, ușile spalate ori vapsite frumosu, coperișele aprópe toate erau de țigle, pentru că prin o lege comunală se oprise acoperirea cu pae, ca să se încunjure primejdiele de focu. Unde se coperia de nou, trebuia să se acopere cu țigle. Aprópe la toate ferestrele vedeai flori, lângă case grădinuțe mici, întocmite cu multă socotelă și apoi coșnițe cu stupi în fiecare.

Ómenii, când se întâlneau, își dedeau binețe prietinesce și glumiau trecéndu unul pe lêngă altul. De pe fețele lor vedeai că tráescu bine între sine și că sunt mulțamiți cu starea lor. Nici nu putea fi altmintrelea. Chiar peste sétămánă, la lucru de câmpu și grădină, mergeau toți simplu, dar curatú îmbră-

eați. Nu vedeai o haină murdară ori ruptă. Vedeai fețe pârlite de sóre, dar nu vedeai capete sburlite, nepieptenate. La toți le crepa obrazii de sănătoși. Holtei (burlacii) de prin alte sate scăpărau după fețele din Bogata, căci acestea nu erau numai curățele și frumoșe, dar totdeuna casnice și muncitoare și găzduce bune. Mulți flcăi de economi din alte comune își luau de neveste fete din Satul cu comorile, cari și decă n'aveau bani mulți, aveau multe însușiri bune. Asemenea unú feciorú din Bogata își putea alege pe cine ar fi vrutú din satele vecine. Ori cine îi da fata bucurosú, chiar și decă acésta era cu avere mai mare, pentru că scia că nu merge în mână spartă. Bunăstarea comunei creștea prin astfelú de căsătorii.

De cu primă-veră până tómna, în Dumineci frumoșe, erau totú petreceri în Bogata. Orașenií furnicau neîntreruptú prin satú. Birtulú celú mare întocmitú de totú nou, care — cine ar puté crede? — era proprietatea unuia dintre cei treideci și doi săpători de comori, era totú déuna plinú cu familií din orașú. Unele familii trageau și pe la casele cunoscuților din satú, petreceau prin grădini, béndú lapte, mândcândú póme, miere, cașú și urdă, — ori se aședau pe érbă verde, unde povestiau ori se jucau, ori ședau pe lavítele dinaintea caselorú sub umbră de pomí și priviau la trecătorií, cari se preumblau în susú și în josú, ori se duceau în piață sub teiu, unde tinerimea întindea câte o dată hore minunate. Íși póte omulú închipui, că domnií și dómnele din orașú, pentru plăcerile lorú, nu remâneau nemulțamitorií față de Bogata. Fácéndu-și sătenií locuri de petreceri noué și înfrumșetându-și casele și grădinile, totú lorú își aduceau folosú. Nici chiar érna nu lipsiau visitele din cetate. Săniele sburau dróe cătră Bogata. Și spuneti-mí, unde ar fi găsitú orașenií petreceri mai bune?

Omenii dintr'alte sate auđiau și vedeau acestea și încrețiau din frunte, că de ce nu e și la dênșii astfel? „Așa,“ ȃiceau ei, „Bogățeniî a bună sémă umblă cu draculă,“ și în locă se se convîngă mai d'apropă, care ar fi adevărata pricină, de Bogățeniî sunt așa ómeni înstăriți și cu vedă, remâneau în obiceiurile loră, cum s'au pomenită din bėtrâni. Ér când vorbiau de Bogata arėtau ură și dispreț, numind'ó în bătăe de jocă: Satulă cu comorile. Porecla nu era tocmai nepotrivită.

Bogățeniî nu-și sfărîmau capulă pentru batjocurile acestea. Căci oră unde se duceau, erau cinstiți. Steteau de lucrulă loră și erau totă veselă. După ce lucrau tótă sėptămâna, Dumineca țineau o adevărată ȃi de repausă. În birtă nu se duceau, dar acasă țineau cătă ună pahară de vină. Totă pe la case își petrecea și érna tineretulă cu lăutari bună. Bărbați și femeile se adunau sėra unii la alții, ca și când ar fi fostă dintr'ó familiă și se omeniau împrumutată cu mănecări țărănesci. De ómeni beți, de bătăi și de procese, nici poménă. Cu bunăstarea și cu crescerea cea sánėtósă din scólă, se desvoltă în țerană ună simță de onóre și o iubire cătră moravuri cuviincióse, cum nu se vedeau în alte comune. Bogățeniî se cunosceú și deosebiau în cetate la întăia vedere de toți locuitorii din celelalte ținuturi. Imbrăcăminteá loră era simplă, dar fórte curată, vorbele loră blânde și cum-pėtate, ér fațá de alții erau fără violenă și bună la inimă.

Să nu cređă nimeni că tóte acestea ar fi fostă numai și numai urmarea creșcerii din scólă séu a bunăstării materiale obștesci, nu, ci totă odată și rezultatulă legiloră sătesci. Căci unii dintre țerană îndată ce vedură că prindă puțină inimă, că începă a avea érá cătă o códă de vită prin curte, să și încercară

a-și ridica nasul. Fetele le împodobiau cu multă mai tare de cum le da mâna și ei se îmbrăcau în haine scumpe din târgu și se credeau, cine scie ce boeri. Unii apucară érá cărțile de jocu, alții glaja cu rachiu. De lucruri ca acestea se supéarâ fórté ómenii de trébâ, cari điceau între sine: „décâ mergemú érá așa, atunci mergemú ca raculú!“ Și acum se necăjirâ cu toții pe cei, cari se abătuserâ de la calea cea bună și cerurâ ca deregétorii satului se grijéscâ mai bine de păzirea moravurilorú celorú bune.

Alexandru nu luâ de locú în nume de réu a-céstâ ímputare, ci din potrivâ o primi cu o óre care bucuriâ. Nu trecu multú și se aduse o lege asprâ în satú, anume: Orí-ce ímbuibare în haine era opritâ, fiecare vêrstâ își avea portulú hotârítú; pentru joculú de cărți și pentru alte jocuri, ce se făceau pe bani, pentru patina beției, pentru ínjurâturí, pentru cleвете, pentru bătâi și pentru alte lucruri necuviincióse comuna hotârí, cu unú glasú, pedepsele cele mai aspre. In chipulú acesta nu mai cuteza nici unulú sê-și íesâ din révașú. Fiecare își cunoscea lungulú nasului, și chiar când i-ar fi venitú vre o poftâ se facâ ceva a-farâ de cale, ílú reținea frica de pedépsâ și rușine.

Legea de moralitate se cetea în totú anulú ína-intea comunei íntregí. Trebuia s'o asculte toți, bê-trêní, tinerí, bârbați, femei și copii. Era de lipsâ sê se mai adaugâ ceva, se adaugéa. Dupâ ce se cetea legea, celú dintâiú diregétorú trebuia se íntrebe: „Voiți voi sê țineți legea asta, care este temeíulú bunástarií, a unirei și cinstei nóstre?“ Și toți, micú și mare, respundeau ca dintr'o gurâ: „Da!“

30. Botezulú.

Pe timpulú acesta Alexandru avu parte de o bucuriâ deosebitâ, care în deșertú o doríse pânâ aci,

Scumpa și iubita sa Irină fi născu unū băiețelū ca unū îngerașū. Alexandru era veselū, lucru mare.

Elū se duse la prietinulū sēu, noulū proprietarū de la birtulū celū mare, care încă era unulū din societatea binecunoscută a celorū trei-șeci și doi săpători de comori, și i dīse: Prietine! nici o dată nu te-am rugatū sē-mī faci vre-o plăcere. Astăđi te rogū pentru întâia dată. Soția mī-e lăuză și n'ō potū lāsa singurā ca să mē ducū la orașū. Am lipsă de cincī sute fiorinī, fie și numai pe optū đile, dar, de se pōte în aurū. Nu mi-ai împrumuta atâția banī pentru optū đile?“

„Îți sunt datorū pentru atâtea bunătăți ce mi le-ai făcutū, cum sē nu-ți împrumutū? Tocmai astăđi am primitū optū sute fiorinī, și-i am a casă. O parte din ei însă sunt în argintū. Dēcă vrei, ține-i pe toți, până ai trebuință!“

„M'așū bucura tare sē fie în aurū!“ dīse Alexandru. „Am mare trebuință de aurū.“

„Ei bine, voiū vedé!“ rēspunse birtașulū. „Pe când ai lipsă de ei?“

„Te rogū adă-i pe mâne séră, la optū óre la mine acasă. Dar sē nu spui nimēruī nimicū!“

După ce sfērși cu birtașulū, Alexandru eși și se duse la ceilalți treișeci și unu de tovarāși și cătră fiecare grāi totū cum grāise cătră birtașū și-i rugă pentru câte cincī sute fiorinī, dēcă se pōte în aurū!

Ce sē veđi? Fiecare se bucura din inimă că în sfērșitū pōte se facă și elū unū serviciu bărbatului atātū de vrednicū și-i fāgădui, că va aduce banii. Toți erau poftiți pe a doua đī séră la optū ore.

La cēsulū hotărītū, fiindū încă întunerecū, toți veniră la Alexandru a casă. Elū îi conduse pe toți în odaia lui, în care nu aprinse încă lumīnarea. Ómenii se mirau întru sine de mulțimea celorū de față. Ale-

xandru se duse s'aducă lumînarea. Când se întorse în odaiă, cu două lumînări aprinse în mâni, toți îl vădură, cum îl văduseră odinioară, în haine frumoase de ofițer, chipiu cu penă înaltă, pe piept cu o medaliă și la șold cu o sabiă. Cu mirare se uitară unii la alții și întocmai ca înainte cu șapte ani și șapte săptămâni, se vădură aceleași persoane, în aceeași odaiă și la aceeași mesă.

„Prietini mei,“ grăi Alexandru punându lumînările pe mesă, „decă mi-ați adus de ceea ce vă rugasem, poftiți și-i puneți aci pe mesă!“

Veniră pe rând unii după altul la mesă. Mulți diceau că le pare rău că n'au putut a aduce suma cerută în aur. Alexandru însă le duse cu blândețe: „Nu face nimic. Dați-i încóce cum îi aveți!“ Și începu a depune fiecare, unii aur, alții argint, ér alții hârtii de preț.

După acesta se ridică Alexandru și grăi în chipul următor:

„Aduceți-vă aminte, ómeni buni, timpul de probă de care v'am vorbit órecându, a trecut. Cei șapte ani și cele șapte săptămâni s'au sfârșit. Astăzi, voi ați depus mai mulți bani pe mesa asta, de cum vă arêtasem eu, înainte de acesta cu șapte ani și șapte săptămâni. Atunci abia ați fi fost în stare se dați împrumut cuiva cincideci de crucer (1 lev), ér pe voi în oraș, nime nu v'ar fi împrumutat cu atâta. Astăzi, în timp de douăzeci și patru de ore, fiecare ați scos câte cincisute de fiorini, așa, că laolaltă ați depus acum pe mesă șese-spre-dece mii de fiorini. Va se dică timpul de probă a trecut și v'am învățat, cum se umblați după comori. Astăzi înțelegeți, póte, ce v'am spus, când erați pentru întâia dată aici. V'am dis atunci, că meșteșugul d'a face bani este mai mult vrednic de cât aurul în-

suși. Țineți bine jurământulă vostru, puneți-vă încrederea în D-șeu, și atunci noroculă și bunăstarea voastră va cresce, vedându cu ochi. Cea ce își va călca jurământulă, acela își calcă noroculă. Intipăriți jurământulă acesta în inima copiiloră voștri și spuneți-le să-lă țină și ei cu sfințeniă, căci atunci tóte le voră avé cu prisosă. — Astădi, cum vedeți, m'am deslegată de făgăduința, ce v'ó făcusemă. Voi sunteți bogati, pentru că aveți trebuința de puțină și câștigați multă, și pentru că vă bucurați de încrederea ómeniloră cu stare, cari vă țină pungile deschise ori când vă duceți la ei. Comori ați adunată așa precum trebuie să adune ómenii de omeniă. Séu dór ați așteptată altfelă ?“

Toți începură a zimbi, dicându : Amă băgată noi curându de sémă, ce ai înțelesă cu meștesugulă d'a face bani și cu comorile, și ne era rușine de prostia noastră, care ne-a făcută să venimă atunci la tine. În inimile noastre însé nu-ți puteamă mulțami in de ajunsă, că ne-ai îndreptată pe calea cea adevărată, care fără tine și fără ajutorulă tēu, n'am fi găsit'ó nici ó dată !“

Alexandru simți ó bucuriă deosebită aușindă cuvintele acestea și vedându câtă de veselă vine fiecare să-i strîngă mâna cu putere. La toți le întórse banii îndērētă. Nu avea trebuința de ei. Voi numai să-i pună la probă, ca să vedă ce inimă au cătră elă.

„Dispune de noi cum vrei, ziua-nóptea,“ îi diseră atunci tovarășii ; „tótă fericirea caseloră noastre ție și-o datorimă. Ți-ne să trecemă prin focă și vomă trece. Ți-ne să murimă pentru tine și frică de mórte nu vomă avé !“

Și cum se îmbulziau acum prietinesce în jurulă lui, fiecare privia de aprópe hainele cele frumoșe și medalia de pe pieptă și bucurosă ar fi voită să scie, ce însemnézá acéstă medaliă.

„Că portū medalia acésta,” dīse Alexandru, „am sē mulțămescū bătrēnului vostru învățatorū, repausatului meu părinte, fie-i țērīna ușorā. Elū m'a învățatū multe lucruri folositorē, între altele chiar și câte ceva din ingineriā. Ca soldatū mi-au prinsū bine aceste cunoscințe, pe lângă acésta, pentru purtarea mea cinstită și pentru curajulū meu eram mai bine vedutū de câtū toți camerađii mei. Mi-am făcutū datoria, și în urmă am ajunsū căpitanū la cavaleriā (călārime). Odată, într'o luptă, bagū de sēmă, că prințulū moștenitorū înaintézá prea tare printre șirurile dușmane, și că împreună cu suita lui e încunjuratū de călăreți inamici. Atunci ca fulgerulū mă aruncū cu feciorii mei asupra dușmanului, și într'o clipită am scăpatū pe prințū. Pentru fapta asta am căpētātū rana, care mi-o vedeți pe frunte și medalia de pe pieptū. După încheierea păcii, când mi-am luatū rēmasū bunū dela milițiā, mi se dete o pensiā adecă o léfā însemnatā pe fiecare anū, până la mōrte. Prințulū nu și-a uitatū de mine. Vē aduceți bine aminte, că chiar m'a cercetatū odată, când a călătoritū prin țērā!”

„Ajungēndū însē aici în Bogata, în acestū locū iubitū alū născerei mele, și vedēndū ce ticaloșie și sērăcie e aici, mi-am ascunsū starea ca să nu mă gātuéscă cineva. Ba într'o vreme îmi pierdusemū și plăcerea d'a mai rēmānea la voi și érá m'așū fi depărtatū, decă n'aș fi vedutū pe Irina morarului. Irina pare că m'a legatū cu unū lanțū de fierū. Hotărniū în inima mea sē încereū, nu cum-va ar fi cu putință, ca totū se trăiescū între voi? M'am făcutū sēracă, asemenea celorlū lalți, ca sē nu fiu bănuitū. Și nimēnui n'am spusū măcar o vorbă de virtuțile mele și de léfa ce primiamū. Singurū părinților Irinei am trebuitū sē le descoperū lucrurile aceste în séra când le-am cerutū mâna fiicei lorū, altcum nu mi-ar fi dat'o,

pentru că mă credeau săracu de totu. Dar când, în aceeași sēră, am luatū pe morarū și pe morārēsă și i-am dusū în casa mea, unde am îmbrăcatū uniforma de ofițerū și le-amū arētātū banii, ce îi aveamū adunați și medalia împērătēsă, din cari se convinse că eu mai multă pensiă tragū într'unū anū, de câtū face întregū venitulū morii pe trei ani — atunci și-au schimbatū părerea cu totulū. Dar au trebuitū sē tacă. Așa cereau împrejurările. Astădi nu-mi mai strică nimicū. Póte sē scie ori cine!“

Așa le povesti Alexandru. Ómenii se miunau și se bucurau totodată de noroculū lui. Și atâta respectū căpētară de elū, încātū abia mai cutezară sē-i dīcā tu.

„Ei! dar ce vreți să faceți cu mine?“ întrebă Alexandru. — „Sunteți băeți?... Vréu sē fiu sēmănulū vostru în tocmai ca și până acum, d'aceea fiți și remâneți pentru totdeuna frații mei. Nu hainele de ofițerū, nici medaliile facū pe omū onorabilū, ci inima cea bună și curată, și hārnicia lui!“

Așa grāi Alexandru și-i îmbrățișă d'a rēndulū pe toți, pentru că se pregătiau de ducă.

„Alexandre îți mulțămimū pentru tóte,“ fu cuvēntulū lorū de despărțire. „Tu ești adevēratulū urzitorū alū fericirei nóstre atātū din lumea acēsta câtū și din cea-laltă. Tu ești tata nostru, alū tuturorū. Când vei ținē botezulū, sē scii, că ne vomū bucura împreună cu tine, ca și când ar fi o serbare în casele nóstre.“

A treia di, Duminecă, când era sē se ținā botezulū, toți din satū se sculară desū de diminēțā. Alexandru se duse la patulū soției sale, sērută pe mama tēnēră și pe miculū îngerașū și dīse: „Veđi, scumpa mea Irinā, mi se rupe inima de bucuriā. Băețelulū tēu mă înveselește multū, dar înfățișarea satului nostru mă înveselește și mai multū. Totū e adevēratū,

că ómenii nu sunt așa rēi și fără inimă, cum se ȃice cāte odată. Credința în bunătatea omenimei sē nu ó pierđi nici cānd. Étă, ađi nópte érá ne-au împēnatū casa cu cununii de flóri, tocmai cum au făcutū și la cununia nóstră. Dar nu s'au mǎrginitū numai la atāta. Tóte casele din satū sunt împodobite cu flóri și ramurii verđi, ca și cānd serbătórea nóstră, ar fi ó serbătóre pentru fiecare familiă. Și apoi, cātū ține de la noi pānă la ușa bisericeii, au plantatū douē rēnduri de mesteacāni, înlāntuiți totū cu legăturii de flóri. Ér pe josū au așternutū flóri și érbă verde.“

Tēnēra mamă mișcată de cele auđite începu a se înroși, ér ochii ei se umplură de lacrāmi. „Amū auđitū eu ceva sgomotū astă nópte pe afară și nu sciamū, ce póte fi!“ ȃise dēnsa și neputēndu-se reținea, se sculă și se duse pānă la feréstră, ca se vadă ce lucru minunatū e pe afară. Incepu a plānge în tǎcere.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Nimicū nu este mai mișcātorū pentru ó inimă fragedă decātū clipita cānd vede că virtutea a triumfatū, și că ea este rēsplătită, după cum merită. Acésta este ca ó presimțire a fericireii, ce ne aștéptă în lumea viitóre, decă faptele nóstre vorū fi întocmai după cum voiesce pārintele nostru din cerū.

Cānd se întórse Irina îndērēptū la copilașū, étă intrarā și pārinții ei, cari erau sē fiă nași la botezū.

Morārēsa nu se putea mira din destulū, cātū de frumosū sunt împodobite casele, cātū de veselū e prin satū, și strigă de repētite orii:

„Așa botezū nu s'a uai pomenitū în Bogata, de cānd e lumea. Nici nascerea unui prințū nu se sērbătóresce cu atāta pompă!“

Și pe cānd vorbia încă morārēsa astfelū, se observă venindū înspre casa lui Alexandru unū lungū șirū de bāeți și bāete, doi cāte doi, îmbrăcați în haine

de serbătore. Fiecare aducea dela părinții săi daruri pentru micuțul din fașă: unii pânză subțire de bumbacă, alții zahară, alții flori și érá alții totu felulú de jucării. Câte familii în satú atâtea daruri. Toți băeții sêrutară mâna Irinei dicéndú: mama nóstră și a lui Alexandru, dicéndu-i bunulú nostru tatá. Și ce dulce rêsuna pentru Alexandru și Irina numele de tatá și mamá. Gratulația mai simplá și mai mișcátore de câtú acésta nu putea fi.

Deodatá se auđirá sunândú tóte clopotele. Era timpulú de bisericá. Eșirá din curte cu toți, înainte nașii cu prunculú, pe urmă tatálú cu capulú plecatú spre pámántú, de mișcatú ce érá. La bisericá aștepta satulú întregú. Trecéndú Alexandru pe lângá cei adunați, toți îi diserá prietinesce: „Bună diminéța tatá Alexandre!“ și intrará după dênsulú în bisericá.

Sfêșindu-se rugáciunile de botezú, preotulú ținu o predicá frumósá despre datorințele și recunoscința obștéscá a poporului față de o deregétoria bună. Se părea că nici odatá n'a vorbitú atâtú de însuflețitú și atâtú de dulce, ca astáđi. Fiecare cuvéntú pêtrundea cu putere în inimele ascultátorilorú. Toți érau așa de mișcați, încátú abia își puteau stápani lacrimelú. Ér când preotulú ridicá mânilé spre cerú, se se róge pentru deregétorii cei înțelepți ai satului, fiecare se gândia în tăcere la Alexandru. În sfêșitú preotulú singurú nu se mai putu stápani ci, între lacrimi, îi scápá numele lui Alexandru — atunci nimeni nu mai fu în stare se se reținá, care de care plângea și sus-pina mai tare. Fiecare își aducea aminte de binele ce-lú făcuse elú comunei. Fiecare éra convinsú, că Alexandru este urzitorulú fericirei lorú. Preotulú nu putu vorbi mai departe. Incheiá cu rugáciunea Dom-nului: „Tatálú nostru.“

Alexandru pêtrunsú de cele ce vêđuse și auđise

eși cu sfielă din biserică, abia cutezându-se-și ridice ochii asupra celor din prejurul său. Cu capul plecat el se îndreptă spre casă prin mijlocul mulțimei, care-l saluta din toate părțile. O singură vorbă nu era în stare să rostescă.

La mesă luaseră parte socrul, preotul, învățătorul și ceilalți doi diregători. Acestia spuneau că aproape în toate casele sunt întinse mese mari, la care se poftescă împrumutatul unul pe altul.

Alexandru da din cap și dicea: „Asta e prea mare cinste. Nu sunt vrednic de ea!” Dar bucuria, care o vedea pretutindenea, era-l făcu vesel.

Sera se preumbla cu oșpeții săi prin sat, întră din casă în casă la fiecare familie, ședându câteva clipite în totu locul și mulțămindu pentru dragostea și iubirea arătată.

Satul cu comorile era de totu vesel.

Vestea despre acesta serbătoare ajunsese și în oraș și toți, cari avură vreme, alergară se vedea și ei Jocurile tineretului ținură până noptea târziu. Pretutindenea auđiai cântece și chiuituri.

Multă vreme s'a pomenit în Bogata această și frumoasă. Ba se pomenesce și astăzi. Toți cei din comună, ilu numiau pe Alexandru de aici înainte numai tata Alexandru, ér pe dragălașa Irina, mama Irina.

Cela-ce în viață sémână grâu, grâu seceră. Cela-ce sémână bine, de bine are parte.

D'asupra noastră este unu părinte, plinu de îndurare, care cu iubire respălătesce toate faptele cele bune.

Jean Velovan
Preot gr. ct. roman

Bibl. Univ. Cluj
Nr. 1171 1927